

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

PRAVNA MISAO

---

9 – 10

rujan – listopad / septembar – oktobar
Sarajevo 2014.

Izdaje:

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
FEDERALNO MINISTARSTVO PRAVDE
ZAVOD ZA JAVNU UPRAVU
www.fmp.gov.ba

Časopis "PРАВNA MISAO" upisan je u evidenciju javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta, pod brojem 727 od 23.10.1997. godine.

Redakcija časopisa:

Prof. dr. Hajrija SIJERČIĆ ČOLIĆ, prof. dr. Meliha POVLAKIĆ,
doc. dr. sc. Enver IŠERIĆ, Anto ČAVAR

Glavni i odgovorni urednik: Doc. dr. sci. Almir MALJEVIĆ

Izvršna urednica: Mirjana BAŠIĆ

Lektorica: Anita LAŠTRO

Produkcija: Federalno ministarstvo pravde

Štampa: "Štamparija Fojnica" d.d.

Za štampariju: Šehzija Buljina

DTP: Federalno ministarstvo pravde

Grafičko rješenje: Ice-net d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 160 primjeraka

Časopis izlazi dvomjesečno.

ISSN 0555-0092

GODIŠNJA PRETPLATA:	Za organe i organizacije na teritoriji BiH	120,00 KM
	Za pojedince	100,00 KM
	Za studente i neposlene	50,00 KM
	Za inostranstvo	200,00 KM

UPLATU UPUTITI NA: Federalno ministarstvo financija/finansija
Union Banka dd Sarajevo
Transakcijski račun: 102-050-00001066-98
Budžetska organizacija: 1501001
Vrsta prihoda: 722597
Općina: 077

ADRESA REDAKCIJE: Federalno ministarstvo pravde
Zavod za javnu upravu
Sarajevo, Ul. Valtera Perića 15
Tel.: +387 33 203 918, fax: 668 956
Email: Pravna.Misao@fmp.gov.ba

ID 4200785450004

Časopis "Pravna misao" indeksira se u bazi Legal Source (EBSCOhost)
i uvršten je u Ulrichweb Global Serials Directory

SADRŽAJ

Uvodna riječ glavnog urednika 5

STRUČNI ČLANAK

Damir Muminović   Tranzicijski procesi i suverenitet država 7

Adis Poljić   Prikaz sankcija za zloupotrebu dominantnog položaja
u pravu konkurencije Bosne i Hercegovine 37

Mujo Vilašević   Prinudna naplata mjenicom kao sredstvom
obezbjeđenja kredita 67

PRIKAZ

Nedžad Smailagić   Osvrt na knjigu Kai Ambos,
Treatise on International Criminal Law 87

Đemaludin   Prikaz presude Ustavnog suda Federacije
Mutapčić   Bosne i Hercegovine - uslovljavanje prometa
nekretnina plaćanjem komunalnih naknada
- odnos stvarnog i obligacionog prava 95

SUDSKA PRAKSA

Ustavni sud Bosne i Hercegovine
(Pripremili akademik prof. dr Miodrag N. Simović, potpredsjednik Ustavnog suda
Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta u Banja Luci i
doc. dr Vladimir M. Simović, tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine) 99

Sud Bosne i Hercegovine
(Pripremio prof. dr Branko Morait, sudija Suda Bosne i Hercegovine) 111

Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine
(Pripremio Sead Bahtijarević, sudac Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine) 115

Upute za autore 125

CONTENTS

Foreword of the Editor-in-Chief	5
--	---

PROFESSIONAL PAPER

Damir Muminović	Transition Processes and Sovereignty of States	7
-----------------	--	---

Adis Poljić	Overview of the sanctions for the abuse of dominant position in the competition law of Bosnia and Herzegovina	37
-------------	---	----

Mujo Vilašević	Forcible Collection with the Bill of Exchange as a Mean of Securing Loans	67
----------------	---	----

REVIEW

Nedžad Smilagić	Review of book by Kai Ambos, Treatise on International Criminal Law	87
-----------------	---	----

Đemaludin Mutapčić	Review of the Verdict of the Constitutional Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina - conditioning the real estate transactions with utility fees – relation between property law and law of obligations	95
--------------------	--	----

CASE LAW

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina (Prepared by Academician Professor Miodrag N. Simović, L.L.D., Vice-Chair of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and Full Professor at the Faculty of Law in Banja Luka and Assistant Professor Vladimir M. Simović, D.Sc. – Prosecutor at Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina)	99
---	----

Court of Bosnia and Herzegovina (Prepared by Professor Branko Morait L.L.D., Judge of the Court of Bosnia and Herzegovina)	111
--	-----

Constitutional Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina (Prepared by Sead Bahtijarević, Judge of the Constitutional Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina)	115
---	-----

Instructions for authors	125
---------------------------------	-----

UVODNA RIJEČ GLAVNOG UREDNIKA

Poštovani čitaoci,

Pred nama se nalazi još jedan broj časopisa "Pravna misao", najrelevantnije i najaktuelnije štivo za pravnu teoriju i praksu u Bosni i Hercegovini i regionu. U ovom broju objavljujemo nekoliko zanimljivih radova.

U radu "Tranzicijski procesi i suverenitet država", autor se bavi pojmom tranzicije, ukazuje na faktore koji utiču na uspješno ili manje uspješno okončanje procesa tranzicije, te ukazuje na to u kom smjeru zapravo može ići kretanje država koje prolaze kroz tranzicijski proces, posebno se osvrćući na članstvo u EU i NATO.

Radom "Prikaz sankcija za zloupotrebu dominantnog položaja u pravu konkurencije Bosne i Hercegovine", autor daje prikaz važećeg zakonodavstva u BiH koje uređuje odnosnu problematiku. Podsjećajući čitaoce na značaj funkcionisanja tržišta i jednakost privrednih subjekata na tržištu, autor upozorava na potrebu primjene širokog spektra sankcija, kako građanskih i upravnih, tako i krivičnih, u slučaju zloupotreba.

Autor rada "Prinudna naplata mjenicom kao sredstvom obezbjeđenja kredita" pored općih postavki o mjeničnom pravu, te ulozi i mjestu mjenice u privrednom poslovanju, posebnu pažnju posvećuje mjenici, kao sredstvu prinudne naplate, ukazujući na pojedine mogućnosti ubrzanja i pojednostavljenja postupka prinudne naplate, odnosno izvršnog postupka, koji se provodi na osnovu mjenice (sa protestom) kao izvršne isprave.

Osim navedenih radova, u ovom broju objavljujemo i prikaz knjige *Treatise on International Criminal Law, Volume II: The Crimes and Senten-*

cing, autora Kai Amboss, a koji predstavlja jedan od tri dijela sveukupnog udžbenika međunarodnog krivičnog prava. Među prikazima donosimo i prikaz presude Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj U-48/13 od 04.03.2014.godine – uslovljavanje prometa nekretnina plaćanjem komunalnih naknada – odnos stvarnog i obligacionog prava.

Kada su u pitanju prilozi iz prakse, u ovom broju donosimo praksu Ustavnog suda BiH, Suda BiH i Ustavnog suda Federacije BiH.

Čitajte i pišite!

Doc. dr. sci. Almir Maljević
Glavni i odgovorni urednik

TRANZICIJSKI PROCESI I SUVERENITET DRŽAVA

stručni članak

UDK: 338:321.011

Damir Muminović*

Sažetak

Pojam tranzicija često se spominje u stručnoj literaturi i svakodnevnom govoru, no taj pojam sadrži važne implikacije, naročito za nas koji živimo u Bosni i Hercegovini, kao nesumnjivo tranzicijskoj zemlji. Proces tranzicije je karakteristika zemalja (npr. bivša Jugoslavija, Čehoslovačka, SSSR), koje su sticajem historijskih, političkih i društveno-ekonomskih okolnosti dovedene u situaciju da relativno brzo transformiraju svoj ekonomsko-politički sistem. Pokazalo se da to nije moglo ostati bez utjecaja na njihov državni suverenitet.

Tranzicija je u navedene zemlje unijela i niz drugih socijalno nepovoljnih pojava (povećana nezaposlenost, niži standard života za većinu građana, veći socijalni jaz, smanjivanje ulaganja u nauku i obrazovanje, nisko vrednovanje stručnosti i znanja, te stoga prihvatanje vanjskih smjernica na tom planu, npr. famozni "Bolonjski proces" u sferi visokog obrazovanja, opšta demoralisanost i indolencija građana). Privatizacija je naročito negativan faktor. Privatizovana su mnoga preduzeća, a ogroman broj radnika, ostao je bez posla. Ono što je jako izraženo u svim tranzicijskim zemljama, pa i onim razvijenijim, jeste ovisnost o međunarodnim finansijskim organizacijama. No čak, iako su političari u tranzicijskim zemljama, svjesni navedenih činjenica, postavlja se pitanje mogućnosti izbora. Po svemu sudeći, mogućnost izbora je limitirana jer su tranzicijske zemlje "nužno" upućene da krenu prema EU, odnosno NATO-u, jer im u suprotnom prijete međunarodna izolacija.

Ključne riječi

tranzicija, globalizacija, ekonomska kriza, privatizacija, ekonomska transformacija, desuverenizacija, MMF, ekonomska desuverenizacija, EU, NATO, liberalizacija stranih investicija.

---

* magistar prava;
dmuminov88@yahoo.com; damir.muminovic@yahoo.com

1. Uvodna razmatranja

Pojam "tranzicija", često se spominje u stručnoj literaturi i svakodnevnom govoru, no taj pojam sadrži važne implikacije, naročito za nas koji živimo u Bosni i Hercegovini, kao nesumnjivo tranzicijskoj zemlji. Pod tim pojmom, uobičajeno se podrazumijevaju duboke promjene nastale u društvima koja su više od pola stoljeća živjela i funkcionisala u okviru jednog društvenog poretka, koji je naglo zamijenjen novim i drugačijim.

Izraz "tranzicija" (lat. *transire* - prijeći, prijelaz) podrazumijeva transformaciju političkog i ekonomskog sistema jedne zemlje. U vrijeme, kada su integracioni procesi u svijetu sve više naglašeni i aktuelni, bitno je razlučiti kako tranzicija utječe na suverenitet zemalja koje su njome zahvaćene. Sveprisutna loša ekonomsko-socijalna slika bh. društva (visoka nezaposlenost, neuspjele privatizacije, stalni rast vanjskog zaduženja - o čemu će dalje biti više riječi), direktno je povezana sa još uvijek neuspjelom tranzicijom čije su posljedice veoma ozbiljne.

U vrijeme sve izraženije političke i ekonomske krize na globalnom nivou, pitanje suvereniteta je od suštinskog značaja, a naročito kada je riječ o zemljama u tranziciji. Ove zemlje susreću se s mnogim problemima koji su usko povezani sa pitanjem ko je zaista suveren u tim zemljama. Nesređena struktura vlasti, te ekonomska ovisnost o međunarodnoj zajednici, vrlo su bitni problemi za BiH. U vremenu u kojem su prisutni naponi za uključivanje BiH u euroatlantske integracije, potrebno je preispitati eventualne posljedice ovog priključenja. Ako su nekada međunarodne organizacije bile kreirane od strane država (članica), one danas, gotovo da kreiraju, ali u svakom slučaju mijenjaju i same države. Građani u tranzicijskim državama danas uviđaju da je moć političara ograničena i da, kao posljedica toga, dolazi do gubitka vjere u postojeće sisteme vladavine. Vlade praktično, da više i ne osjećaju odgovornost prema građanima, već isključivo prema nadnacionalnim organizacijama. Može se reći da dolazi do političke i ekonomske desuverenizacije u zemljama koje su izložene tranzicijskim procesima.

Na ekonomsku suverenost tranzicijskih država prvenstveno se utječe investiranjem i povlačenjem stranog kapitala, najčešće na osnovu vrlo liberalnih propisa o stranim investicijama. Pri tome, činjenica je da su neke multinacionalne korporacije (npr. američka kompanija Apple), ekonomski moćnije čak i od pojedinih razvijenih država (npr. Poljska, Belgija, Švedska, Saudijska Arabija ili Tajvan) jer je njihov godišnji profit veći od BDP-a u tim zemljama.

U tranzicijskim zemljama do ovih pojava dolazi zbog ekstremno nagle promjene društveno-ekonomskog sistema, ali i zbog procesa globalizacije u koji su one neminovno uključene. Pod izgovorom globalizacije, demokratizacije i modernizacije drugih zemalja, čelnici najrazvijenijih država bezobzirno pretendiraju na teritoriju i prirodne resurse - blago drugih nacija. Ono što se u retorici međunarodne zajednice označava kao "izgradnja kapaciteta", u stvarnosti se pokazuje više kao "isisavanje kapaciteta". Pri takvom stanju stvari, suverenost i međunarodni položaj zemalja u tranziciji pokazuju se vrlo komplikiranim. Uz navedene razloge postoji i niz dodatnih razloga koji ukazuju na to da je njihova državna suverenost ugrožena, ne samo u još većoj mjeri, nego što je posebno važno, od samog njihovog nastanka, tj. međunarodnog priznanja.

Osnovni razlozi ugroženosti suvereniteta su u tome što je najčešće riječ o državama nastalim nekom vrstom disolucije ranije postojećih, tzv. složenih država, što podrazumijeva poteškoće sa rješavanjem problema ranijeg političkog i ekonomskog naslijeđa, te potrebom implementacije drugačijeg političkog sistema i drugačijeg orijentiranja nacionalnih ekonomija u tim zemljama. Složeni problemi i poteškoće proistekle iz takve situacije već odavno nisu samo stvar dnevne politike i posljedica posrnule ekonomije u pojedinačnim državama tog tipa, nego su proizvele i doktrinarne dileme.

2. Pojam tranzicije

Proces tranzicije je karakteristika zemalja koje su, sticajem historijskih, političkih i društveno-ekonomskih okolnosti, dovedene u situaciju da relativno brzo transformiraju svoj ekonomsko-politički sistem. Pokazalo se da to nije moglo ostati bez utjecaja na njihov državni suverenitet. Po tome se ove zemlje razlikuju od ostalih. Treba naglasiti, da je pojam tranzicije direktno povezan sa pojmom globalizacije, koja svoj puni zamah doživljava upravo u tranzicijskim zemljama.

Tranzicijskim zemljama se zapravo smatraju one zemlje koje su, pojednostavljeno rečeno, u prijelazu iz planske privrede u tržišnu privredu, tj. iz socijalizma u kapitalizam. U etimološkom smislu bi, dakle, pojam tranzicija mogao značiti prijelaz iz jedne faze u drugu, pri čemu taj proces nije vremenski ograničen. Samo značenje prelaska iz jednog sistema u drugi, ne označava dinamiku i snagu promjene, niti obrazac po kojem se to odvija. U suštini, upotreba ovoga pojma "zamagljuje" bitni smisao promjena koje se odvijaju pod veoma diktiranim i programiranim okolnostima, jer ustvari dinamiku i obim

promjena određuju razvijene zemlje i njihov raspoloživi kapital.¹ "Dakle, tranzicija je proces promjena, ne samo jednog sistema drugim, već promjena same kulturološke osnove, na kojoj jedno društvo funkcionira i koje treba, da otvori prostor za ispoljavanje mogućnosti svojih građana, kako prošlosti, tako i budućnosti".² Dubina promjena može biti marginalna ili sadržajna. Vrijeme će pokazati koji je pravac izabran. Model nije propisan. Svaka zemlja traži za sebe najbolje rješenje, zato su ishodi, ali i efekti tranzicije, često različiti.³ Uspostavljanjem demokratije i tržišne privrede, zemlje u tranziciji, u pravilu, ne dostižu automatski veći stepen autonomije, kada su u pitanju ekonomska, vanjska ili sigurnosna politika. U ovim oblastima, one zavise više od međunarodnih institucija i politike svjetskih sila, a manje od volje i potreba vlastitih građana.

Transformacija postsocijalističkih zemalja obuhvata tri međusobno povezana faktora. Prvi faktor je proces tranzicije, čiji je primarni cilj prevladavanje socijalističkog naslijeđa. Uspješna tranzicija "prirodno" vodi ka evropskim integracijama, a uža politička i ekonomska povezanost sa Evropskom unijom, pretpostavka su ulaska ovih zemalja u globalizacijske tokove.⁴ Većina zemalja se odlučuje za integracione procese, kako ne bi ostale u izolaciji, te smatraju da se kroz članstvo u EU mogu lakše uključiti u ekonomsko i političko odlučivanje na globalnom nivou.

Kao svjetski proces, tranzicija je započela 90-ih godina 20. stoljeća, a u nekim je zemljama (kao npr. u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i dr.) prisutna i danas. U tim zemljama su tada po prvi put provedeni demokratski izbori. Kao jedan od razloga za neizbježnost tranzicije, obično se pominje privredna kriza koja je u tim socijalističkim zemljama nastupila nakon pada komunizma.

Najznačajnije karakteristike same tranzicije su: sporost, skupoća, teškoće pri djelovanju samoga procesa i dramatične promjene u dva smjera: što prije i što bezbolnije društvenu imovinu učiniti privatnom sa prepoznatljivim i odgovornim vlasnikom i uklopiti se u svjetske tokove prijelaza u postindustrijsko doba.⁵

---

¹ Fočo, S. (2006) "Globalizacija i promjene u Bosni i Hercegovini", časopis Pregled, Sarajevo, br. 1-2, str. 17.

² Fočo, S. (2005) Ogleđi o tranziciji. Zenica: Dom štampe., str. 81.

³ Ibid., str. 81.

⁴ Nakarada, R. (2008) Raspad Jugoslavije: Problemi tumačenja, suočavanja i tranzicije. Beograd: Službeni glasnik., str. 191.

⁵ Wikipedija, 2013. Tranzicija (online). Dostupno na: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Tranzicija>

Dosadašnji tok tranzicije u zapadnobalkanskim zemljama, kao i u većini postsocijalističkih društava, ima niz retrogradnih odlika koje se ogledaju u visokom stepenu korupcije, koja je naročito izražena u procesu privatizacije (u kome državno i društveno vlasništvo prelaze u privatni posjed, posredstvom smišljenog obezvrjeđivanja, organizovanog bankrotstva, namještenih tendera i sl.).⁶ Pored korupcije, u mnogim tranzicijskim zemljama, izražen je i organizovani kriminal (npr. u sferi nedozvoljenog stavljanja u promet opojnih droga, ilegalne trgovine oružjem, organizovanje prostitucije, pranje novca i sl.). Izrazit porast korupcije i kriminala jasno ukazuju na sistemske slabosti. Masovna korupcija i izraženi porast kriminala ne postavljaju temelj modernom pravno uređenom društvu, nego prije tzv. "mafijaškom kapitalizmu".⁷

Tranzicija je u ova društva unijela i niz drugih socijalno nepovoljnih pojava (povećana nezaposlenost, niži standard života za većinu građana, veći socijalni jaz, smanjivanje ulaganja u nauku i obrazovanje, nisko vrednovanje stručnosti i znanja, te stoga prihvatanje vanjskih smjernica na tom planu, npr. famozni "Bolonjski proces" u sferi visokog obrazovanja, opšta demoralisanost i indolencija građana), koje su temeljno izmjenile socijalnu sliku tranzicijskih društava.⁸

Proces promjena trebao bi biti u interesu svih građana. Građani u tranzicijskom procesu, umjesto glavne i aktivne uloge, imaju sporednu i marginalnu ulogu. Kada je riječ o tranziciji, kao perifernoj varijanti globalizacije kapitala, treba istaći da se ono što daje pečat njenoj stvarnosti u dominantnom dijelu postrealsocijalističkih društava može ocijeniti na temelju dva međusobno isprepletena, mada različita historijska faktora: realsocijalističkog i neoliberalnog.⁹

Globalistička politika, kao direktna posljedica tranzicije, dovela je u tešku ekonomsku situaciju cijelu Istočnu Evropu. Na primjer, u Ukrajini je proizvodnja pala na oko trećinu proizvodnje iz 1989., dok je u Moldaviji pad bio još dublji. Za relativno dobar uspjeh Slovenije, Poljske i Mađarske, zaslužni su sljedeći elementi: one su reforme provodile postepeno, nisu slijedile

---

⁶ Nakarada R., Raspad Jugoslavije: Problemi tumačenja, suočavanja i tranzicije, str. 199.

⁷ Ibid., str. 199.

⁸ Ibid., str. 200.

⁹ Vidojević, Z. (2004) "Globalizacija i nova istorijska neizvesnost" u: Jovica Trkulja (ur.), Iskušenja globalizacije, Skupština opštine i Narodna biblioteka "Jovan Popović", Kikinda., str. 92.

prioritet MMF-a, već su brinule o socijalnoj zaštiti, školstvu, zdravstvu i nacionalnoj kulturi.¹⁰ Međutim, osim te tri zemlje, nijedna druga zemlja Istočne Evrope nije dostigla nivo nacionalnog dohotka po glavi stanovnika iz 1989. Sve su one također suočene sa poteškoćama zbog napuštanja prethodnog ekonomskog i političkog sistema, ali stvar je u tome, da je pad mnogo dublji i šteta mnogo veća, zbog sprovođenja potpuno neadekvatne politike MMF-a i drugih centara političke moći.¹¹

Zemlje u tranziciji čine posebnu skupinu svjetske periferije, a u njihovim okvirima se po dodatnim specifičnostima izdvajaju zemlje bivše Jugoslavije. Te su dodatne specifičnosti dijelom uzrokovane osebujnim tipom tzv. realnog socijalizma u nekadašnjoj SFRJ, a značajnim dijelom i time što su napuštanje prijašnjeg "samoupravnog socijalizma" i raspad federacije bili popraćeni krvavim ratovima, prisutnošću međunarodne zajednice, koja nema ekvivalente u drugim regijama Srednje i Istočne Evrope, te osebujnim formama antietničke solidarnosti među zaraćenim stranama.¹²

Sve zemlje bivšeg socijalizma, suočene su sa pitanjem kuda i kako dalje ići, budući da se sve jasnije očituje da napuštanje totalitarnih/autoritarnih režima automatski ne vodi u demokratiju. Postsocijalistička društva suočavaju se sa činjenicom da tranzicija može imati dva oblika: evolutivni i involutivni-retrogradni, te da postoji opasnost od regenerisanja autoritarnog sistema ukoliko izostane jasna vizija dugoročne strategije demokratske transformacije.¹³ Iz tih razloga se o ovim društvima, u kojima tranzicija traje više od jedne decenije (sa izuzetkom država bivše Jugoslavije), još uvijek govori samo kao o "postsocijalističkim", što ukazuje na to da je načinjen rez prema prošlosti, ali je vizija budućnosti još uvijek neizvjesna.

Tranziciju postsocijalističkih zemalja, karakterišu sljedeće pojave¹⁴:

- 1) preobražaj komunističke nomenklature u novu kapitalističku klasu;

---

¹⁰ Marković, M. (2004) "Globalizacija i globalizam" u: Jovica Trkulja (ur.), Iskušenja globalizacije, Skupština opštine i Narodna biblioteka "Jovan Popović", Kikinda., str. 37.

¹¹ Ibid., str. 37.

¹² Veljak, L. (2004) "Dva lica globalizacije i dva lica otpora globalizaciji" u: Jovica Trkulja (ur.), Iskušenja globalizacije, Skupština opštine i Narodna biblioteka "Jovan Popović", Kikinda., str. 48.

¹³ Golubović, Z. (2007) Demokratija i globalizacija. Beograd: Javno preduzeće Službeni glasnik., str. 339.

¹⁴ Ibid., str. 345.

- 2) nije eliminisano prisustvo zastupnika starih političkih elita i njihovo ponovno pojavljivanje na političkoj sceni, uz pomoć ranije ilegalno stečenog bogatstva;
- 3) nije učinjeno skoro ništa, da se smanji utjecaj naslijeđa autoritarne tradicije (upotreba autoritarnih mehanizama vlasti, obnova autoritarnog duha masa, prvenstveno putem oživljavanja nacionalističke ideologije i religioznosti);
- 4) nacionalizam otvara i novi prostor za snaženje religiozne privrženosti, čime se poništava sekularni karakter društva;
- 5) neprofesionalnost i odsustvo želje za učenjem od strane novih političkih elita, kao i nedostatak preduzetničkog duha u redovima privredne elite, zbog čega se uspostavljanje tržišta i dalje vrši pomoću mehanizama planske privrede;
- 6) nedovoljna briga za demokratsko obrazovanje građana i političkih snaga;
- 7) oživljavanjem prošlosti i historijskih mitova, tranzicija sve više poprima involutivni karakter;
- 8) atrofija pozitivnih tradicionalnih vrijednosti i moralnih normi (solidarnosti, marginalizacija poštenog rada kao uslova napretka, odsustvo profesionalizma i moralne osude zla i zločina), a umjesto toga prednost imaju sljedeće "vrijednosti": brzo bogaćenje i uspjeh po svaku cijenu, moralna indolentnost prema ilegalnim radnjama i zločinima, zabava kao bitni sadržaj slobodnog vremena, egoizam i nepovjerenje prema drugima;
- 9) nesposobnost vladajućih političkih i intelektualnih elita, da nađu rješenja za retrogradne pojave.

Bosanskohercegovačko društvo je konzervativno, privredno nerazvijeno i neprilagođeno za nove tehnološke pomake.¹⁵ Tranzicija u Bosni i Hercegovini provodi se veoma sporo i popraćena je enormnom neefikasnošću sistema vlasti u provođenju potrebnih reformi. Po svemu sudeći, čini se da tranzicijski proces u BiH nije shvaćen ozbiljno i da, barem prema mome znaju, nije izrađen provedbeni plan, niti u pogledu transformacije političke scene i demokratizacije društva, niti u pogledu uspostave novog društveno-ekonom-

---

¹⁵ Fočo S., Ogleđi o tranziciji, str. 81.

skog sistema. Ono što bi moglo značajno utjecati na bosanskohercegovačko društvo je iskustvo istočnoevropskih zemalja koje su svoju tranziciju započele tako što su društva prvo demokratizirale, zatim liberalizirale, a onda privatizirale. U teorijskom smislu, takav se model tranzicije, naziva otvorenim modelom.¹⁶ U našoj zemlji, proces tranzicije pogrešno je usmjeren od samog početka. Prvo je izvršeno snažno centraliziranje i podržavljenje društvene, tj, radničke imovine, a zatim je uslijedila katastrofalna privatizacija. Ovakav redoslijed upravljanja, nazivamo zatvoreni model tranzicije.¹⁷ Karakteristika ovoga modela je da su procesi u njemu uslovljeni političkom transformacijom, u kojoj je demokratija u podređenom položaju, u odnosu na autoritarnu moć. Razuđena vlast, koja se uglavnom konstituiše iz entiteta, nije usmjerena ka brzjoj tranziciji, demokratizaciji i poduzetničkoj ekonomiji, već ka nacionalnoj dominaciji i homogenizaciji. Zato je proces promjena jako spor, a klasno je samo zamijenjeno nacionalnim. Stoga je Bosna i Hercegovina danas manje pravna i socijalna, a više nefunkcionalna država.

3. Dodatna desuverenizacija država u tranziciji: specifični faktori

Tranzicijske zemlje karakterišu dva bitna faktora, a to su: promjena političkog i ekonomskog sistema, te promjena članstva u međunarodnim organizacijama, prije svega pristupanje NATO-u, u cilju uspostave trajne sigurnosti za svoje građane. Prije pada komunizma, u ovim zemljama je politički sistem bio socijalizam, a dominantni tip ekonomskog sistema bila je planska privreda. Nakon 1989. godine, većina ovih država, koje nastaju raspadom nacionalnih federacija, okreće se ka kapitalizmu i tržišnoj privredi. Jasni primjeri takvih dezintegracija su Sovjetski Savez, Jugoslavija i Čehoslovačka. Propali su i prevaziđeni neki veliki politički i vojni savezi, kao što su npr. bili: Narodni front, Kominternu, Varšavski pakt i dr.

Sam proces tranzicije u nekima od ovih zemalja je dosta spor, tako da u njima danas, postoji tzv. "crni kapitalizam".¹⁸ Radikalna liberalizacija u oblasti

---

¹⁶ Ibid., str. 84.

¹⁷ Ibid., str. 84.

¹⁸ Pod izrazom "crni kapitalizam" ili često "divlji kapitalizam", danas se uobičajeno podrazumijeva "transplantacija" tzv. faze prvobitne akumulacije kapitala u postsocijalistička, odnosno tranzicijska društva.

privrede ovih zemalja, dovela je do pada domaće proizvodnje, gubljenja vrijednosti valuta i inflacije.

Prema trenutno dostupnim podacima, kada je u pitanju region bivše Jugoslavije, inflacija u BiH u 2012. godini, iznosila je 1,8%, najviša stopa inflacije zabilježena je u Srbiji 10,3%, slijedi Hrvatska sa inflacijom od 5%, zatim Crna Gora 4,4%, Makedonija 3,7%, Slovenija 3,3%.¹⁹ Kao primjer, mogu se navesti postotci inflacije u 2012. godini, za još neke tranzicijske zemlje, kao npr. Mađarska 5,1%, Estonija 4,5%, Slovačka 4,1%, Albanija 2,8%.²⁰ Nestale su uštedevine građana i praktično je uništena srednja klasa. Naročito je negativna priča kada je riječ o privatizaciji. Privatizovana su mnoga preduzeća, a ogroman broj radnika ostao je bez posla.

Primjeri propalih privatizacija i otpuštanja radnika u BiH i regionu su mnogobrojni, samo neki od njih su: privatizacija tvornice Konjuh - "Radnici tvornice Konjuh najočitiji su primjer sudbine radničke klase, čija su poduzeća privatizirana. Sudbina njih 645 sada je neizvjesna. Tvornicu muče milijunski gubici, a Vlada TK i Vlada Federacije konkretnog rješenja, niti pomoći nemaju. Konjuh je samo jedna od tvornica, kojoj prijeti stečaj, a na stotine njih je zatvoreno zbog loše privatizacije."²¹ Privatizacija tvornice Polihem - "Nekadašnji najveći gigant hemijske industrije u BiH. Polihem je Vlada TK prodala Poljacima koji su tu tvornicu ugasili, radnike poslali na ulicu i pobjegli u Poljsku. Novac od 3,5 milijuna, koliko im se duguje za plaće i doprinose, nikada nisu vidjeli."²² U trenutku nastanka ovoga rada postoje indicije da bi u toku ove godine moglo biti otpušteno 1500 radnika privatizirane Željezare Zenica, privatizacija farmaceutske kompanije Pliva u Hrvatskoj - "Pliva će u narednih godinu dana u sklopu reorganizacije poslovanja i integracije u korporaciju Teva otpustiti 790 zaposlenih."²³ Privatizacija Azotare Pančevo u Srbiji: "Pančevačka azotara je najbolji primjer nekažnjene pljačke građana Srbije kroz privatizaciju. Iako su novi vlasnici najavljivali da će Azotara postati lider u

---

¹⁹ Klix, 2012. Inflacija u BiH najniža, u Srbiji najviša (online). Dostupno na: <http://www.klix.ba/biznis/news/inflacija-u-bih-najniza-u-srbiji-najvisa/121018055>

²⁰ Ibid.

²¹ Radio Slobodna Evropa, 2011. Privatizacija donijela štrajkove i armiju nezaposlenih (online). Dostupno na: http://www.slobodnaevropa.org/content/privatizacija_u_bih_donijela_strajkove_i_armiju_nezaposlenih/24297655.html

²² Ibid.

²³ Jutarnji list, 2009. Pliva potvrdila otpuštanje 790 radnika! (online). Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/pliva-potvrdila-otpustanje-790-radnika-/286300/>

proizvodnji veštačkih đubriva, vlasnički konzorcijum sa direktorom Pauliusom Martinenasom na čelu 2007. razmontirao je pogon 'Karbamid 2', najvredniji deo fabrike, i prodao ga ruskoj kompaniji za 32,5 miliona evra".²⁴ Privatizacija je u tranzicijskim zemljama sprovedena u odsustvu bilo kakvih mjera socijalne zaštite, te odgovarajuće pravne zaštite, koja bi sprječavala korupciju. Naime, u krivičnim zakonodavstvima ovih zemalja nema odgovarajućeg bića krivičnog djela kada je u pitanju nezakonita privatizacija. Posljedice toga vidljive su i danas, samo u našoj državi protesti nezadovoljnih radnika privatizovanih preduzeća postali su svakodnevnica.

Ništa bolje prilike nisu ni u ostalim bivšim jugoslovenskim republikama, ali i državama Istočne Evrope. Npr. u Rusiji, pad komunizma, pokazao se kao veća privredna katastrofa, nego Drugi svjetski rat. Ratna pustošenja, dovela su do pada industrijske proizvodnje za 24%, dok je privredna šok-terapija u periodu od 1990. do 1999. godine dovela do pada BDP-a od 54%, a industrijske proizvodnje za 60%.²⁵ Ovim uzrokovan, pad životnog standarda, doveo je do nezapamćenog siromaštva u Rusiji, tamo je 1998. godine, 23,8 miliona ljudi živjelo od dva dolara dnevno, a više od 40% s manje od četiri dolara.²⁶ Moldavija je doživjela najdramatičniji pad, tako da je njena proizvodnja danas manja od trećine proizvodnje prije deset godina. U Ukrajini je BPD godine 2000. bio samo trećina BDP-a, prije jednog desetljeća.²⁷ Ono što općenito karakteriše "crni kapitalizam" u većini tranzicijskih zemalja, jeste da su prihodi znatno niži, nego u zemljama na Zapadu. Također, prava radnika dosta su ugrožena od strane privatnika koji određuju vlastita pravila rada. To im omogućuje činjenica što je velik broj nezaposlenih, tako da je uvijek moguće uspostaviti monopol nad pravom za rad. Korupcija, slaba ekonomija, opća indolentnost, nagriza suverenitet tranzicijskih zemalja. One pokušavaju da izađu iz jednog i uđu u drugi sistem, pri tome ne vodeći puno računa o građanima, već o željama, zahtjevima i ultimatumima međunarodnih organizacija, smatrajući to rješenjem teške ekonomske i političke situacije.

---

²⁴ BLIC online, 2011. Azotara Pančevo - najbolji primjer nekažnjene pljačke građana kroz privatizaciju (online). Dostupno na: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/292929/Azotara-Pancevo--najbolji-primer-nekaznjene-pljacke-gradjana-kroz-privatizaciju>

²⁵ Marković M., Globalizacija i globalizam, str. 36.

²⁶ Ibid., str. 36.

²⁷ Lozina, D. (2006) "Globalizacija i suverenitet nacionalne države", Zbornik Pravnog fakulteta Split, Split, Vol. 43- br. 1, str. 35.

Postavljaju se pitanja da li ove države potrebno spašavati i usmjeravati, da li je sistem iz kojega su izašle bio toliko loš, da su one potpuno nekompetentne da preduzmu odgovarajuće mjere u pravcu svoga socijalno-ekonomskog progressa. Odgovor međunarodne zajednice je afirmativan, građani tranzicijskih zemalja se i onako malo pitaju, budući da o važnim stvarima odlučuju vladajuće političke snage. EU i NATO postavljaju se kao opcije, bez alternativa. U suštini, svakoj zemlji koja se ne odluči za te opcije, prijeti izolacija, budući da drugih sličnih opcija danas jednostavno nema.

Sljedeća bitna stavka, koja utječe na desuverenizaciju kada su u pitanju tranzicijske zemlje, jeste članstvo u NATO-u, nasuprot ranijem Varšavskom paktu. Od 28 ranije spomenutih tranzicijskih zemalja, sve su, izuzev onih koje su činile bivšu Jugoslaviju, bile članice Varšavskog pakta. Varšavski pakt (službeni naziv - Sporazum o prijateljstvu, suradnji i međusobnoj pomoći) bio je vojni savez zemalja bivšeg istočnog bloka predvođenih SSSR-om. On je bio odgovor na stvaranje NATO (Sjevernoatlanski pakt) pakta od strane zapadnih zemalja, predvođenih SAD-om 1949. godine.²⁸ Ugovor, na kojem je utemeljen ovaj pakt, sastavio je sovjetski lider Nikita Hruščov, te je isti potpisan u Varšavi 14.5.1955. godine. Članice pakta, obavezale su se na uzajamnu vojnu pomoć u slučaju napada na njihov suverenitet i teritorij. Najveća vojna akcija u povijesti pakta bila je sovjetska invazija na Čehoslovačku 1968. godine, u svrhu gušenja tamošnjeg reformskog pokreta. U ovoj operaciji sovjetskim trupama, pridružile su se i trupe iz Istočne Njemačke, Mađarske, Poljske i Bugarske. Opravdanje za ovu intervenciju bilo je poznato kao "Brežnjevljeva doktrina", odnosno teorija ograničenog suvereniteta, koja je davala za pravo SSSR-u, da "koriguje" svaku državu članicu, koja bi skrenula s puta socijalizma.²⁹ Pakt je u periodu hladnog rata predstavljao najveću svjetsku vojnu grupaciju. Tih godina, proizvodnja oružja i vojnih tehnologija bila je na vrhuncu. 1968. godine, iz pakta istupa Albanija čiji je lider u sovjetsko-kineskom raskolu podržao Kinu. Raspad pakta nastavio se kada je 1990. istupila Istočna Njemačka. Tokom 1991. godine i ostale članice su najavile istupanje od prvog jula te godine, te se taj datum i uzima, kao dan, kada je Varšavski pakt i službeno prestao postojati.³⁰

---

²⁸ Wikipedija, 2013. Varšavski ugovor (online). Dostupno na: http://hr.wikipedia.org/wiki/Var%C5%A1avski_ugovor

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

U periodu, nakon sloma komunizma, te raspada Varšavskog pakta, većina tranzicijskih zemalja okrenula se NATO paktu. Njih 12 postale su članice u različitim vremenskim razmacima: Češka, Poljska i Mađarska (1999. godine), Bugarska, Estonija, Litvanija, Latvija, Rumunija, Slovačka i Slovenija (2004. godine), te Hrvatska i Albanija (2009.). Ostale zemlje, uključujući i našu, u procesu su ispunjenja uslova za članstvo, a postoje i one koje članstvo ne zanima. Tranzicijske zemlje, koje su pristupile NATO-u, dobile su garanciju sigurnosti, ali istovremeno njihov suverenitet je značajno doveden u pitanje, no o tome nešto više u narednim poglavljima.

4. Stvaranje ekonomske ovisnosti o međunarodnim finansijskim institucijama

Ono što je jako izraženo u svim tranzicijskim zemljama, pa i onim razvijenijim, jeste ovisnost o međunarodnim finansijskim organizacijama. Od samog njihovog osamostaljenja, tranzicijske zemlje bile su prinuđene posuđivati sredstva od međunarodnih finansijskih institucija kako bi prevazišle rastuću inflaciju. Kao tri glavne međunarodne finansijske institucije, mogu se navesti: MMF (Međunarodni monetarni fond, en. International Monetary Fund), Svjetska banka (en. World Bank) i Svjetska trgovinska organizacija (en. World Trade Organization).

Međunarodni monetarni fond (MMF), osnovan je u julu 1944. godine, s ciljem promoviranja međunarodne monetarne saradnje, sigurne razmjene i pouzdanih dogovora o razmjeni, te kako bi poticao ekonomski rast i povećanje zaposlenosti, i osigurao privremenu finansijsku pomoć zemljama kojima je potrebno olakšati izravnjanje platnih bilanci.³¹ Službeno je počeo djelovati u decembru 1945. godine, s ciljem oporavka međunarodne ekonomije. Od 1990-ih pristuni su ogromni ekonomski izazovi, povezani s globalizacijom - rastuća međunarodna integracija tržišta i ekonomija. Ove promjene, stvorile su potrebu za pružanjem pomoći zemljama u tranziciji, pri prelasku sa planске na tržišnu privredu, te proboju na globalna ekonomska tržišta. MMF, barem zvanično, radi na tome da globalizacija bude svima od koristi, tako što pomaže jačanje međunarodnog finansijskog sistema, potpomaže napredak,

---

³¹ International Monetary Fund, 2013. About the IMF (online). Dostupno na: <http://www.imf.org/external/about.htm>

te promovira valjane ekonomske politike u državama članicama. Međutim, u stvarnosti, to izgleda potpuno drugačije.³²

Istovremeno sa MMF-om, osnovana je Međunarodna banka za obnovu i razvoj, koja je kasnije preimenovana u Svjetsku banku. Osnovana je, kako bi promovisala dugoročni ekonomski razvoj, kroz finansiranje infrastrukturnih projekata, npr. gradnja cesta i opskrba vodom.³³ MMF i Svjetska banka, dvije su odvojene institucije, ali njihovo djelovanje i rad se međusobno prepliću i dopunjavaju. MMF je usmjeren na makroekonomske aktivnosti i ciljeve, dok se Svjetska banka brine uglavnom za dugoročni razvoj i smanjenje siromaštva u svijetu. Svjetska banka zadužena je i za posudbu novčanih sredstava za financiranje infrastrukturnih projekata, obnovu određenih područja ekonomije i strukturnu prilagodbu tranzicijskih i zemalja u razvoju, te za postizanje projektiranih ekonomskih ciljeva.³⁴

Svjetska trgovinska organizacija (WTO), osnovana je u januaru 1995. godine. Ona je jedina globalna međunarodna organizacija, koja se bavi pravilima trgovine među državama, kako bi pomogla proizvođačima roba i usluga, te izvoznicima i uvoznicima u rukovođenju njihovim poslovima.³⁵ Jednostavno rečeno, to je organizacija koja se bavi pravilima trgovine, među nacijama na globalnoj i poluglobalnoj razini. Njeni ciljevi su: postavljanje i održavanje funkcionalnog i trajnog multilateralnog trgovinskog sistema, smanjenje carina i drugih prepreka u trgovini, uklanjanje diskriminacije u međunarodnim trgovinskim odnosima, integracija zemalja u razvoju u svjetski multilateralni trgovinski sistem, povećanje životnog standarda, ostvarenje pune zaposlenosti, privredni rast, povećanje trgovine roba i usluga, zaštita okoliša i sl.³⁶

Osnovni ekonomski zahtjevi upućeni tranzicijskim zemljama od strane međunarodnih finansijskih institucija, bili su krajnje jednostavni: liberalizacija (ekonomije, medija, tržišta), privatizacija, monetarna stabilnost.³⁷

---

³² The Observer, 2001. IMF's four steps to damnation (online). Dostupno na: <http://www.theguardian.com/business/2001/apr/29/business.mbas>

³³ The World Bank, 2013. History (online). Dostupno na: <http://www.worldbank.org/en/about/history>

³⁴ Ibid.

³⁵ World Trade Organization, 2013. Understanding the WTO (online). Dostupno na: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm

³⁶ Ibid.

³⁷ Marković M., Globalizacija i globalizam, str. 35.

Pod liberalizacijom se podrazumijeva potpuno otvaranje zemlje tzv. slobodno protoku novca, kapitala, kulturnih dobara i sl. Privatizacija državnih i javnih preduzeća morala je biti sprovedena što brže i potpunije i morala je biti prinudna. Konačno, pod monetarnom stabilnošću podrazumijeva se minimalna inflacija, politika visokih kamatnih stopa, odbrana po svaku cijenu, kursa nacionalne valute i držanje velikih državnih rezervi u stranim bankama. Sasvim je jasno da su tranzicijske zemlje u ovome smislu prošle dosta loše. Radikalna liberalizacija, dovela je do pada domaće proizvodnje, gubljenja vrijednosti valuta i inflacije. Privatizacija je sprovedena rapidno, često nezakonito, praveći od nekadašnjih ekonomskih divova propale kompanije, sa hiljadama nezaposlenih. O monetarnoj stabilnosti se uopšte ne može ni govoriti. No tranzicijske zemlje, jednostavno su primorane poštovati pravila ovih organizacija, budući da im je novac neophodan.

Svojim postupcima, međunarodne ekonomske organizacije često samo produbljuju krize u tranzicijskim zemljama, odnosno prolongiraju ono što je neizbježno. Bosna i Hercegovina mora od MMF-a posuđivati sredstva kako bi popunila budžetske deficite. Međutim, MMF ima i svoje zahtjeve i vizije. Da bi odobrio tranše sredstava, zahtijeva da se socijalno ugrožene skupine kao što su penzionisani vojnici, invalidi i penzioneri, u potpunosti marginaliziraju jer sredstava, navodno, nema za sve. Prema trenutno dostupnim podacima, vanjski dug naše zemlje, iznosi 7,2 milijarde KM, a smatra se, da će se i povećati u toku narednih godina.³⁸ Neminovno je da će generacije i generacije građana otplaćivati kredite koje su podigle vlasti. Teško je očekivati ikakav dugoročni prosperitet ako ćemo se za svaki budžetski deficit obraćati MMF-u. Ukoliko na vrijeme, ne vratimo kredite, da li će MMF postati vlasnik naše države? Pominjanje suvereniteta u ovakvim okolnostima sasvim je iluzorno.

Mađarska se 2008. godine obratila MMF-u kako bi izbjegla finansijski kolaps. Ubrzo su ovakvi zahtjevi došli i iz Latvije i Ukrajine. Mađarska je 2008. godine od MMF-a dobila 15,7 milijardi dolara, kako bi ublažila posljedice krize.³⁹ No, nakon četiri godine pokazalo se da stabilizacija mađarske ekonomije ipak ne ide u očekivanom pravcu, te je od MMF-a zatražen novi kredit od 20

---

³⁸ Indikator.ba, 2013. Ukupan dug u BiH 25,7 milijardi KM, vanjski dug otplaćivaćemo 33 godine (online). Dostupno na: <http://www.indikator.ba/index.php/ekonomija/40828-ukupan-dug-bih-unutrasnji>

³⁹ International Monetary Fund, 2008. IMF Agrees \$15.7 Billion Loan to Bolster Hungary's Finances (online). Dostupno na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2008/car110608a.htm>

milijardi eura, iako je mađarski premijer naglašavao kako finansijski paket MMF-a neće odmah biti korišten, nego će biti čuvan kao izvor finansija koji bi se koristio u slučaju prijekne potrebe.⁴⁰

Rumunija je također jedna od zemalja kojoj je pomoć bila neophodna. Ona je 2010. godine potpisala dvogodišnji sporazum o zajmu 12,9 milijardi eura sa MMF-om, koji zajedno sa zajmom od EU, Svjetske banke i EBRD (Evropska banka za obnovu i razvoj) ukupno iznosi 19,95 milijardi eura.⁴¹ U Rumuniji je MMF vršio pritisak na vlasti, neposredno pred izbore 2012. godine, njihov glavni zahtjev, bio je privatizacija preduzeća, koja igraju ogromnu ulogu u ekonomiji zemlje, što bi se odrazilo na životni standard rumunskih građana.⁴² Sve više i više radnika živi blizu ili ispod granice siromaštva, što znači da im plaća nije dovoljna kako bi pokrili troškove života. Rizik siromaštva kod radnog stanovništva u Rumuniji je 17%, što je najviši postotak u cijeloj Europi.⁴³

Dakle, trend taženja pomoći od međunarodnih finansijskih organizacija, itekako je prisutan kada su u pitanju tranzicijske zemlje. Hrvatska kao članica Svjetske trgovinske organizacije nije ostvarila značajne koristi tim članstvom. Štaviše, pozicija poljoprivredno-prehrambenog sektora značajno je oslabljena na domaćem tržištu, jer je on ionako bio slabo konkurentan i pri starom carinskom režimu.⁴⁴ Svjetska trgovinska organizacija od Hrvatske je tražila smanjenje carinske zaštite na uvoz poljoprivrednih proizvoda, čime su domaći proizvođači dovedeni u nepovoljan položaj, budući da je domaća proizvodnja znatno skuplja.⁴⁵ Srbija, također, svoj budžet mora zasnivati na pomoći MMF-a i Svjetske banke. Njen BDP u 2012. godini, pao je za 1,5%, što je

---

⁴⁰ Glas Slavonije, 2012. Mađarska se zadužuje kod MMF-a (online). Dostupno na: <http://www.glas-slavonije.hr/173036/7/Madjarska-se-zaduzuje-kod-MMF-a>

⁴¹ B92, 2010. MMF: Rumuniji 2,3 mlrd. EUR kredita (online). Dostupno na: http://www.b92.net/biz/vesti/region.php?yyyy=2010&mm=02&dd=22&nav_id=412980

⁴² Advance.hr, 2012. MMF vrši pritisak na rumunjske vlasti pred izbore - pozivaju na privatizaciju državnih poduzeća koja igraju veliku ulogu u ekonomiji zemlje (online). Dostupno na: <http://www.advance.hr/vijesti/mmf-vrsi-pritisak-na-rumunjske-vlasti-pred-izbore-pozivaju-na-privatizaciju-drzavnih-poduzeca-koja-igraju-veliku-ulogu-u-ekonomiji-zemlje/>

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Mihalj, P., 2012. "Što hrvatskoj poljoprivredi donosi članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji" (online). Hrčak Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/50997>

⁴⁵ Ibid.

stavlja u najlošiji položaj u susjedstvu. Kako bi popunila budžet za 2013. godinu, od Svjetske banke dobila je 400 miliona dolara pomoći.⁴⁶

Kada će tranzicijske zemlje, figurativno rečeno, "stati na svoje noge" i da li će uopšte, u ovome trenutku teško je predvidjeti. Imajući u vidu negativne ekonomske trendove u svijetu, koji nisu zaobišli ni ove zemlje, čini se da će vlada svake od njih pojedinačno morati preduzeti alternativne mjere kojima bi se smanjila finansijska ovisnost tih zemalja.

5. Pristupanje NATO-u i EU

U periodu, nakon sloma komunizma, te raspada Varšavskog pakta, većina tranzicijskih zemalja, okrenula se NATO paktu. Njih 12 postale su članice u različitim vremenskim razmacima: Češka, Poljska i Mađarska (1999. godine), Bugarska, Estonija, Litvanija, Latvija, Rumunija, Slovačka i Slovenija (2004. godine), te Hrvatska i Albanija (2009. godine). Europskoj uniji, pridružilo se 11 tranzicijskih zemalja, također u različitim vremenskim razmacima: Češka, Estonija, Latvija, Litvanija, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija (2004. godine), Rumunija i Bugarska (2007. godine), te Hrvatska (2013. godine). Ove države postale su članice NATO-a, kako bi osigurale trajni mir za svoje građane, a članice EU kako bi poboljšale svoj ekonomski i politički položaj, no da li su one tim članstvom, zaista ostvarile očekivane ciljeve, bit će razmotreno u nastavku.

NATO (Sjevernoatlanski savez), najznačajniji je instrument vojno-političkog djelovanja zapadnih država. Utemeljen je 4.4.1949. godine, potpisivanjem Sjevernoatlanskog ugovora, između 12 država, tadašnjeg zapadnog bloka.⁴⁷ Glavni ciljevi, svode se na odbijanje agresije i pružanje pomoći članicama pakta u takvim situacijama, kao i u organiziranju pomoći napadnutoj strani. O ovim pitanjima odlučuje Vijeće koje, u slučaju potrebe, može odmah oformiti obrambeni komitet. Vijeće donosi najvažnije političke, vojne i organizacijske odluke, a države u tom tijelu zastupaju njihovi ministri (odbrane, vanjskih poslova, finansija - ovisno o predmetu koji se razmatra). Vijeće ima 25 specijaliziranih komiteta i sekretarijat. Druga tijela NATO-a su glavni sekretar i Vojni

---

⁴⁶ Tportal.hr, 2012. Svjetska banka obećala pomoć Srbiji (online). Dostupno na: <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/225299/Svjetska-banka-obecala-pomoc-Srbiji.html#.ULfhWuTAfUg>

⁴⁷ North Atlantic Treaty Organization, 2013. A short history of NATO (online). Dostupno na: <http://www.nato.int/history/nato-history.html>

komitet, pod čijim nadzorom djeluju Vojni štab NATO-a i glavni komandanti NATO snaga (u Europi, na Atlantiku i kanalu La Manš). Vojne snage članice dijele se na: nacionalne vojne snage koje će biti na raspolaganju NATO-u i vojne snage koje ostaju pod nacionalnom komandom. Nakon raspada Varšavskog pakta, NATO je postao najjači svjetski vojni pakt, bez dostojnog konkurenta.

NATO od svojih članica očekuje punu podršku kada su u pitanju vojne intervencije (Afganistan, Irak, Kosovo), te slanje njihovih trupa na te lokacije. Zanimljivo je da je članstvo u NATO-u neposredno povezano sa članstvom u EU, budući da su sve tranzicijske zemlje članice EU prvo postale članice NATO-a. Ono na šta tranzicijske zemlje pristaju, kako bi osigurale dugotrajni mir za svoje građane, svakako nagrizi njihov suverenitet. Gradnja vojnih baza na teritoriju članica, finansijski zahtjevi koji utječu na povećanu potrošnju, utjecaj na okolinu i prirodu (brodovi na nuklearni pogon, skladištenje toksičnog otpada i sl.), izlaganje riziku vlastitih vojnika u konfliktima s kojima te zemlje nemaju direktnog doticaja, premda svojevoljno ipak dodatno umanjuje suverenitet tranzicijskih zemalja. Vlade, kao pod moranjem, promovišu navodne prednosti članstva u ovim internacionalnim organizacijama, predstavljajući građanima vizije i neke beneficije koje nemaju realno uporište i naravno ne osvrćući se na negativne posljedice. Izraziti primjer su Poljska i Rumunija, u kojima SAD, odnosno NATO, namjeravaju izgraditi proturaketni štit, što je naišlo na oštre reakcije iz Rusije. Aktuelni poljski predsjednik Komorovski kritizira odluku o postavljanju raketnog štita u Poljskoj, ali ne ide toliko daleko da je eventualno i otkaže - unatoč činjenici da se većina stanovnika Poljske, njih 57%, protivi instalaciji američkog raketnog štita u njihovoj zemlji!⁴⁸ To praktično znači da su zahtjevi NATO-a primat nad željama vlastitih građana.

I dok je u Poljskoj zahtjev za instalaciju štita, sasvim logično, dočekan uz burne proteste stanovništva, rumunski parlament jednoglasno je ratifikovao sporazum o postavljanju štita.⁴⁹ Vrlo je zanimljivo odsustvo referenduma, kada su u pitanju ovako bitne stvari koje se neposredno tiču državnog suvereniteta, a još više da se takva pitanja, koja su u najmanju ruku diskutabilna, usvajaju jednoglasno.

---

⁴⁸ Advance.hr, 2012. Poljski predsjednik: "pristanak na američki raketni štit je bila politička pogreška, Obama je izdao Poljsku" (online). Dostupno na: <http://www.advance.hr/vijesti/poljski-predsjednik-pristanak-na-americki-raketni-stit-je-bila-politicka-pogreska-obama-je-izdao-poljsku/>

⁴⁹ Nezavisne novine, 2011. Rumunski parlament ratifikovao sporazum o antiraketnom štitu (online). Dostupno na: <http://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Rumunski-parlament-ratifikovao-sporazum-o-antiraketnom-stitu-118128.html>

Ista situacija je i sa Hrvatskom, čiji je tada aktuelni ministar odbrane 2007. godine, dakle dvije godine prije pristupanja NATO-u, izjavio kako referendum o pristupanju NATO-u nije ustavna obaveza, te da je NATO savez suverenih država, pri čemu se suverenost ne gubi i ne prenosi.⁵⁰ Također je izjavio, kako NATO brodovi uvijek mogu koristiti luku Lora, iako Hrvatska tada još uvijek nije bila članica.⁵¹ Hrvatska danas, kao članica NATO-a, često prima NATO-ove vojne brodove u svojim lukama, ne pitajući se kako to utječe na ekosistem njenog mora, a to bi za Hrvatsku trebao biti primat, budući da se radi o zemlji koja značajan dio prihoda ostvaruje od turizma i ribolova.^{52,53}

Bugarska je nakon ulaska u NATO, Amerikancima dala na korištenje zračnu bazu Graf Ignjatijevo i još par vojnih baza u koje trebaju biti prebačeni vazdušni kapaciteti SAD-a iz Njemačke.⁵⁴ Dakle radi se o taktičkom pomijernju zračnih snaga ka istoku, odnosno Rusiji. Bugarske vlasti, također, nisu pitale svoje građane da li žele da njihova zemlja postane najveća američka zračna baza na Balkanu. Sporazum je samo ratificiran u parlamentu, ali nije proveden referendum o istome, budući da se radi o vrlo važnom pitanju za bugarske građane.⁵⁵ Prijem u NATO bio je sasvim dovoljan da vlasti širom otvore vrata za strane trupe. Pri potpisivanju sporazuma, obje strane kazale su kako će one nastaviti biti "bugarske baze, pod bugarskom zastavom i pod bugarskim zapovjedništvom".⁵⁶ To možda dobro zvuči, ali u realnosti, nad NATO vojnim

---

⁵⁰ Dnevnik.hr, 2007. Rončević: 'NATO-ovi brodovi uvijek će se moći koristiti lukom Lora' (online). Dostupno na: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/roncevic-nato-ovi-brodovi-uvijek-ce-se-moci-koristiti-lukom-lora.html>

⁵¹ Ibid.

⁵² Portal grada Kaštela, 2008. Kaštelanski ribari ljuti na NATO brod jer im se usidrio na poštu oboritih riba i liganja (online). Dostupno na: http://www.kastela.org/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=4787:kastelanski-ribari-ljuti-na-nato-brod-jer-im-se-usidrio-na-postu-oboritih-riba-i&catid=23:aktualnosti&Itemid=5

⁵³ Društvo mladih ekologa Nikšić, 2014. Zaštita životne sredine ispred NATO saveza (online). Dostupno na: <http://dmen.wordpress.com/2014/01/27/zastita-zivotne-sredine-ispred-nato-saveza/>

⁵⁴ Wikipedia, 2014. Bulgarian-American Joint Military Facilities (online). Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Bulgarian%E2%80%93American_Joint_Military_Facilities

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ SETimes, 2006. Sjedinjene Države i Bugarska potpisali sporazum o obrambenoj suradnji (online). Dostupno na: <http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/hr/features/setimes/features/2006/04/28/feature-01>

snagama, zapovjedništvo ima isključivo generalni sekretarijat NATO pakta, u kojemu je, prema općem mišljenju, dominantni utjecaj administracije SAD-a neupitan.

Europska unija jedinstvena je međuvladina i nadnacionalna zajednica europskih država, nastala kao rezultat procesa suradnje i integracije koji je započeo 1951. godine, između šest država (Belgije, Francuske, Njemačke, Italije, Luksemburga i Holandije). Formalno je uspostavljena 1. novembra 1993. godine, stupanjem na snagu Ugovora o Europskoj uniji (poznatiji kao Ugovor iz Mاستrihta).⁵⁷ Na sastanku Europskog vijeća u Kopenhagenu, održanom u junu 1993. godine, utvrđena su tri kriterija, koje svi budući kandidati moraju ispunjavati kako bi ostvarili punopravno članstvo. To su⁵⁸:

- 1) politički - stabilnost institucija koje osiguravaju demokratiju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i prava manjina, te prihvatanje ciljeva Unije;
- 2) privredni - postojanje djelotvorne tržišne privrede, te sposobnost tržišnih učesnika da se nose s konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonima unutar EU;
- 3) pravni - usvajanje cjelokupne pravne stečevine EU.

Iako je prihvaćanje pravne stečevine EU važno, još je važnije osigurati njenu učinkovitu provedbu i primjenu kroz odgovarajuće administrativno ustrojstvo. Stoga je na sastanku Europskog vijeća u Madridu 1995. godine postavljen četvrti kriterij kao preduvjet za članstvo, a to je: administrativni - prilagodba odgovarajućih administrativnih struktura, s ciljem osiguranja uvjeta za postupnu i skladnu integraciju. Europska unija ima vrlo složen sustav institucija. Prema članku 13. Ugovora o Europskoj uniji, institucije Europske unije su⁵⁹:

- Europski parlament,
- Europsko vijeće,

---

⁵⁷ European Union, 2013. How the EU works (online). Dostupno na: http://europa.eu/about-eu/index_en.htm

⁵⁸ Živanović, M. (2006) "Suverenost, članstvo i pravne osnove Evropske unije", Godišnjak Pravnog fakulteta u Banja Luci, Banja Luka, br. XXVII-XXVIII, str. 7.

⁵⁹ Ugovor o Europskoj Uniji (online). Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/11992M_Ugovor_o_EU-u_hrv.pdf

- Vijeće Europe,
- Europska komisija,
- Sud Europske unije,
- Europska središnja banka,
- Revizorski sud.

Prema osnivačkim ugovorima, u pretežnom broju slučajeva, nadležnost je podijeljena između Unije i države članica. Međutim, postoje i određena područja koja su u isključivoj nadležnosti EU. Lisabonski ugovor (potpisan u Lisabonu 13. decembra 2007. godine, s ciljem rješavanja pitanja daljnjeg institucionalnog funkcioniranja Europske unije, stupio na snagu 1. decembra 2009. godine) taksativno nabraja područja isključive nadležnosti Unije⁶⁰:

1. carinska unija,
2. pravila o tržišnom natjecanju potrebna za funkcioniranje unutar-njeg tržišta,
3. monetarna politika,
4. očuvanje morskih bioloških resursa u sklopu ribarske politike,
5. zajednička trgovinska politika.

EU je vršila proširenja u više navrata, a za tranzicijske zemlje svakako je najvažnije peto proširenje od 1. maja 2004. godine, čime je EU dobila novih 10 članica, od kojih su sve tranzicijske zemlje, a nastavak petog proširenja uslijedio je 1. januara 2007. godine, kada su primljene još 2 članice, također zemlje u tranziciji. Konačno, u okviru šestog proširenja od 1. jula 2013. godine, u EU je primljena i Hrvatska, još jedna tranzicijska država.

Ono što je izvjesno jeste da su se članice EU svjesno odrekle dijela suvereniteta prilikom pristupanja Uniji. Međutim, pokazuje se da je taj dio znatno veći, nego što se u početku mislilo. To izaziva nezadovoljstvo građana određenih zemalja, čiji je entuzijizam prema EU znatno opao. Naravno, svemu tome doprinijela je svjetska ekonomska kriza koja se, u okviru EU, rješava na po-

---

⁶⁰ Ugovor iz Lisabona (online). Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/12007L_Ugovor_iz_Lisabona_hrv.pdf

⁶¹ Advance.hr, 2011. Varšava prosvjedi: "Mi želimo suverenitet, a ne EU" (online). Dostupno na: <http://www.advance.hr/vijesti/varsava-prosvjedi-mi-zelimo-suverenitet-a-ne-eu/>

prilično negativan način po monetarnu politiku članica, što se odražava i na socijalnu situaciju. U Poljskoj, stanovnici glavnog grada Varšave, u decembru 2011. godine, organizovali su masovne proteste pod parolom: "Mi želimo suverenitet, a ne EU".⁶¹ Građani Poljske protivili su se planovima EU za spašavanje eurozone, te od vlade zahtijevali da u tome ne učestvuje. Prema sporazumu, kojem se protive Poljaci, svih 17 zemalja koje koriste euro, a potencijalno i druge u 27-članjoj Europskoj uniji, kao što su Poljska, koja još uvijek koristi svoju valutu, bile bi kažnjene ako prekrše stroga ograničenja potrošnje koja nameće EU.⁶²

Dakle, sasvim je vidljiv udar na suverenitet, budući da se EU ponaša kao komandni centar, čije se naredbe moraju bezpogovorno provoditi. Sličnog mišljenja su i stanovnici Mađarske, još jedne tranzicijske zemlje. U januaru 2012. godine, organizovali su masovne demonstracije u Budimpešti, na kojima se okupilo 100.000 ljudi.⁶³ Naime Europska komisija, bila je postavila Mađarskoj uslov, da promijeni novi ustav, i osigura nezavisnost Centralne banke i pravosuđa, ako želi 20 milijardi eura za podmirenje duga posrnule ekonomije.⁶⁴ Dakle, EU Mađarskoj nameće uslove koji se tiču izmjene najvišeg pravnog akta jedne države – ustava. Aktuelni mađarski premijer Viktor Orban time se našao u pat poziciji jer je morao da usvoji sve bitne zahtjeve EU, budući da bez toga nema finansijske potpore. Iako je poručivao kako: "Mađari ne žele biti europski građani drugog reda, ne želimo biti tretirani kao kolonija",⁶⁵ ipak je popustio zahtjevima EU, čime se jasno ocrtava da su mađarski političari, kao i u mnogim drugim tranzicijskim zemljama, u funkciji svih, osim samih građana. EU je, očigledno, ipak na prvom mjestu.

U Češkoj, građani su razočarani zakonodavstvom, te smatraju kako ne treba produbljivati europske integracije. Rezultati ankete koju je provela agencija SANEP, pokazuju da većina građana Češke danas ne bi bila za ulazak u EU.⁶⁶ Iako je 2003. godine na referendumu za ulazak u Europsku uniju glasalo

---

⁶² Ibid.

⁶³ Al Jazeera Balkans, 2012. Mađarska: Protesti protiv zahtjeva EU (online). Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.com/makale/madarska-protesti-protiv-zahtjeva-eu>

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Jutarnji list, 2012. Viktor Orban podijelio Mađarsku: za jedne je heroj, za druge diktator (online). Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/viktor-orban-podijelio-madarsku--za-jedne-je-heroj--za-druge-diktator/1015034/>

⁶⁶ Radio 101, 2012. Da danas glasaju, Čehi ne bi izabrali ulazak u EU (online). Dostupno na: http://www.radio101.hr/news.php?id=8947&fb_source=message

čak 77% Čeha, u ovih 10 godina stvari su se dosta promijenile. Nezadovoljstvo građana je u porastu. Prema anketi iz 2012. godine za ulazak Češke u EU glasalo tek 45% građana, dok bi ih protiv ulaska bilo 42%.⁶⁷ Protiv uvođenja eura u njihovu državu je 73% Čeha, a 60% ih je protiv produblјivanja europskih integracija.⁶⁸

Tranzicijske zemlje koje još uvijek nisu članice NATO-a, odnosno EU, a imaju namjeru to biti, svakako bi u obzir trebale uzeti navedene činjenice. Iako su njihovi političari toga svjesni, postavlja se pitanje mogućnosti izbora. Po svemu sudeći, mogućnost izbora je limitirana jer su tranzicijske zemlje, zbog svih ranije iznesenih argumenata, "nužno" upućene da krenu prema EU, odnosno NATO-u, jer im u suprotnom prijeti međunarodna izolacija. U doba rastuće ekonomske krize, buduće članice od EU očekuju, da im njeni fondovi posluže kao spas, međutim, na umu treba imati sljedeće činjenice⁶⁹:

- 1) EU nikada ne daje novac u cijelosti, nego finansira 50-90% projekta, dok ostatak mora osigurati, primalac sredstava;
- 2) Novac iz EU fondova nije poklonjeni novac, država članica mora uplaćivati u fondove iz kojih će se onda dijeliti sredstva. Npr. Hrvatska, kao najnovija članica, prema trenutnim procjenama, u prvoj godini članstva će u budžet EU morati uplatiti između 400 i 600 miliona eura, od EU će u tu svrhu moći dobiti do 200 miliona, a ostatak će morati obezbijediti sama (vjerojatno daljnjim komercijalnim zaduživanjem i povećanjem javnog duga);⁷⁰
- 3) EU preko fondova manjim zemljama diktira čime se mogu baviti, a čime ne, u šta i kako trebaju ulagati, te na taj način provodi svoj nadzor nad dijelovima privrede i društva koji nisu regulisani zakonima EU.

Dakle, tranzicijske zemlje koje se u budućnosti odluče za proces integracija, trebaju biti jako oprezne, te ne trebaju poduzimati nikakve ishitrene

---

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ European Union, 2013. EU funding (online). Dostupno na: http://europa.eu/policies-activities/funding-grants/index_en.htm

⁷⁰ Portal 2012, 2012. Europska unija – hoćemo li, ne uđemo li u Uniju, ostati izolirani te propasti i koja je alternativa? (online). Dostupno na: <http://2012-transformacijasvijesti.com/kolumne-blogera-duh-vremena/europska-unija-hocemo-li-ne-udemo-li-u-uniju-ostati-izolirani-te-propasti-i-koja-je-alternativa>

poteze, naravno, ukoliko im suverenitet već nije narušen u tolikoj mjeri da nemaju pravo izbora.

6. Zaključak

Proces tranzicije je karakteristika zemalja koje su, sticajem historijskih, političkih i društveno-ekonomskih okolnosti, dovedene u situaciju da relativno brzo transformiraju svoj ekonomsko-politički sistem. Pokazalo se da to nije moglo ostati bez utjecaja na njihov državni suverenitet. Tranzicijskim zemljama se zapravo smatraju one zemlje koje su, pojednostavljeno rečeno, u prijelazu iz planske privrede u tržišnu privredu, tj. iz socijalizma u kapitalizam. Kao svjetski proces, tranzicija je započela 90-ih godina 20. stoljeća, a u nekim je zemljama (kao npr. u BiH, Srbiji, Hrvatskoj i dr.) prisutna i danas. Najznačajnije karakteristike same tranzicije su: sporost, skupoća, te teškoće pri djelovanju samoga procesa. Tranzicija u Bosni i Hercegovini provodi se veoma sporo i popraćena je enormnom neefikasnošću sistema vlasti u provođenju potrebnih reformi. Tranzicijske zemlje karakterišu dva bitna faktora, a to su promjena političkog i ekonomskog sistema, te promjena članstva u međunarodnim organizacijama. Sam proces tranzicije u nekima od ovih zemalja je dosta spor, tako da u njima danas postoji tzv. "crni kapitalizam".

Ono što je jako izraženo u svim tranzicijskim zemljama, pa i onim razvijenijim, jeste ovisnost o međunarodnim finansijskim organizacijama. Od samog njihovog osamostaljenja, tranzicijske zemlje bile su prinuđene posuđivati sredstva od međunarodnih finansijskih institucija, kako bi prevazišle rastuću inflaciju. Osnovni ekonomski zahtjevi upućeni tranzicijskim zemljama od strane međunarodnih finansijskih institucija, krajnje su jednostavni: liberalizacija (ekonomije, medija, tržišta), privatizacija i monetarna stabilnost. Privatizacija je sprovedena rapidno, često nezakonito, praveći od nekađasnih ekonomskih divova propale kompanije, sa hiljadama nezaposlenih.

Sljedeća bitna stavka, koja utječe na desuverenizaciju, kada su u pitanju tranzicijske zemlje, jeste članstvo u NATO-u, nasuprot ranijem Varšavskom paktu. Od 28 ranije spomenutih tranzicijskih zemalja, sve su, izuzev onih koje su činile bivšu Jugoslaviju, bile članice Varšavskog pakta. U periodu nakon sloma komunizma, te raspada Varšavskog pakta, većina tranzicijskih zemalja okrenula se NATO paktu. Njih 12 postale su članice u različitim vremenskim razmacima: Češka, Poljska i Mađarska (1999. godine), Bugarska, Estonija, Litvanija, Latvija, Rumunija, Slovačka i Slovenija (2004. godine), te Hrvatska i

Albanija (2009. godine). Europskoj uniji pridružilo se 11 tranzicijskih zemalja, također u različitim vremenskim razmacima: Češka, Estonija, Latvija, Litvanija, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija (2004. godine), Rumunija i Bugarska (2007. godine), te Hrvatska (2013. godine). Ono na šta tranzicijske zemlje pristaju kako bi osigurale dugotrajni mir za svoje građane, svakako nagriza njihov suverenitet. Gradnja vojnih baza na teritoriju članica, finansijski zahtjevi koji utječu na povećanu potrošnju, utjecaj na okolinu i prirodu (brodovi na nuklearni pogon, skladištenje toksičnog otpada i sl.), izlaganje riziku vlastitih vojnika, u konfliktima s kojima te zemlje, nemaju direktnog doticaja, premda svojevrijem ipak dodatno umanjuje suverenitet tranzicijskih zemalja. Ono što je izvjesno jeste da su se članice EU, svjesno odrekle dijela suvereniteta prilikom pristupanja Uniji. Međutim, pokazuje se da je taj dio znatno veći, nego što se u početku mislilo. To izaziva nezadovoljstvo građana određenih zemalja, čiji je entuzijizam prema EU znatno opao. Naravno, svemu tome doprinijela je svjetska ekonomska kriza koja se, u okviru EU, rješava na poprilično negativan način po monetarnu politiku članica, što se odražava i na socijalnu situaciju.

U procesu tranzicije, neke zemlje su se snašle bolje, neke lošije, ali i kod jednih i kod drugih prisutni su specifični negativni faktori koji su svojstveni tranzicijskim društvima. Ti negativni faktori podrazumijevaju ciljanu dekadenciju društva koja zahvata sve njegove fundamentalne vrijednosti. Ove zemlje su se, nakon pada Berlinskog zida i vladavine komunizma, iznenada našle na raskrsnici budućnosti. Kojim putem krenuti, svakako je teško odlučiti, budući da jedan podrazumijeva odricanje od velikog dijela suvereniteta, a drugi potpunu međunarodnu izolaciju.

Loša ekonomska pozicija, u kojoj su se našle ove zemlje, prinudno je od njih načinila ovisnike o stranim ulaganjima i finansijskoj pomoći međunarodne zajednice. One su izašle iz jedne zajednice, a već im se nudi druga. Kakva im je budućnost u toj zajednici, u ovome trenutku je teško reći. Ono što se, pored rečenog, može zaključiti je da su tranzicijske zemlje, u ovome trenutku, daleko od punog kapaciteta državne suverenosti. Suverene su samo formalno, no stvarnost je sasvim drugačija, te se o njoj dosta rijetko i nerado priča.

Literatura

Knjige:

1. Fočo, S. (2005) Ogleđi o tranziciji. Zenica: Dom štampe.
2. Golubović, Z. (2007) Demokratija i globalizacija. Beograd: Javno preduzeće Službeni glasnik.
3. Nakarada, R. (2008) Raspad Jugoslavije: Problemi tumačenja, suočavanja i tranzicije. Beograd: Službeni glasnik.

Članci iz zbornika:

1. Marković, M. (2004) "Globalizacija i globalizam" u: Jovica Trkulja (ur.), Iskušenja globalizacije, Skupština opštine i Narodna biblioteka "Jovan Popović", Kikinda, str. 27.-43.
2. Veljak, L. (2004) "Dva lica globalizacije i dva lica otpora globalizaciji" u: Jovica Trkulja (ur.), Iskušenja globalizacije, Skupština opštine i Narodna biblioteka "Jovan Popović", Kikinda, str. 44.-52.
3. Vidojević, Z. (2004) "Globalizacija i nova istorijska neizvesnost" u: Jovica Trkulja (ur.), Iskušenja globalizacije, Skupština opštine i Narodna biblioteka "Jovan Popović", Kikinda, str. 74.-104.

Članci iz naučnih časopisa:

1. Fočo, S. (2006) "Globalizacija i promjene u Bosni i Hercegovini", časopis Pregled, Sarajevo, br. 1-2, str. 13.-23.
2. Lozina, D. (2006) "Globalizacija i suverenitet nacionalne države", Zbornik Pravnog fakulteta Split, Split, Vol. 43- br. 1, str. 17.-41.
3. Živanović, M. (2006) "Suverenost, članstvo i pravne osnove Evropske unije", Godišnjak Pravnog fakulteta u Banja Luci, Banja Luka, br. XXVII-XXVIII, str. 3.-12.

Članci u elektronskom obliku preuzeti sa web izvora:

1. Wikipedija, 2013. Tranzicija (online). Dostupno na: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Tranzicija>

2. Klix, 2012. Inflacija u BiH najniža, u Srbiji najviša (online). Dostupno na: <http://www.klix.ba/biznis/news/inflacija-u-bih-najniza-u-srbiji-najvisa/121018055>
3. Radio Slobodna Evropa, 2011. Privatizacija donijela štrajkove i armiju nezaposlenih (online). Dostupno na: http://www.slobodnaevropa.org/content/privatizacija_u_bih_donijela_strajkove_i_armiju_nezaposlenih/24297655.html
4. Wikipedija, 2013. Varšavski ugovor (online). Dostupno na: http://hr.wikipedia.org/wiki/Var%C5%A1avski_ugovor
5. International Monetary Fund, 2013. About the IMF (online). Dostupno na: <http://www.imf.org/external/about.htm>
6. The World Bank, 2013. History (online). Dostupno na: <http://www.worldbank.org/en/about/history>
7. World Trade Organization, 2013. Understanding the WTO (online). Dostupno na: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm
8. International Monetary Fund, 2008. IMF Agrees \$15.7 Billion Loan to Bolster Hungary's Finances (online). Dostupno na: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2008/car110608a.htm>
9. Glas Slavonije, 2012. Mađarska se zadužuje kod MMF-a (online). Dostupno na: <http://www.glas-slavonije.hr/173036/7/Madjarska-se-zaduzuje-kod-MMF-a>
10. B92, 2010. MMF: Rumuniji 2,3 mlrd. EUR kredita (online). Dostupno na: http://www.b92.net/biz/vesti/region.php?yyyy=2010&mm=02&dd=22&nav_id=412980
11. Advance.hr, 2012. MMF vrši pritisak na rumunjske vlasti pred izbore - pozivaju na privatizaciju državnih poduzeća koja igraju veliku ulogu u ekonomiji zemlje (online). Dostupno na: <http://www.advance.hr/vijesti/mmf-vrsi-pritisak-na-rumunjske-vlasti-pred-izbore-pozivaju-na-privatizaciju-drzavnih-poduzeca-koja-igraju-veliku-ulogu-u-ekonomiji-zemlje/>

12. Mihalj, P., 2012. "Što hrvatskoj poljoprivredi donosi članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji" (online). Hrčak Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/50997>
13. Tportal.hr, 2012. Svjetska banka obećala pomoć Srbiji (online). Dostupno na: <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/225299/Svjetska-banka-obecala-pomoc-Srbiji.html#.ULfhWuTAfUg>
14. North Atlantic Treaty Organization, 2013. A short history of NATO (online). Dostupno na: <http://www.nato.int/history/nato-history.html>
15. Advance.hr, 2012. Poljski predsjednik: "pristanak na američki raketni štit je bila politička pogreška, Obama je izdao Poljsku" (online). Dostupno na: <http://www.advance.hr/vijesti/poljski-predsjednik-pristanak-na-americki-raketni-stit-je-bila-politicka-pogreska-obama-je-izdao-poljsku/>
16. Nezavisne novine, 2011. Rumunski parlament ratifikovao sporazum o antiraketnom štitu (online). Dostupno na: <http://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Rumunski-parlament-ratifikovao-sporazum-o-antiraketnom-stitu-118128.html>
17. SETimes, 2006. Sjedinjene Države i Bugarska potpisali sporazum o obrambenoj suradnji (online). Dostupno na: <http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/hr/features/setimes/features/2006/04/28/feature-01>
18. European Union, 2013. How the EU works (online). Dostupno na: http://europa.eu/about-eu/index_en.htm
19. Ugovor o Europskoj Uniji (online). Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/11992M_Ugovor_o_EU-u_hrv.pdf
20. Ugovor iz Lisabona (online). Dostupno na: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/12007L_Ugovor_iz_Lisabona_hrv.pdf
21. Advance.hr, 2011. Varšava prosvjedi: "Mi želimo suverenitet, a ne EU" (online). Dostupno na: <http://www.advance.hr/vijesti/varsava-prosvjedi-mi-zelimo-suverenitet-a-ne-eu/>

22. Al Jazeera Balkans, 2012. Mađarska: Protesti protiv zahtjeva EU (online). Dostupno na: <http://balkans.aljazeera.com/makale/madarska-protesti-protiv-zahtjeva-eu>
23. Jutarnji list, 2012. Viktor Orban podijelio Mađarsku: za jedne je heroj, za druge diktator (online). Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/viktor-orban-podijelio-madarsku--za-jedne-je-heroj--za-druge-diktator/1015034/>
24. Radio 101, 2012. Da danas glasaju, Čehi ne bi izabrali ulazak u EU (online). Dostupno na: http://www.radio101.hr/news.php?id=8947&fb_source=message
25. European Union, 2013. EU funding (online). Dostupno na: http://europa.eu/policies-activities/funding-grants/index_en.htm
26. Portal 2012, 2012. Europska unija – hoćemo li, ne uđemo li u Uniju, ostati izolirani te propasti i koja je alternativa? (online). Dostupno na: <http://2012-transformacijasvijesti.com/kolumne-blogera-duh-vremena/europska-unija-hocemo-li-ne-udemo-li-u-uniju-ostati-izolirani-te-propasti-i-koja-je-alternativa>
27. Jutarnji list, 2009. Pliva potvrdila otpuštanje 790 radnika! (online). Dostupno na: <http://www.jutarnji.hr/pliva-potvrdila-otpustanje-790-radnika-/286300/>
28. Blic online, 2011. Azotara Pančevo - najbolji primer nekažnjene pljačke građana kroz privatizaciju (online). Dostupno na: <http://www.blic.rs/Vesti/Tema-Dana/292929/Azotara-Pancevo--najbolji-primer-nekaznjene-pljacke-gradjana-kroz-privatizaciju>
29. Indikator.ba, 2013. Ukupan dug u BiH 25,7 milijardi KM, vanjski dug otplaćivaćemo 33 godine (online). Dostupno na: <http://www.indikator.ba/index.php/ekonomija/40828-ukupan-dug-bih-unutrasnji>
30. Wikipedia, 2014. Bulgarian–American Joint Military Facilities (online). Dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Bulgarian%E2%80%93American_Joint_Military_Facilities
31. Dnevnik.hr, 2007. Rončević: 'NATO-ovi brodovi uvijek će se moći koristiti lukom Lora' (online). Dostupno na: <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/roncevic-nato-ovi-brodovi-uvijek-ce-se-moci-koristiti-lukom-lora.html>

32. Portal grada Kaštela, 2008. Kaštelanski ribari ljuti na NATO brod jer im se usidrio na poštu oboritih riba i liganja (online). Dostupno na: http://www.kastela.org/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=4787:kastelanski-ribari-ljuti-na-nato-brod-jer-im-se-usidrio-na-postu-oboritih-riba-i&catid=23:aktualnosti&Itemid=5
33. Društvo mladih ekologa Nikšić, 2014. Zaštita životne sredine ispred NATO saveza (online). Dostupno na: <http://dmen.wordpress.com/2014/01/27/zastita-zivotne-sredine-ispred-nato-saveza/>
34. The Observer, 2001. IMF's four steps to damnation (online). Dostupno na: <http://www.theguardian.com/business/2001/apr/29/business.mbas>

TRANSITION PROCESSES AND SOVEREIGNTY OF STATES

Summary

"Transition" is one of the most frequently used notions in the scientific literature, as well as in everyday social discourse, but this notion also contains a very important implications, especially for us, citizens of Bosnia and Herzegovina, as an undoubtedly transitional state. Process of transition is a characteristic of the countries which are, due to their historical, political and socio-economic circumstances, forced to engage in an extensive transformation process of their economic and social system, and these changes, obviously, have direct impact to their state sovereignty.

Process of transition inflicted a number of socially undesired and negative phenomena (rise of unemployment rate, lower standard of living for most of the citizens, huge social differences, decrease in the budgeting for science and education, degradation of knowledge, skills, and abilities, and consequently acceptance of the foreign concepts in these fields – as, for instance, famous "Bologna" process in the sphere of high education, also general indolence and demoralizing of citizens). Especially undesired and negative social consequences are produced by improper concepts of privatization, which practically destroyed the domestic economy, and left a huge number of workers without their jobs.

It is obvious, that all transitional countries, including the most developed among them, have become dependent on international financial organizations at the same time.

But even though the politicians in transitional countries are aware of these facts, the question of choice arises. The possibilities to choose are limited, if they exists at all, because most of transitional countries are positioned in a necessity to move towards EU and NATO, for otherwise they are threatened with international isolation.

Key words

Transition, globalization, economic crises, privatization, economic transformation, loosing of sovereignty, International Monetary Fund, European Union, North Atlantic Treaty Organization, liberalization of foreign investments.

PRIKAZ SANKCIJA ZA ZLOUPOTREBU DOMINANTNOG POLOŽAJA U PRAVU KONKURENCIJE BOSNE I HERCEGOVINE

stručni članak

UDK: 346.545:343.241

mr. iur. Adis Poljić*

Sažetak

Sankcije za zloupotrebu dominantnog položaja u pravu konkurencije Bosne i Hercegovine, normirane su prvenstveno Zakonom o konkurenciji i krivičnim zakonima, ali može se primijeniti i Zakon o obligacionim odnosima. Sankcije mogu izricati Konkurencijsko vijeće BiH i sudovi. U radu su obrađene upravne, građanske i krivične sankcije. Upravne sankcije su normirane kao primarne, ali postoji mogućnost izricanja građanski i krivičnih. Građanske sankcije nisu izričito normirane, ali cijeneći praksu sudova i pozitivne propise mogu se izreći u složenim parničnim postupcima. Iz prakse Evropskog suda pravde se zaključuje da se može ostvariti pravo na naknadu štete zbog povrede prava konkurencije. Krivične sankcije su izričito normirane, ali zbog neadekvatnog normiranja nisu zastupljene u praksi, te je potrebno izvršiti izmjene zakona. Postoje različita mišljenja da li su krivične sankcije uopšte potrebne, zbog izricanja upravnih sankcija i načela *ne bis in idem*. Sankcionisanje zloupotreba dominantnog položaja posebno je značajno za funkcionisanje tržišta i jednakost privrednih subjekata na tržištu, te je potrebna primjena svih navedenih sankcija.

Ključne riječi

sankcije, zloupotreba dominantnog položaja, tržište, privredni subjekti, Konkurencijsko vijeće.

---

* Stručni saradnik u Općinskom sudu u Tuzli;
adispoljic@yahoo.com

Uvod

Osnovni cilj prava konkurencije jeste jednak položaj tržišnih subjekata. Kako bi se navedeno postiglo potrebno je stvoriti mehanizam za sankcionisanje kršenja prava konkurencije i uticati na druge da zbog mogućnosti sankcije ne krše tržišno natjecanje. Postoje tri postupka kroz koje se postiže navedeno, upravni, građanski i krivični. U navedenim postupcima razlikuje se intenzitet državne uključenosti. Građanski postupak vodi se uz malo učešće države dok preovladava učešće stranaka, dok krivični postupak za sobom povlači vrlo intenzivnu ulogu javne vlasti. Upravni postupak nam predstavlja srednji put između dvije krajnosti građanskog i krivičnog postupka. U navedenim postupcima mora se uspostaviti ravnoteža između nadležnosti, prava i dužnosti triju stranaka uključenih, sudija i službeno lice (u upravnim i krivičnim postupcima) i fizičkog lica ili dva fizička lica osoba (u građanskim postupcima). U Evropskoj uniji najviše je država prihvatilo upravni postupak kao način zaštite prava tržišnog natjecanja.

Zbog mogućnosti korištenja prakse Evropskog suda pravde u Bosni i Hercegovini i potrebe usklađivanja našeg prava sa pravom Evropske unije, u radu je ukazano i na pravo Evropske unije. U pravu BiH takođe je prihvaćen upravni postupak kao primarni za zaštitu prava tržišnog natjecanja, s tim da postoji mogućnost i građanske zaštite kao sekundarnog postupka, kao i krivične zaštite.

1. Upravne sankcije

Kada Konkurencijsko vijeće (u daljem tekstu: Vijeće) utvrdi u upravnom postupku, kao jednom od postupaka¹ za utvrđivanje postojanja zloupotreba, da je privredni subjekt zloupotrijebio svoj dominantni položaj na tržištu donijet će rješenje kojim će tom privrednom subjektu narediti preduzimanje odgovarajućih mjera i radnji radi otklanjanja utvrđenih nepravilnosti ili nedostataka. Nakon što se odrede mjere kojima dolazi do prestanka zloupotreba i prouzrokovanja štete na tržištu, Vijeće izriče kaznu zbog izvršenih zloupotreba.

---

¹ Vidi: Hans, V. (2004) "Spontaneous Harmonisation of National (Competition) Laws in the Wake of the Modernisation of EC Competition Law", *The Competition law review*, London, Vol. 1-br. 1/2004, str. 10.

1.1. Izricanje mjera za prestanak zloupotreba dominantnog položaja

Prilikom izricanja mjera za prestanak zloupotreba dominantnog položaja Vijeće ima potpunu slobodu odlučivanja, s obzirom da se nigdje, čak ni načelno, ne pominje koje se to mjere mogu preduzimati i kakve su to mjere. Ovo za Vijeće može biti pozitivno ali je zato sa stanovišta pravne sigurnosti, vladavine prava i ujednačene primjene zakona negativno.² U dosadašnjoj praksi nisu ispoljenje negativne strane ovog rješenja. U slučaju da privredni subjekt kojem je naređeno preduzimanje odgovarajuće mjere u određenom mu roku ne preduzme mjeru, Vijeće može rješenjem privremeno zabraniti obavljanje prometa određenom robom.³ U vezi s ovim se postavlja pitanje, a šta ako se preduzeće koje je zloupotrijebilo monopolistički sporazum ne bavi proizvodnjom ili prometom robe nego pružanjem usluga na tržištu (saobraćaj, telekomunikacije itd.)?⁴ U svakom slučaju, rješenje se objavljuje u sredstvima javnog informisanja. Vijeće ima ovlaštenje da od svakog privrednog subjekta koji na tržištu ima monopolistički odnosno dominantan položaj zahtjeva dostavljanje sporazuma, ugovora, dogovora i drugih pravnih akata koji se odnose na proizvodnju, trgovinu i tehničko-tehnološki razvoj, što su ovi dužni da učine jer u protivnom čine prekršaj za koji se preduzeću ili pravnom licu i odgovornom licu u preduzeću ili pravnom licu mogu izreći novčane kazne i zaštitna mjera javno objavljivanje presude, oduzimanje predmeta i zabrana bavljenja djelatnošću odnosno odgovornom licu zabrana vršenja dužnosti koju je imalo u vrijeme izvršenja prekršaja.⁵

Vijeće je u predmetu M.R.M. export-import d.o.o. za trgovinu, marketing i usluge Ljubuški, protiv privrednog subjekta Asa Auto d.o.o. Sarajevo naložilo *"privrednom subjektu ASA AUTO d.o.o. Sarajevo, u vremenskom roku od 30 (trideset) dana od prijema ovoga Rješenja, zaključivanje Ugovora o prodaji i servisiranju proizvoda marke Volkswagen (privredni i putnički program) sa*

---

² Varga, S. (2005) Nastanak i razvoj nacionalnog antimonopolnog prava, Pravo: teorija i praksa, 2005, Novi Sad, Vol. 22-br. 4/2005, str. 11.

³ Ibid, str. 11.

⁴ Varga, S. (2005) Nastanak i razvoj nacionalnog antimonopolnog prava, op. cit., str. 11.

⁵ Ibid, str. 11.

*privrednim subjektom M.R.M. export-import d.o.o. Ljubuški, na vremensko razdoblje od najmanje 5 (pet) godina, pod jednakim uslovima utvrđenim u zaključenim ugovorima o prodaji i servisiranju proizvoda marke Volkswagen sa ostalim ovlaštenim trgovcima u Bosni i Hercegovini, te dostavljanje dokaza o istome Vijeću, u vremenskom roku od 8 (osam) dana od dana zaključivanja predmetnog Ugovora."*⁶

U predmetu "LRC Inženjering" d.o.o. Sarajevo, protiv Agencije za finansijske, informatičke i posredničke usluge d.d. Sarajevo Vijeće naložilo "Agenciji za finansijske, informatičke i posredničke usluge d.d. Sarajevo, da u vremenskom roku od 15 dana od dana prijema ovog Rješenja omogući privrednom subjektu 'LRC Inženjering' d.o.o Sarajevo da zaključi novi ugovor pod uslovima jednakim onim u ugovorima zaključenim s drugim privrednim subjektima korisnicima istih usluga".⁷

U predmetu pokrenutom po službenoj dužnosti, protiv privrednog subjekta "Amadeus BH" d.o.o. Sarajevo Vijeće je naložilo "privrednom subjektu 'Amadeus BH' d.o.o. Sarajevo, da odmah, a najkasnije u roku od 30 (trideset) dana od dana prijema ovog Rješenja, uskladi odredbe 2.1.B., 2.1.H.(5) i 6.1.B. važećih Pretplatničkih ugovora s Zakonom o konkurenciji, te dostavi dokaze o izvršenju istoga."⁸

U predmetu pokrenutom po službenoj dužnosti protiv UniCredit Bank d.d., Raiffeisen Bank d.d. Bosna i Hercegovina, Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo, i Tenfore d.o.o. Banja Luka, Vijeće je naložilo "privrednom subjektu Tenfore d.o.o. Banja Luka, povezanom društvu privrednog subjekta Tenfore Ltd. 5 Chytron Str., Nikozija, Kipar da u roku od 30 (trideset) dana od dana prijema ovog Rješenja uskladi odredbe tačke 7. i tačke C. Dodatka 1. Priloga D. važećeg osnovnog Ugovora o međunarodnom zastupanju zaključenog s privrednim subjektom Western Union Network (France) SAS, Republika Francuska, sa Zakonom o konkurenciji u smislu tačke 1. ovog Rješenja."⁹

Iz prakse Vijeća vidimo da su načini za prestanak zloupotreba dominantnog položaja različiti, te bi bilo potrebno postaviti širok opseg mjera kojim se nalaže prestanak zloupotreba. Posebno bi prilikom normiranja tre-

⁶ Rješenje Vijeća BiH, broj 01-06-26-027-140-II/08 od 21. 7.2009. godine.

⁷ Rješenje Vijeća BiH, broj 01-04-26-009-36-II/08 od 11.9. 2008. godine.

⁸ Rješenje Vijeća BiH, broj 04-26-2-05-76-II/11 od 22.12.2011. godine.

⁹ Rješenje Vijeća BiH, broj 04-26-2-03-100-II/12 od 06.11.2012. godine.

balo imati u vidu da, u slučaju uskog normiranja načina za prestanak zloupotreba, u pojedinim slučajevima Vijeće ne bi moglo izreći odgovarajuću mjeru za prestanak zloupotreba.

1.2. Izricanje kazne za zloupotrebe dominantnog položaja

Vijeće, kada utvrdi da postoji zloupotreba dominantnog položaja, kaznit će se privredni subjekt ili fizičko lice novčanom kaznom u iznosu najviše do 10 % vrijednosti ukupnog godišnjeg prihoda privrednog subjekta, iz prethodne godine koja je prethodila godini u kojoj je nastupila povreda zakona,¹⁰ s tim da Vijeće može izreći, odgovornim licima, privrednog subjekta člana novčane kazne u iznosu od 15.000 KM do 50.000 KM,¹¹ cijeneći prilikom određivanja visine novčane kazne namjeru i trajanje utvrđene povrede.¹²

Procentualno određivanje gornje granice za visinu kazne privrednom subjektu ili fizičkom licu značajno je zbog razlika u veličini između tržišnih učesnika. Naime, tržišni učesnici imaju ukupne godišnje prihode od nekoliko hiljada do nekoliko milijardi godišnjeg prihoda, te određivanje najviše granice u fiksnom novčanom iznosu ne bi bilo cjelishodno. Bitno je, prilikom izricanja novčane kazne, imati u vidu da kazna treba biti veća od postignute koristi, naravno u okviru najviše do 10 % vrijednosti ukupnog godišnjeg prihoda. Ukoliko bi novčane kazne bile manje od postignutih koristi, ne bi se odvrćali tržišni učesnici od činjenja zloupotreba, već bi naprotiv postupali u suprotnosti sa pravom tržišnog natjecanja radi sticanja profita.

Na nivou Evropske unije, pokušavaju se razviti različiti programi za suzbijanje zloupotreba dominantnog položaja, a naročito povećanjem nivoa kazne za prekršaje.¹³ Posebno se postavlja pitanje nepristranosti, jer se organ nadležan za tržišno natjecanje pojavljuje u ulozi tužitelja i sudije.¹⁴ U sluča-

---

¹⁰ Član 48. stav 1. Zakona o konkurenciji BiH-ZOK, Službeni glasnik BiH, broj 48/05, 76/07, 80/09.

¹¹ Član 48. stav 2. Ibid.

¹² Član 52. Ibid.

¹³ Vidi: MacCulloch, A., Wardhaugh B. (2012) *The Baby and the Bathwater - The Relationship in Competition Law between Private Enforcement, Criminal Penalties, and Leniency Policy*, Lancaster. Dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2089369, str. 1.

¹⁴ Vidi: Massey, P. (2004) "Criminal Sanctions for Competition Law: A Review of Irish Experience", *The Competition Law Review*, London, Vol. 1 - br. 1/2004, str.34.

jevima koji se pokreću po službenoj dužnosti, poseban je pritisak i javnost jer, nakon što se i utvrdi da postoji zloupotreba, očekuju se velike sankcije, gdje ipak visina sankcije mora da bude u skladu sa težinom povrede i koristima od povrede za tržišnog učesnika, ali se ne može zanemariti ni šteta koju su pretrpjeli potrošači.

Pored navedenih, prilikom izricanja novčanih kazni kao otežavajuću okolnost, mora se cijeliti i recidivizam. Ako privredni subjekt konstantno zloupotrebljava dominantan položaj, mora mu se izreći veća novčana kaznu u odnosu na tržišnog učesnika koji prvi puta krši prava konkurencije. Da bi se cijelio recidivizam kao otežavajuća okolnost, zloupotreba koja se vrši morala je biti propisana u vrijeme činjenja prekršaja koji se cijeni pri visini novčane kazne u skladu sa principom da nema krivičnog djela, niti prekršaja, ukoliko zakonom nije propisan u vrijeme njegovog činjenja. Prilikom razmatranja recidivizma bitno je odrediti vremenski period u kojem se isti može uzimati u obzir. U nekim zemljama, kao što su Španija, Portugal, Holandija, Češka i Slovačka, recidivizam je uvijek privremen, što znači da se nakon proteka maksimalno 10 godina nakon prve presude, ne može uzeti prvi prekršaj kao otežavajuća okolnost, dok u Italiji prvi prekršaj ne može predstavljati otežavajuću okolnost, nakon pet godina, a u Njemačkoj nakon proteka tri do pet godina, zavisno od kazne.¹⁵ U slučajevima kada ne postoji konkretna odredba, čini se vjerovatno da će domaće sudije prihvatiti period veći od perioda koji se odnosi na razmatranje prethodnih krivičnih djela kao otežavajućih okolnosti prema važećem krivičnom zakonu.¹⁶

U Bosni i Hercegovini, prilikom utvrđivanja visine novčane kazne nisu propisane okolnosti koje se cijene, te tako nije ni propisana ocjena recidivizma, odnosno u kojem se vremensku periodu može cijeliti. Ukoliko bi prihvatili mišljenje da, ako nije isto propisano, onda je potrebno prihvatiti krajnju granicu propisanu krivičnim zakonom, ponovo ne dolazimo do objektivne vremenske granice koja bi se uzimala prilikom ocjene recidivizma. Naime, Krivičnim zakonom BiH¹⁷ nije propisan vremenski period prilikom ocjene

---

¹⁵ Vidi: Nordlander, K. (2005) "The Commission's Policy on Recidivism: legal certainty for repeat offenders?", *The Competition Law Review*, London, Vol. 2 - br. 1/2005, str. 60.

¹⁶ *Ibid*, str. 60.

¹⁷ Krivični Zakon BiH-KZ BiH, Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10.

povrata, već će sud kad odmjerava kaznu učiniocu za krivično djelo učinjeno u povratu, posebno uzeti u obzir je li ranije djelo iste vrste kao i novo djelo, jesu li oba djela učinjena iz istih pobuda i koliko je vremena proteklo od ranije osude, odnosno od izdržane ili oprostene kazne.¹⁸

U predmetu M.R.M. protiv privrednog subjekta Asa Auto "prilikom određivanja visine novčane kazne Vijeće je utvrdilo da narušavanje slobodne tržišne konkurencije na relevantnom tržištu od privrednog subjekta ASA AUTO zloupotrebom dominantnog položaja imalo negativan efekat na poslovanje privrednog subjekta M.R.M. u 2008. godini, te da je isti ograničio tehnički razvoj relevantnog tržišta na štetu krajnjih potrošača. Visinom izrečene novčane kazne Vijeće je imalo prvenstveno za cilj sankcionisati privredni subjekt ASA AUTO radi kršenja Zakona, te upozoriti na obavezu poštivanja pravila tržišne konkurencije utvrđenih Zakonom,"¹⁹ te izreklo "novčanu kaznu u iznosu od 150.000 KM (što predstavlja 0,072% ukupnog prihoda privrednog subjekta ASA AUTO u 2007. godini), jer je utvrđeno da je prekršio odredbe člana 10. stav (2) tačke b) i c) Zakona."²⁰

U predmetu pokrenutom po službenoj dužnosti, protiv privrednog subjekta "Amadeus BH" d.o.o. Sarajevo, "Vijeće je prilikom izricanja visine novčane kazne ovom privrednom subjektu, uzelo u obzir namjeru te dužinu trajanja povrede Zakona, kao i posljedice koje je ista imala na tržišnu konkurenciju, u smislu člana 52. Zakona,"²¹ te izreklo "novčanu kaznu u iznosu od 17.000 KM (sedamnaest hiljada KM), što predstavlja (..) **0% od (..) **²² KM ukupno ostvarenog prihoda u 2009. godini."²³

U predmetu pokrenutom po službenoj dužnosti protiv *UniCredit Bank d.d., Raiffeisen Bank d.d. Bosna i Hercegovina, Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo, i Tenfore d.o.o. Banja Luka*, "Vijeće je prilikom izricanja visine novčane kazne naprijed navedenim privrednim subjektima, uzelo u obzir namjeru te dužinu trajanja povrede Zakona, kao i posljedice koje je ista imala na tržišnu konkurenciju, u smislu člana 52. Zakona"²⁴ dakle iste okolnosti koje je

---

¹⁸ Član 48. stav 2. KZ BiH.

¹⁹ Rješenje Vijeća BiH, broj 01-06-26-027-140-II/08 od 21. 7.2009. godine.

²⁰ Ibid.

²¹ Rješenje Vijeća BiH, broj 04-26-2-05-76-II/11 od 22.12.2011. godine.

²² podaci nisu prikazani jer predstavljaju poslovnu tajnu.

²³ Rješenje Vijeća BiH, broj 04-26-2-05-76-II/11 od 22.12.2011. godine.

²⁴ Rješenje Vijeća BiH, broj 04-26-2-03-100-II/12 od 6.11.2012. godine.

cijenilo kao u prethodnom slučaju, ali u ovom slučaju je Vijeće našlo i postoja-
nje olakšavajućih okolnosti.²⁵

U predmetu Udruženja "Sine Qua Non" za kolektivno ostvarivanje i
zaštitu autorskih i srodnih prava, Sarajevo protiv Asocijacije kompozitora -
muzičkih stvaralaca, Sarajevo Vijeće je posebno, pored ostalog, cijeno i što je
zloupotreba dominantnog položaja uticala na ostvareni godišnji prihod.²⁶

U predmetima u kojima je poznat tačan procenat koji je uzet prilikom
određivanja novčane kazne, M.R.M. protiv privrednog subjekta Asa Auto i
predmetu Udruženja "Sine Qua Non", primjetna je znatna razlika. Vijeće je u
prvom slučaju izreklo novčanu kaznu u procentu od samo 0,072%, dok je u
drugom od 9,14%. Razlog za veliku razliku nalazi se i u činjenici, pored
različitog činjeničnog stanja i vrijeme donošenja odluka, i to skoro četiri
godine. U početku je Vijeće veći naglasak stavljalo na postizanju specijalne i
generalne prevencije kroz ukazivanje na kršenje i zabranu daljeg takvog

---

²⁵ U ovom predmetu Vijeće navodi da "novčana kazna koju je izreklo Vijeće je mogla biti
utvrđena i u većem iznosu, međutim u obzir je uzeta činjenica da su tri zastupnika, i to
privredni subjekti: UniCredit Bank, Turkish Ziraat Bank Bosnia i Raiffeisen Bank BiH
zaključili anekse, odnosno dodatke na osnovne ugovore o međunarodnom zastupništvu,
kojim su brisane i mijenjane sporne odredbe o ekskluzivitetu, odnosno u obzir je uzeta
činjenica da je privredni subjekt Tenfore Ltd. zaključio 22 (dvadesetdva) aneksa na osnov-
ne podzastupničke ugovore zaključene sa bankama koje čine njegovu mrežu podzastup-
nika, kojima su također brisane i mijenjane odredbe ekskluziviteta, kao i činjenica da je
privredni subjekt Raiffeisen Bank BiH zaključio 4 (četiri) inovirana ugovora o podza-
stupništvu, koja ne sadrže sporne odredbe. S obzirom na visinu izrečene novčane kazne,
Vijeće nije imalo prvenstveno za cilj kažnjavanje zbog kršenja Zakona, već da upozori na
obavezu poštovanja pravila tržišne konkurencije utvrđenih odredbama Zakona," te izre-
klo novčane kazne UniCredit Bank u iznosu od 690.000,00 KM (šeststotinadevedeset
hiljada i 00/100 konvertibilnih maraka), Raiffeisen Bank BiH u iznosu od 1.300.000,00
KM (jedanmiliontristotinehiljada i 00/100 konvertibilnih maraka), Turkish Ziraat
Bank Bosnia u iznosu od 200.000,00 KM (dvijestotine hiljada i 00/100 konvertibilnih
maraka), Tenfore Ltd. u iznosu od 60.000,00KM (šezdeset hiljada i 00/100 konver-
tibilnih maraka), s tim da je procenat i ukupni godišnji prihod poslovna tajna, te nije po-
znato koliko je određen procenat od ukupnog godišnjeg prihoda prilikom utvrđivanja
visine novčane kazne.

²⁶ "Vijeće je utvrdilo da je djelimično na visinu prihoda privrednog subjekta Udruženje
'AMUS' ostvarenog do dana 10. juna 2013. godine u iznosu od 919.195,97 KM utjecao
neosporno i utvrđeni veliki broj kršenja odredbi člana 10. stav (2) Zakona o konkurenciji u
odredbama Kolektivnog ugovora, Aneksa Kolektivnog ugovora i pojedinačnih ugovora s
elektronskim emiterima," te izreklo "...privrednom subjektu Udruženje 'AMUS' novčanu
kaznu u iznosu od 5.500,00 (pethiljadapetsko) KM, što predstavlja 9,14% ostvarenog
prihoda u 2012. godini." Prihod ostvaren u 2012. godini iznosi 60.192,00 KM. (Rješenje
Vijeća BiH, broj 06-26-3-004-41-II/13 od 11.6.2013. godine).

postupanja, dok je trenutno navedene ciljeve nužno postići putem visokih novčanih kazni. U pravu Evropske unije takođe su rigorozne novčane kazne, a posebno se ističe slučaj Microsoft. Tako je Komisija u februaru 2008. godine izrekla novčanu kaznu Microsoftu u visini od 899.000.000 eura. Razlog? Fakturisanje "nerazumnih" cijena (*unreasonable prices*) za licencu, odnosno korištenje neophodnih podataka za pristup Windows operativnom sistemu.²⁷

Novčana kazna pored privrednog subjekta može da se izrekne i udruženju privrednih subjekata, u kojem slučaju se primjenjuju posebna pravila u pravu Evropske unije.²⁸ Naime, kada se jednokratna novčana kazna izriče udruženju privrednih subjekata, onda ona ne može da bude viša od 10% od zbira ukupnih godišnjih obrta članova asocijacije koji su povezani sa djelatnošću asocijacije zbog koje je ista kažnjena. Ukoliko je udruženje privrednih subjekata insolventno, ono je dužno da od privrednih subjekata članova zatraži da daju svoj doprinos kako bi se pokrio iznos kazne. Ukoliko u roku ostavljenom od strane Komisije privredni subjekti ne uplate dio kazne na ime pomenutog doprinosa, Komisija je ovlaštena da kaznu izrečenu udruženju privrednih subjekata naplati direktno od bilo kojeg privrednog subjekta čiji su predstavnici bili članovi onog organa asocijacije koji je donosio odluke zbog kojih je udruženje poduzetnika kažnjeno ili pak od bilo kojeg preduzeća iz asocijacije koje je bilo aktivno na tržištu na kojem je izvršena povreda, izuzev onih poduzetnika koja nisu provodila sankcionisanu odluku ili nisu bili u saznanju da ona uopšte postoji ili su se aktivno od nje distancirali prije nego što je Komisija započela istragu, odnosno prethodni postupak. Pored novčane kazne za tržišnog učesnika, Vijeće može da izrekne i novčanu kaznu u iznosu od 15.000 KM do 50.000 KM odgovornim licima privrednog subjekta. U dosadašnjoj praksi u pogledu zloupotreba dominantnog položaja, nisu izricane ove novčane kazne odgovornim licima.

Od navedenih novčanih kazni za tržišne učesnike odnosno odgovorna lica, potrebno je razlikovati novčane kazne koje se izriču zbog povreda odredaba Zakona o konkurenciji, koje Vijeće može izreći privrednim subjektima ali ne prelaze 1% od ukupnog prihoda u prethodnoj godini poslovanja, ako: ne postupe po zahtjevu u pogledu dostavljanja podataka i dokumentacije

---

²⁷ Misita, N. (2012) *Evropska unija-Pravo konkurencije*, Sarajevo: Revicon, str. 219.

²⁸ Član 23. Uredbe Vijeća broj 1/2003 o provedbi pravila o tržišnom natjecanju utvrđenim u članovima 81. i 82. Ugovora o osnivanju Europske zajednice, Službeni list EU, L 01/03, 68/04, 269/06.

dostavljajući netačne ili pogrešne informacije ili ne osiguraju potrebne informacije u okviru datog roka i ako ne postupaju po rješenju ili zaključku Vijeća ili po nalogu nadležnog suda,²⁹ a Vijeće može izreći i odgovornim licima privrednih subjekata novčane kazne u iznosu od 5.000 KM do 15.000 KM.³⁰ Vijeće može izreći novčane kazne za pravna i/ili fizička lica koja nisu stranke u postupku u slučajevima nepostupanja po zahtjevu ili nalogu Vijeća u pogledu dostave podataka i dokumentacije, i to: a) za pravna lica u iznosu od 5.000 KM do 15.000 KM; b) za odgovorna lica u pravnim licima u iznosu od 1.500 KM do 3.000 KM; c) za fizička lica u iznosu od 1.500 KM do 3.000 KM.³¹ Posljednje navedene kazne predstavljaju karakteristične kaznene odredbe koje su sadržane u svim zakonima u cilju provođenja zakona i sankcionisanja lica koja onemogućava provedbu istog.

U predmetu Udruženja drvoprerađivača "Pilana" Han Pijesak, protiv privrednog subjekta Javno preduzeće šumarstvo "Šume Republike Srpske" a.d. Sokolac Vijeće je izreklo *"novčanu kaznu od 6.000,00 KM privrednom subjektu 'ŠUME REPUBLIKE SRPSKE', jer nije postupio po zahtjevu Vijeća i dostavio traženu dokumentaciju u okviru datog roka, u smislu čl. 33. i 35. Zakona o konkurenciji, koju je dužan platiti u roku 8 (osam) dana od dana prijema ovog Rješenja"*,³² dok je u predmetu Udruženja "Sine Qua Non" protiv Asocijacije kompozitora - muzičkih stvaralaca, Sarajevo Vijeće izreklo novčanu kaznu *"...predsjedniku Udruženje lokalnih radio stanica RS, u visini od 1.500,00 (hiljadupetsto) KM, jer nije postupio po zahtjevu Vijeća i dostavio traženu dokumentaciju u okviru datog roka, u smislu odredbi člana 33. i člana 35. Zakona o konkurenciji, koju je dužan platiti u roku 8 (osam) dana od dana prijema ovog Rješenja."*³³

Dakle, u dosadašnjoj praksi, Vijeće je pribjegavalo izricanju novčanih kazni zbog nedostavljanja podataka i dokumentacije. Navedeno ukazuje da privredni subjekti i odgovorna lica u njima, pokušavajući izbjeći postupanje u skladu sa zahtjevima Vijeća u cilju onemogućavanja utvrđivanja zloupotreba dominantnog položaja.

---

²⁹ Član 49. stav 1. ZOK.

³⁰ Član 49. stav 2. Ibid.

³¹ Član 51. Ibid.

³² Rješenje Vijeća BiH, broj 01-06-026-39-II/10 od 23.3.2011. godine.

³³ Rješenje Vijeća BiH, broj 06-26-3-004-41-II/13 od 11.6.2013. godine.

2. Građanske sankcije

Osnovi cilj upravnih sankcija jeste prestanak zloupotreba i uticaj na druge privredne subjekte da poštuju pravo konkurencije. Međutim, u slučaju kada se utvrdi da postoji zloupotreba dominantnog položaja, privredni subjekti koji su zbog zloupotreba dominantnog privrednog subjekta pretrpjeli štetu u provedenom upravnom postupku, neće se moći kompenzirati. Upravo u cilju naknade štete poduzetnik koji je pretrpio štetu može da traži naknadu štete, odnosno kompenziranje gubitaka u parničnom postupku. U isto vrijeme, privatna tužba, osim svoje kompenzacijske funkcije, unapređuje ukupni efekat odvratanja od kršenja prava tržišnog natjecanja.³⁴

2.1. Pokretanje parničnog postupka i nadležnost za provođenje parničnog postupka

U pravu BiH nije izričito normirano da se može pokrenuti parnični postupak radi naknade štete i utvrđenja ništavosti ugovora nastale uslijed zloupotreba dominantnog položaja. Postojeći pravni okvir pruža mogućnost za naknadu štete, utvrđenja ništavosti i poništenje u parničnom postupku. Tužba se podnosi općinskom sudu u Federaciji BiH prema prebivalištu tuženog³⁵ a ako tuženi nema prebivalište onda prema boravištu,³⁶ ukoliko je tuženi pravno lice onda prema sjedištu tuženog,³⁷ a može se podnijeti i sudu na čijem području je štetna radnja počinjena ili sudu na čijem je području štetna posljedica nastupila.³⁸ U Republici Srpskoj stvarno je nadležan okružni privredni sud,³⁹ dok je mjesna nadležnost ista kao u Federaciji BiH. Sud BiH bit će nadležan u rješavanju imovinskih sporova (parnični postupak) između države BiH i entiteta, između države i Brčko Distrikta BiH, između entiteta, između entiteta i

---

³⁴ P Komminos, A. (2006) "Public and Private Antitrust Enforcement in Europe: Complement? Overlap?", *The Competition Law Review*, London, Vol. 3 – br. 1/2006, str.12.

³⁵ Član 29. stav 1. Zakona o parničnom postupku FBiH-ZPP FBiH, Službene novine FBiH, broj 53/03, 73/05 i 19/06.

³⁶ Član 29. stav 2. ZPP FBiH.

³⁷ Član 30. stav 2. Ibid.

³⁸ Član 32. stav 1. Ibid.

³⁹ Vidi: Član 33. stav 1. tačka d) Zakona o sudovima Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 37/12.

Distrikta i između institucija BiH koje vrše javna ovlaštenja,⁴⁰ kao i u imovinskim sporovima, proisteklim iz štete koja je nastala pri vršenju poslova organa uprave BiH, drugih institucija BiH i službenih lica tih organa i institucija.⁴¹

2.2. Vrste tužbenih zahtjeva

Postoji dvije situacije prilikom podnošenja tužbe. Prva postoji u slučaju kada je Vijeće utvrdilo da postoji zloupotreba dominantnog položaja. U tom slučaju predmet parničnog postupka su činjenice da li je tužitelj pretrpio štetu i visina šteta, a tužbeni zahtjev je kondemnatorni. Kod utvrđivanja ništavosti ugovora predmet parnice bio bi utvrđivanje da li je ugovor protivan ustavom utvrđenim načelima društvenog uređenja, prinudnim propisima i moralu društva, a tužbeni zahtjev je deklaratorni.⁴² Ugovori kojima se zloupotrebjava dominantan položaj prvenstveno bi se odnosili da su protivni prinudnim propisima jer su odredbe Zakona o konkurenciji prinudni propisi čiju primjenu država smatra odlučujućom za očuvanje svog javnog interesa, naročito svoje socijalne i privredne organizacije. Slučaj kada se može zahtijevati ništavost je i kod ugovora o prodaji, i to odredba ugovora o ograničenju ili isključenju odgovornosti za nedostatke stvari ako je nedostatak bio poznat prodavcu, a on o njemu nije obavijestio kupca, kao i kad je prodavac nametnuo tu odredbu koristeći svoj poseban monopolski položaj⁴³ te kod ugovora o zakupu odredba kojom se odgovornost za materijalne nedostatke isključuje ili ograničava ako je zakupodavac znao za nedostatke i namjerno propustio da o njima obavijesti zakupca ili ako je nedostatak takav da onemogućuje upotrebu zakupljene stvari, kao i kad je zakupodavac nametnuo tu odredbu koristeći svoj monopolski položaj.⁴⁴ Iako zakonske odredbe zahtijevaju monopolski položaj, koji se razlikuje od dominantnog položaja, cijeneći da zakonske odredbe datiraju od vremena planskog upravljanja privredom dok sada tržište određuje ponudu i potražnju i samim time da dominantan položaj predstavlja anomaliju koju je

---

⁴⁰ Član 1. stav 1. Zakona o parničnom postupku BiH, Službeni glasnik BiH, broj 36/04, 84/07 i 58/13.

⁴¹ Član 1. stav 2. Ibid.

⁴² Vidi: Član 103. Zakona o obligacionim odnosima-ZOO, Službeni list SFRJ broj 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i Službeni list RBiH broj 2/92, 13/93, 13/94.

⁴³ Vidi: Član 486. stav 2. ZOO.

⁴⁴ Vidi: Član 576. stav 2. Ibid.

ranije predstavljao monopolski položaj, za ništavost je dovoljan i dominantan položaj. Navedeno posebno ima uporište u načelu ravnopravnosti učesnika u obligacionom odnosu⁴⁵ i načelu savjesnosti i poštenja.⁴⁶

Pored utvrđivanja ništavosti može se zahtijevati i poništenje ugovorne odredbe o isključenju odgovornosti za običnu nepažnju, ako je takav sporazum proizašao iz monopolskog položaja dužnika ili uopšte iz neravnopravnog odnosa ugovornih strana.⁴⁷ Kod poništenja ugovora ili ugovornih odredbi predmet parnice je da li je ugovor ili pojedine odredbe u suprotnosti sa zakonskim odredbama koji propisuju poništenje, a tužbeni zahtjev je kondemnatorni. Druga situacija postoji u slučaju kada Vijeće nije utvrdilo da postoji zloupotreba dominantnog položaja, a tužbeni zahtjev je takođe kondemnatorni, odnosno deklaratorni. U ovom slučaju potrebno je riješiti prethodno pitanje, koje se odnosi na postojanje ili nepostojanje zloupotreba od strane tuženog. Sud može sam da odluči o prethodnom pitanju⁴⁸ ili da prekine postupak ukoliko je riješio da sam ne odlučuje od prethodnom pitanju.⁴⁹

Svoj stav o prejudicijelnom pitanju sud će izraziti u obrazloženju, s tim da će u slučaju u kojem je to pitanje riješilo nadležno tijelo to konstatirati i naznačiti da je svoju odluku donio vezan tim rješenjem, dok će u slučaju u kojem je to pitanje sam riješio iznijeti razloge za to rješenje koje je i kako pretpostavke (pravno relevantne činjenice) utvrdio te koju je i kako normu mjerodavnog prava primijenio prilikom njegova rješenja.⁵⁰ Odluka suda o prethodnom pitanju ne postaje pravosnažna, jer se ne unosi u izreku već u obrazloženje presude i zbog toga ima učinak samo u nastaloj parnici.⁵¹ Sud može odlučiti da prekine postupak u slučaju kada se vodi postupak pred Vijećem, međutim u slučaju kada se ne vodi postupak nije ovlašten prekinuti parnicu.⁵²

---

⁴⁵ Vidi: Član 11. Ibid.

⁴⁶ Vidi: Član 12. Ibid.

⁴⁷ Vidi: Član 265. stav 2. Ibid.

⁴⁸ Član 12. stav 1. ZPP FBiH.

⁴⁹ Član 379. stav 1. Ibid.

⁵⁰ Čizmić, J. (2009) Komentar Zakona o parničnom postuku Federacije BiH, Sarajevo: Privredna štampa, str. 62.

⁵¹ Mulabdić, S. (2010) Građansko procesno pravo, Gračanica: Grin, str. 49.

⁵² U smislu navedenog: Odluka Vrhovnog suda Hrvatske Gzz-9/89 od 30.04.1989. godine u: Čizmić, J., op. cit., str. 802.

2.3. Građanske sankcije u pravu Evropske unije

Ostvarivanje prava zbog kršenja prava konkurencije postaje pitanje koristi opšteg prava Unije, a donosi primjenu pravila konkurencije bliže građanima i privrednim subjektima.⁵³ Zakoni ne zahtijevaju da određeni sporazum ili usklađeno praksa treba biti štetna za određenu osobu da bi se zabranilo, dovoljno je ako je predmet sporazuma ili praksa suprotni pravu konkurencija u smislu javnog interesa.⁵⁴ Isto tako, sporazum ili praksa mogu biti štetne po određene osobe, ali još uvijek se ne mogu smatrati antikonkurentna, jer to ne može znatno utjecati na konkurenciju na tržištu (*de minimis*).⁵⁵

Princip nezavisnosti parničnog postupka dovodi da sudovi nisu vezani ni najmanje po upravnoj praksi nadležnih upravnih organa za zaštitu prava tržišnog natjecanja, te je moguće da, bez obzira na odluke Komisije ili nacionalnih organa konkurencije, u pogledu primjenjivosti ili neprimjenjivosti članova 101. i 102. Lisabonskog ugovora, sudovi i dalje slobodno odlučuju da li je ili nije došlo do povrede prava konkurencije Unije.⁵⁶ Na primjer u Irskoj, od 1991., Irsko zakonodavstvo je dalo pravo strankama da mogu zahtijevati sudsku zabranu i /ili naknadu štete, dok od 1996. godine to pravno djelovanje je prošireno dopuštajući strankama koje su pretrpjele štetu kao rezultat antikonkurentnog ponašanja, da tuže pojedinačne direktore privrednih subjekata, kao i privredne subjekte.⁵⁷ U pogledu prakse u Irskoj, iskustva su različita jer sudije su se neugodno suočavale sa složenim ekonomskim pitanjima u pogledu zloupotreba dominantnog položaja, dok su stranke teško dolazile do dokaza i samo time dokazivali postojanje zloupotreba i naknadu štete.⁵⁸ Tužitelj, dakle, mora dokazati ne samo da je došlo do zloupotreba, već i da je to ponašanje imalo stvarne ili potencijalne nekonkurentne učinke.⁵⁹ To je dokazano da uzrokuje najviše problema tužiteljima.⁶⁰

---

⁵³ P Komninos, A. (2006) "Public and Private Antitrust Enforcement in Europe: Complement? Overlap?", op. cit., str.12.

⁵⁴ Ibid, str.14.

⁵⁵ Ibid, str.14.

⁵⁶ Vidi: Ibid, str. 20.

⁵⁷ Vidi: Massey, Patrick, „Criminal Sanctions for Competition Law: A Review of Irish Experience", op. cit. str.27.

⁵⁸ Vidi: Ibid, str.27.

⁵⁹ Mackenrodt, M.O. (2008) et. al., Abuse of dominant position: New interpretation, New enforcement Mechanisms, Berlin: Springer, str.152.

⁶⁰ Ibid, str. 152.

Nesporno je da je navedeno pravo na naknadu štete priznato kako na nivou Evropske unije tako i na nivou država članica Evropske unije.⁶¹ "Svako ima pravo na naknadu štete nanesene povredom propisa o tržišnom natjecanju" utvrdio je Sud Evropskih zajednica odlukom u predmetu *Courage vs. Crehan*.⁶² Europska komisija snažno se zalaže za poticanje privatnopravnih tužbi za naknade štete svim žrtvama povreda propisa o zaštiti tržišnog natjecanja.⁶³ U građanskopravne sankcije spada i sankcija ništavosti za sve one pravne poslove, odnosno sporazume koji su proistekli iz vršenja radnji kojima se zloupotrebljava tržišna dominacija.⁶⁴

Privatnopravna zaštita je isključiva nadležnost država članica, koje svojim propisima normiraju građanskopravne sankcije. Prednosti postupaka pred nacionalnim sudovima su: nacionalni sudovi mogu u svakom slučaju odrediti privremene mjere dok u postupku pred Europskom komisijom to može učiniti samo Europska komisija, a tužitelj nema mogućnost isto predložiti; tužitelji u postupku pred nacionalnim sudovima mogu kombinirati primjenu EU propisa i nacionalnog zakonodavstva; troškovi postupka se mogu nadoknaditi; sudovi su dužni odlučiti o svakoj tužbi koju zaprimе dok Europska komisija i nacionalna tijela za zaštitu tržišnog natjecanja imaju diskrecijske ovlasti odlučiti o pokretanju postupka i donošenju konačne odluke.⁶⁵

Nedostaci postupaka pred nacionalnim sudovima su: visoki troškovi postupka pred sudom koji nastaju podizanjem tužbe; Europska komisija može promijeniti određene odluke i argumente slijedeći razvoj prava tržišnog natjecanja, dok su sudovi vezani osim nacionalnim propisima i postojećom EU praksom Evropskih sudova i Evropske komisije; na sudovima nema stručnjaka kao u Europskoj komisiji (npr. za izradu složenijih ekonomskih analiza i sl.); sudovi primjenom nacionalnog prava nemaju istražne ovlasti kao Europska komisija i nacionalna tijela za zaštitu tržišnog natjecanja koja imaju ovlasti istrage temeljem kojih od privatnih osoba dobivaju dokaze na način koji prelazi ovlaštenje nacionalnog suda i zato u postupku pred sudom tužitelju

---

⁶¹ Kapural, M. (2010) „Pravo na naknadu štete za povrede propisa o tržišnom natjecanju u EU“, Pravo i porezi: Časopis za Pravnu i Ekonomsku Teoriju i Praksu, Zagreb, Vol. 19 – br. 1/2010, str. 70.

⁶² *Courage vs. Crehan* C-453/99 (2001) u: Ibid, str. 70.

⁶³ Ibid, str. 71.

⁶⁴ Škorić, S. (2010) *Tržišna dominacija i njena zloupotreba*, Beograd: Zadužbina Andrejević, str. 54.

⁶⁵ Škorić, S. (2010) *Tržišna dominacija i njena zloupotreba*, op.cit., str. 73.

može biti teško osigurati dokaze izvan jurisdikcije nacionalnog suda; identitet tužitelja može ostati anonimna u postupku pred Europskom komisijom; opasnost od sukoba nadležnosti i donošenja proturječnih odluka od nacionalnog suda i Europske komisije.⁶⁶

Ukoliko imamo u vidu iskustva država koji imaju dugu praksu u pogledu prava konkurencije i da se sudovi i u tim zemljama suočavaju sa velikim problemima u parničnom postupku koji ima za predmet pravo konkurencije, sigurno da će i sudovi u Bosni i Hercegovini nailaziti na velike probleme u toku parničnog postupka. Poseban problem će predstavljati složena ekonomska vještačenja, koja će predstavljati jedan od glavnih dokaza za utvrđivanje pravno relevantnih činjenica i nepostojanje prakse za vještake ekonomske struke koji treba da vještače.

3. Krivične sankcije

Pored upravnih i građanskih sankcija koje prijete počiniocima povrede zloupotreba dominantnog položaja, zbog važnosti prava konkurencije, odnosno zabrane zloupotreba dominantnog položaja, propisane su i krivične sankcije. U pogledu potrebe normiranja i krivičnih sankcije postoje različita mišljenja.

3.1. Krivična djela za zaštitu prava konkurencije

U pravnom poretku BiH, kao i susjednih država, propisana su krivična djela koja imaju za cilj zaštitu prava konkurencije. Krivičnim zakonom BiH normirano je krivično djelo povrede ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti,⁶⁷ odnosno *ko zloupotrebom svog službenog ili uticajnog položaja ili ovlaštenja u institucijama BiH ograniči slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala, između entiteta ili između entiteta i Brčko Distrikta BiH, uskrati ili ograniči pravo privrednog društva ili druge pravne osobe da se na teritoriji drugog entiteta ili Brčko Distrikta BiH bavi prometom robe i usluga, ili stavi privredno društvo ili drugu pravnu osobu u neravnopravan položaj prema drugim pravnim osobama u pogledu uslova za rad ili za vršenje prometa robe i usluga, ili ograniči slobodnu razmjenu robe i usluga između entiteta i Brčko*

---

⁶⁶ Ibid, str. 74.

⁶⁷ Član 204. KZ BiH.

*Distrikta BiH kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Cilj ove inkriminacije je zaštita slobodnog prometa roba i usluga između entiteta i Brčko Distrikta BiH, zaštita jedinstva tržišta odnosno zaštita nesmetanog obavljanja privredne djelatnosti i osiguranje ravnopravnosti privrednih subjekata na području cijele BiH.*⁶⁸ Počinioc krivičnog djela, ukoliko posmatramo samo označavanje počinioca bez tumačenja čitave odredbe, može biti bilo "ko". Zaključak bi ipak bio pogrešan jer se traži i da počinioc zloupotrijebi službeni ili uticajni položaj ili ovlaštenje, što ipak može učiniti samo službena osoba pa je onda u pitanju krivično djelo protiv službene dužnosti kao *delictum proprium*.⁶⁹ Tržišno natjecanje valja, u prvom redu, zaštititi od napada koji potiču od samih sudionika u njemu, tj. od poduzetnika, kako je počinitelj s pravom definiran u opisu prekršaja iz člana 48. stava 1. i 2. Zakona o konkurenciji.⁷⁰

Radnja izvršenja djela određena je alternativno i sastoji se u: a) ograničenju slobode kretanja kapitala između entiteta ili između entiteta i Brčko Distrikta BiH, b) u uskrati ili ograničavanju prava privrednih društava ili druge pravne osobe da se na području drugog entiteta ili Brčko Distrikta BiH bavi prometom robe i usluga, c) stavljanju trgovačkog društva ili drugih pravnih osobe u neravnopravan položaj prema drugoj pravnoj osobi sa područja drugog entiteta ili Brčko Distrikta BiH, u pogledu uslova rada ili obavljanja prometa robe i usluga, i d) u ograničenju slobodne razmjene roba i usluga između entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Iz navedenih alternativno određenih radnji izvršenja ovog krivičnog djela jasno proizilazi njihova neodređenost i u velikoj mjeri zaostaju u pogledu određenosti u odnosu na prekršaje iz Zakona o konkurenciji BiH.⁷¹ U pogledu zloupotreba dominantnog položaja, radnju predstavlja *stavljanje trgovačkog društva ili drugih pravnih osobe u neravnopravan položaj prema drugoj pravnoj osobi sa područja drugog entiteta ili Brčko Distrikta BiH, u pogledu uslova rada ili obavljanja prometa robe i usluga, koja odgovara zloupotrebi primjene različitih uslova za istu ili sličnu vrstu poslova s ostalim*

---

⁶⁸ Savjet, Vijeće Evrope, Evropska komisija (2005) Komentar Krivičnog zakona BiH, Sarajevo, str. 673.

⁶⁹ Vidi: Novoselec, P. (2005) "Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja", Pravo u gospodarstvu, Zagreb, Vol. 44 – br. 1/2005, str. 35.

⁷⁰ Vidi: Ibid, str. 36.

⁷¹ Član 48. ZOK.

stranama, čime ih dovode u neravnopravan i nepovoljan konkurentski položaj, s tim da se kao dodatni kumulativni uslov za postojanje krivičnog djela zahtjeva da druga pravna osoba bude sa područja drugog entiteta ili Brčko Distrikta BiH.

Imajući u vidu da je moguće da određeno ponašanje predstavlja krivično djelo i prekršaj, za takvu situaciju je predviđeno rješenje da prethodna pravosnažna osuda za krivično djelo isključuje kasniju osudu za prekršaj, dok se u obrnutom slučaju prekršajna kazna uračunava u kaznu izrečenu za krivično djelo.⁷² Navedeni odnos krivičnog djela i prekršaja je napušten nakon donošenja odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Republike Hrvatske,⁷³ te se u svakom konkretnom slučaju mora posebno cijeliti odnos prekršaja i krivičnog djela, kako ne bi došlo do povrede načela *ne bis in idem*,⁷⁴ odnosno niko ne može biti ponovno suđen za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravosnažna sudska odluka. U navedenoj odluci Evropskog suda za ljudska prava navodi se "...sud ponavlja da se člana 4. Protokola br. 7. nužno ne proteže na sve postupke pokrenute u odnosu na isto djelo (vidi predmet *Falkner v. Austria* (dec.), br. 6072/02, 30. rujna 2004.). Njegov cilj i svrha podrazumijeva, da u nedostatku štete dokazane od strane podnositelja zahtjeva, već sam novi postupak pokrenut uz znanje da je okrivljeniku već suđeno u prijašnjem postupku, predstavljao bi povredu ove odredbe (vidi naprijed citirani predmet *Zigarella*)." Navedena odluka je primjenjivana i u praksi Ustavnog suda BiH gdje sud "...pri odlučivanju o postojanju dvostrukog suđenja ili kažnjavanja u smislu člana 4. Protokola broj 7 potrebno odgovoriti na sljedeća pitanja: a) Da li je prva kazna po svojoj prirodi bila krivičnopravna?; b) Da li je djelo zbog kojeg je apelant krivično gonjen isto (*idem*); te c) Da li je postojala dvostrukost postupka (*bis*)."⁷⁵ Takođe, i u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH cijeni se odnos prekršaja i krivičnog djela, te se

---

⁷² Vidi: Novoselec, P. (2005) "Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja", op.cit., str. 38.

⁷³ Zahtjev broj 55759/07, presuda od 23. jula 2009. godine.

⁷⁴ Član 4. Zakon o krivičnom postupku BiH, Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13; Član 4. Zakon o krivičnom postupku FBiH, Službene novine FBiH, broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13; Član 4. Zakon o krivičnom postupku RS, Službeni glasnik RS, broj 100/09-prečišćeni tekst; član 4. Zakon o krivičnom postupku BD, Službeni glasnik broj 33/13-prečišćeni tekst.

⁷⁵ Odluka Ustavnog suda BiH, broj AP-133/09.

u rješenju⁷⁶ istog suda navodi "...da odlučne činjenice koje predstavljaju prekršaj za koji je optuženi oglašen krivim su iste one koje predstavljaju krivično djelo za koje je pobijanom drugostepenom presudom oglašen krivim. Dakle, radi se o istom djelu u smislu člana 4. ZKP FBiH koje sadrži definiciju načela *ne bis in idem* prema kojoj se nikom ne može ponovo suditi za djelo za koje je već bio suđen i za koje je donesena pravomoćna sudska odluka. Takva garancija da se nikome ne može ponovo suditi za isto djelo sadržana je i u članu 4. Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda."

Na kraju dolazimo do zaključka da svođenjem počinioca krivičnih djela na službene osobe i na neke druge, u osnovi marginalne osobe, nedovoljno određenošću, nesaglasnosti sa Zakonom o konkurenciji, bitno umanjen domet ovog krivičnog djela, čini se posve zastarjelim što dovodi do toga da se nije primjenjivao u starijoj, niti u novijoj sudskoj praksi.⁷⁷

U krivičnom pravu Federacije BiH,⁷⁸ Republike Srpske⁷⁹ i Brčko Distrikta⁸⁰ takođe je propisano identično krivično djelo, sa razlikom od Krivičnog zakona BiH kojim se krivičnopravno sankcioniraju isključivo različiti oblici povrede ravnopravnosti u obavljanju privredne djelatnosti između entiteta i entiteta i Brčko Distrikta BiH, dok se kod ovog krivičnog djela radi o povredi ravnopravnosti u obavljanju privredne djelatnosti na području entiteta odnosno Brčko Distrikta, s tim da postoji i drugi oblik ovog krivičnog djela s razlikom da počinioc može biti samo službena ili odgovorna osoba i postoji i povreda ravnopravnosti u obavljanju privredne djelatnosti u odnosu na fizičke osobe.⁸¹ Već ranije je ukazano da i počinioc krivičnog djela ne može biti bilo ko, već samo počinioc koji ima službeni ili uticajni položaj ili ovlaštenja, to normiranje drugog oblika nema posebnu svrhu, osim u dijelu gdje se proširuje i na fizičke osobe, što je trebalo biti obuhvaćeno prvim oblikom jer učesnici na tržištu mogu biti i fizičke osobe. Za drugi oblik je propisana kazna

---

⁷⁶ Rješenje Vrhovnog suda broj 65 0 K 055175 12 Kžž od 14.6.2012. godine.

⁷⁷ Vidi: Novoselec, P. (2005) "Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja", op.cit., str. 36.

⁷⁸ Član 241. Krivični zakon FBiH-KZ FBiH, Službene novine FBiH, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11.

⁷⁹ Član 260. Krivični zakon RS-KZ RS, Službeni glasnik RS, broj 49/03, 70/06, 73/10.

⁸⁰ Član 235. Krivični zakon BD, Službeni glasnik broj 33/13-prečišćeni tekst.

⁸¹ Savjet, Vijeće Evrope, Evropska komisija, Komentar Krivičnog zakona BiH, op.cit., str. 1062.

zatvora od jedne do osam godina jer, po zakonodavcu, ovaj oblik predstavlja kvalifikovani oblik krivičnog djela, s obzirom da ga može učiniti samo službena ili odgovorna osoba, ne imajući u vidu činjenicu da i osnovni oblik mogu učiniti iste grupe osoba.

Drugo krivično djelo koje se odnosi na pravo konkurencije u Federaciji BiH i Brčko Distriktu je stvaranje monopolističkog položaja na tržištu,⁸² odnosno *ko u pravnoj osobi sklopi sporazum kojim se druga pravna ili fizička osoba ograniči u slobodnom prometu robe ili usluga na određenom području ili s određenim pravnim ili fizičkim osobama, ili sklopi sporazum kojim se na drugi način stvara monopolistički položaj određenih pravnih ili fizičkih osoba na tržištu, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina*. Počinio ovog krivičnog djela može biti lice koje je u pravnoj osobi ovlašteno za sklapanje sporazume, a to će prije svega biti direktor, zakonski zastupnik, ali može i druga osoba koju direktor opunomoći za zaključivanje sporazuma. Ograničavanje na pravnu osobu nije opravdano jer zabranjeni sporazum može sklopiti i poduzetnik koji je fizička osoba, što je s pravom istaknuto u opisu prekršaja iz člana 48. stav 1. Zakona o konkurenciji BiH.⁸³

Takođe u Republici Srpskoj postoje dva krivična djela koja se odnose na pravo konkurencije, pored povrede ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti normirano je stvaranje monopolističkog položaja na tržištu,⁸⁴ odnosno *ovlašteno lice u preduzeću ili drugom subjektu privrednog poslovanja ili poduzetnik koji suprotno zakonu ili drugom propisu zaključi sporazum kojim se drugo preduzeće ili pravno lice ograničava u slobodnom prometu robe ili usluga na određenom području ili sa određenim preduzećima ili drugim pravnim licima, ili sklopi sporazum sa kojim se na drugi način stvara monopolistički položaj preduzeća ili drugog pravnog lica na tržištu, pa usljed toga preduzeće ili drugo pravno lice pribavi znatnu imovinsku korist ili za drugog nastupi znatna imovinska šteta, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina*. Za razliku od krivičnog djela, stvaranje monopolističkog položaja na tržištu u Federaciji BiH i Brčko Distriktu, u krivičnom zakonu Republike Srpske, pravilno je određeno da počinio ovog krivičnog djela može biti, ne samo lice koje je u pravnoj osobi ovlašteno za sklapanje sporazume, već ovlašteno lice u preduzeću ili drugom subjektu privrednog poslovanja ili poduzetnik. Pored

---

⁸² Član 253. KZ FBiH; Član 247. KZ BD.

⁸³ Vidi: Novoselec, P. (2005) "Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja", op.cit., str. 37.

⁸⁴ Član 257. KZ RS.

navede razlike, u Republici Srpskoj se zahtjeva da preduzeće ili drugo pravno lice pribavi znatnu imovinsku korist ili za drugog nastupi znatna imovinska korist, s tim što je ovdje nepravilno izostavljen poduzetnik iako je označen kao mogući počinioc ovog krivičnog djela.

Poseban nedostatak navedenih krivičnih djela jeste ograničavanje samo na monopolistički položaj, što je posljedica preuzimanja ovog krivičnog djela iz krivičnog prava Jugoslavije jer je kažnjiva i zloupotreba dominantnog položaja. U Crnoj Gori su već u ovom pogledu učinjene izmjene te radnja krivičnog djela može biti određena kao zloupotreba monopolističkog ili dominantnog položaja na tržištu i zaključivanje monopolističkog sporazuma.⁸⁵

3.2. Potreba postojanja krivičnih sankcija

Nesporno je da treba uložiti velike napore kako bi se obezbijedilo ravnopravno tržišno natjecanje i jednakost svih tržišnih učesnika na njemu. U tom cilju moraju se predvidjeti i određene sankcije u slučaju kršenja. Sve se više kao predmet rasprava pojavljuje pitanje da li je potrebno i krivično kažnjavanje. Postoje brojne teorije o cilju krivičnog sankcionisanja jer krivično kažnjavanje ima za cilj da čovjek odgovora za svoje postupke i stoga mora dobiti ono što zaslužuje kada je on napravio ono što društvo smatra da je pogrešan izbor, zatim da se društveno neutralizira nepravedna prednost osigurana od strane počinitelja krivičnih djela koji vrši svoju slobodu izbora i djelovanja protiv definiranih zajedničkih interesa.⁸⁶ Svrha kažnjavanja u krivičnim zakonima BiH, Federacije BiH i Brčko Distrikta je određena kao zaštita društva od činjenja krivičnih djela preventivnim uticajem na druge da poštuju pravni sistem i ne počine krivična djela te sprječavanjem učinioca da čini krivična djela kao i poticanje njegovog prevaspitanja i zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela,⁸⁷ dok je u Krivičnom zakonu Republike Srpske određena kao sprečavanje učinioca da čini krivična djela i njegovo prevaspitavanje, uticaj na druge da ne čine krivična djela i razvijanje i učvršćivanje društvene

---

⁸⁵ Vidi: Stojković, V. (2006) "O krivičnom djelu zloupotrebe monopolističkog položaja iz člana 270. KZCG u svijetlu pojava zloupotrebe povlašćene pozicije na tržištu Evropske unije", Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici, Podgorica, Vol. 28 – br. 35/2006, str. 125.

⁸⁶ Whelan, P. (2007) "A Principled Argument for Personal Criminal Sanctions as Punishment under EC Cartel Law", The Competition Law Review, London, Vol. 4. – br. 1/2007, str. 12.

⁸⁷ Član 6. KZ FBiH; Član 7. KZ FBiH; Član 7. KZ BD.

odgovornosti izražavanjem društvene osude za krivično djelo i neophodnosti poštovanja zakona.⁸⁸

3.3. Krivične sankcije u pravu Evropske unije

U pogledu Evropske unije, postojanje krivične odgovornosti propisano je u Irskoj i Velikoj Britaniji,⁸⁹ dok se u drugim zemljama vodi rasprava u pogledu potrebe i krivičnog kažnjavanja. U Njemačkoj je preovladalo stanovište da se sloboda tržišnog natjecanja treba prvenstveno osigurati putem odgovarajućih prekršaja, a krivično pravnu zaštitu treba samo pružiti u posebnim slučajevima.⁹⁰ Dakle, u Njemačkoj su moguće krivične sankcije u posebnim slučajevima, i to u slučaju "namještanja tendera".⁹¹ I pored navedenog, vođeno je više krivičnih postupaka, te su izricane kazne zatvora u trajanju od 34 mjeseca i novčane kazne od 100.000,00 eura.⁹² Sa druge strane, Holandija, Francuska, Austrija i Luksemburg zamijenili su sistem krivičnog kažnjavanja sa sistemom kazne u upravnom postupku.⁹³ U Sjedinjenim Američkim Državama, za povredu prava konkurencije može se izreći kazna zatvora do deset godina,⁹⁴ dok je prosječna kazna zatvora bila 24 mjeseca u 2005. godini, devet mjeseci u 2006. godini, 31 mjesec u 2007. godini, 25 mjeseci u 2008. i 24 mjeseca u 2009. godini.⁹⁵ Iz navedenog proizilazi, da dok su neke zemlje otkrile da

---

⁸⁸ Član 28. KZ RS.

⁸⁹ Vidi: Cosgun, H. (2013) "Criminalising Cartels: Theory and Practice in the UK and Australia", *Global Antitrust Review* 2013, str. 132.

⁹⁰ Novoselec, P. (2005) "Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja", op.cit., str. 39.

⁹¹ Law Teacher, 2014. *Criminalisation-of-antitrust-enforcement*. Nottingham: Law Teacher. <http://www.lawteacher.net/free-law-dissertations/criminalisation-of-antitrust-enforcement.php>.

⁹² Vidi: Wagner-von Papp, F. (2010) „Criminal antitrust law enforcement in Germany: The whole point is lost if you keep it a secret! Why didn't you tell the world, eh?" Dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1584887, str. 2.

⁹³ Law Teacher, 2014. *Criminalisation-of-antitrust-enforcement*. Nottingham: Law Teacher. <http://www.lawteacher.net/free-law-dissertations/criminalisation-of-antitrust-enforcement.php>.

⁹⁴ Vidi: Cseres K.J. (2006) *Criminalization of Competition Law Enforcement: Economic and Legal Implications for the EU Member States*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, str. 3.

⁹⁵ SD Hammond, "The Evolution of Criminal Antitrust Enforcement Over the Last Two Decades", (2010). Dostupno na: www.justice.gov/atr/public/speeches/255515.pdf u: Wagner-von Papp, F. (2010) "Criminal antitrust law enforcement in Germany: The whole point is lost if you keep it a secret! Why didn't you tell the world, eh?" Dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1584887, str. 2.

krivične sankcije nisu imale željeni učinak, drugi vjeruju da su put naprijed što šalje važan signal – da krivičnopravne sankcije imaju svoje prednosti, ali oni nisu uvijek uspješne i da trebaju biti pažljivo osmišljene.⁹⁶

Dakle, preovladavaju mišljenja da počinioci zloupotreba dominantnog položaja, kao i kršenja prava konkurenciji, uopće ne trebaju krivično odgovarati. Ovo je opravdano i sa stanovišta da je potrebno da država angažuje svoje resurse u pogledu kažnjavanja pred organom za zaštitu konkurencije, dok paralelno agnažovanje kapaciteta i u krivičnom postupku postaje suvišno. U Bosni i Hercegovini postoji krivična odgovornost, ali krivična djela nisu doživjela svoje noveliranje, u smislu da je kažnjiv i dominantan položaj, a ne samo monopolski. Kako bi se dodatno osigurala zaštita tržišnog natjecanja postoji potreba usklađivanja postojećih krivičnih djela sa modernim pravom konkurencije, s tim da se krivična odgovornost ograniči na posebne slučajeve kada se nanosi neotklonjivo velika šteta za konkurenciju BiH. Alternativno bi se moglo zaključiti da se kazna zatvora može izreći samo za namjerno kršenja zakona, gdje postoje dokazi da su pojedinci znali za kršenje zakona ili postupali s očitim nepoštovanjem zakona, s tim da se navedeno pretpostavlja u slučaju jasnog činjenja krivičnog djela.⁹⁷

4. Zastara sankcija

Pravo konkurencije, kao i druge grane prava, predviđa zastaru sankcija, što obavezuje nadležni organ da hitno postupi kako u pogledu pokretanja postupka tako i u pogledu izvršenja sankcija. Dakle, kod zastare sankcija mora se imati u vidu rok zastare za izricanje kazne i rok zastare za izvršenje novčane kazne.

4.1. Rok zastare za izricanje kazne

U pogledu roka zastare za izricanje novčane kazne, pravi se razlika za izricanje kazne za teže povrede prava konkurencije i izricanje kazne za nepostupanje u skladu sa zahtjevom Vijeća. Za prvu vrstu prekršaja propisan

---

⁹⁶ Vidi: Law Teacher, 2014. Criminalisation-of-antitrust-enforcement. Nottingham: Law Teacher. <http://www.lawteacher.net/free-law-dissertations/criminalisation-of-antitrust-enforcement.php>.

⁹⁷ P.J. Wils, W. (2005) "Is Criminalization of EU Competition Law the Answer?" World Competition, Alphen aan den Rijn, Vol. 28 – br. 2/2005, str. 145.

je rok zastare od pet godina, dok zastara za izricanje novčane kazne za lakše prekršaje nastupa nakon isteka roka od tri godine.⁹⁸ Rok zastare računat će se od dana kada je učinjena povreda, ali ukoliko se nastavlja činjenje povreda ili ponovnog kršenja zakona, rok će se računati od dana prestanka povrede.⁹⁹ Ako privredni subjekt nakon učinjene povrede i dalje nastavi da čini zloupotrebe ne može doći do zastare ukoliko su povrede povezane, istim poduzetim mjerama ili za prouzrokovanje iste posljedice. Međutim, ukoliko povrede nisu povezane, onda se rok računa od dana učinjene svake pojedinačne povrede, a ukoliko postoje i povezane povrede u odnosu na njih, rok će se računati od dana prestanka povrede.

Do prekida zastare za izricanje novčanih kazni ili periodičnih novčanih kazni dolazi svakom radnjom koju poduzme Vijeće s ciljem provođenja postupka ili postupaka zbog povrede zakona.¹⁰⁰ Rok zastare bit će prekinut na dan kada je određena radnja bila najavljena najmanje jednom privrednom subjektu ili udruženju privrednih subjekata koji su učestvovali u povredi zakona.¹⁰¹ Radnje koje prekidaju trajanje roka zastare odnose se na: a) zahtjeve u pisanoj formi za informacijama od Vijeća; b) odobrenja u pisanoj formi za provođenje postupka koje je Vijeće izdalo svom službenom licu; c) pokretanje postupaka od Vijeća; d) obavještenje o zaključku o pokretanju postupka Vijeća.¹⁰² Pravilno je normiranje koje radnje prekidaju zastaru, ali je u ovom slučaju suvišno i propisivanje da do prekida zastare dolazi svakom radnjom koju poduzme Vijeće, s ciljem provođenja postupka ili postupaka zbog povrede zakona, s obzirom da se izričito normira u kojim slučajevima dolazi do prekida zastare. Do prekida zastare ne dolazi svakom radnjom koju poduzme Vijeće, već samo radnjama koje su izričito normirane. Na primjer, radnja koju je poduzelo Vijeće, sa ciljem provođenja postupka, je traženje informacija usmenim putem, ali ne bi dovelo do prekida jer je potreban pismeni zahtjev od Vijeća. U slučajevima kada u povredi prava konkurencije učestvuju više privrednih subjekata nije potrebno da Vijeće prema svakom poduzme jednu od navedenih radnji, već je dovoljno da poduzme prema jednom i u tom slučaju prekidanje roka zastare odnosit će se na sve privredne subjekte koji su

---

⁹⁸ Član 55. stav 1. ZOK.

⁹⁹ Član 55. stav 2. Ibid.

¹⁰⁰ Član 55. stav 3. Ibid.

¹⁰¹ Član 55. stav 3. Ibid.

¹⁰² Član 55. stav 3. Ibid.

učestvovali u povredi.¹⁰³ Prekid je vezan za povredu, a ne za konkretne privredne subjekte, te se može reći da su u pogledu prekida "nužni suparničari". Svi prekidi roka zastare ponovo će početi. Rok zastare isteći će najkasnije na dan kada je vrijeme predviđenog roka isteklo dva puta, a da Vijeće nije odredilo novčanu kaznu ili periodičnu novčanu kaznu.¹⁰⁴ Neblagovremeno saznanje za učinjene povrede, čak i za teže povrede prava konkurencije, može dovesti do njihovog nesankcionisanja, što zahtjeva aktivnu ulogu, ne samo Vijeća, već svih tržišnih učesnika, u cilju blagovremenog obavještanja o učinjenim povredama i poduzimanju mjera od strane Vijeća kojima dolazi do prekida zastare.

4.2. Rok zastare za izvršenje novčane kazne

U pogledu zastare za izvršenje novčane kazne ne pravi se razlika između težih i lakših prekršaja, već zastara za izvršenje novčane kazne nastupa nakon isteka roka od pet godina.¹⁰⁵ Rok zastare računat će se od dana kada je rješenje postalo konačno.¹⁰⁶ Rok zastare prekida se: objavljivanjem rješenja kojim se mijenja prvobitni iznos novčane kazne ili periodičnog plaćanja kazne ili odbijanja tužbe za promjenu i svakim postupkom Vijeća koji ima za cilj izvršenje plaćanja novčane kazne ili periodičnog plaćanja kazne.¹⁰⁷ Za razliku od normiranja, kada dolazi do prekida roka zastare za izricanje kazne, u ovom slučaju su pravilno normirani samo slučajevi kada dolazi do prekida zastare za izvršenje novčane kazne, bez nepotrebnog dodatnog normiranja da do prekida zastare dolazi svakom radnjom Vijeća, s ciljem izvršenja novčane kazne. Prekidom roka zastare rok se počinje ponovo računati.¹⁰⁸ Rok zastare za izvršenje novčane kazne prekida se za vremenski period: dok je odobreno vrijeme isplate i dok je obustavljeno izvršenje plaćanja prema odluci nadležnog suda.¹⁰⁹

---

¹⁰³ Član 55. stav 4. Ibid.

¹⁰⁴ Član 55. stav 5. Ibid.

¹⁰⁵ Član 56. stav 1. ZOK.

¹⁰⁶ Član 56. stav 2. Ibid.

¹⁰⁷ Član 56. stav 3. Ibid.

¹⁰⁸ Član 56. stav 4. Ibid.

¹⁰⁹ Član 56. stav 5. Ibid.

Zaključak

U pravu konkurencije BiH preuzeti su standardi Evropske unije, u pogledu sankcija za zloupotrebu dominantnog položaja. Upravni postupak, kao osnovni postupak za kažnjavanje, ostavlja dovoljno mogućnosti da Vijeće poduzima mjere kako bi spriječilo dalju zloupotrebu dominantnog položaja i uticalo na druge tržišne učesnike da ne zloupotrebljavaju dominantan položaj. Zbog svoje prirode, upravni postupak je najbolje rješenje za sankcionisanje zloupotreba dominantnog položaja. Predmet postupka obuhvata utvrđivanje da li postoji zloupotreba dominantnog položaja, a ukoliko se utvrdi da postoji, izriče se novčana kazna za zloupotrebe. Prvobitna praksa Vijeća bila je preventivnog karaktera, ali je napuštena u cilju postizanja svrhe sankcije. Naime, postalo je jasno da do smanjenja, odnosno prestanka zloupotreba, može doći samo uz pomoć rigoroznijih sankcija. Posljedice koje nastanu kod privrednih subjekata ne mogu se otkloniti samo putem upravnih sankcija, već su potrebne i građanske. U okviru građanskih sankcija, putem naknade štete, utvrđivanja ništavosti i poništenja ugovora, odnosno ugovornih odredbi, osigurava se da se otklone posljedice koje nastanu kod tržišnih učesnika. Sankcionisanjem u upravnom postupku dolazi do prestanka daljih zloupotreba, ali ne dolazi do otklanjanja već nastalih posljedica kod tržišnih učesnika. Složenost parničnog postupka može predstavljati razlog nepokretanja istog, ali stvaranjem istovjetne sudske prakse u Bosni i Hercegovini pomoći će da tržišni učesnici pokreću parnice. Značaj građanskih sankcija ogleda se u odgovornosti za naknadu cjelokupne nastale štete, bez unaprijed određene krajnje granice kao što je to u upravnom postupku, što svakako dodatno utiče na nečinjenje zloupotreba. Dakle, ukoliko bi i privredni subjekt ocijenio da bi korist od zloupotreba bila veća od najveće kazne u upravnom postupku, što je moguće, obaveza naknade štete zbog zloupotreba može predstavljati veću odgovornost i odvratiti od zloupotreba. Za najteže oblike zloupotreba dominantnog položaja nisu dovoljne samo upravne i građanske sankcije, već su potrebne i krivične, kako bi se dodatno povećao uticaj specijalne i generalne prevencije, s tim da se trebaju izvršiti izmjene važećih krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini, u smislu da su kažnjive radnje u slučaju postojanja dominantnog položaja, a ne samo monopolskog položaja, odnosno da se izvrši usklađivanje sa Zakonom o konkurenciji BiH. Međutim, Vijeće mora blagovremeno poduzeti radnje u cilju

pokretanja postupka i izvršenja odluka, s obzirom da protekom rokova nastupa zastara za izricanje kazne i zastare za izvršenje novčane kazne.

Literatura

1. Cseres K.J. et. al. (2006) *Criminalization of Competition Law Enforcement: Economic and Legal Implications for the EU Member States*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
2. Čizmić, J. (2009) *Komentar Zakona o parničnom postuku Federacije BiH*, Sarajevo: Privredna štampa.
3. Mackenrodt, M.O. (2008) et. al., *Abuse of dominant position: New interpretation, New enforcement Mechanisms*, Berlin: Springer.
4. Misita, N. (2012) *Evropska unija-Pravo konkurencije*, Sarajevo: Revicon.
5. Mulabdić, S. (2010) *Građansko procesno pravo*, Gračanica: Grin.
6. Savjet, Vijeće Evrope, Evropska komisija, (2005) *Komentar Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine*, Sarajevo.
7. Škorić, S. (2010) *Tržišna dominacija i njena zloupotreba*, Beograd: Zadužbina Andrejević.
8. Cosgun, H. (2013) "Criminalising Cartels: Theory and Practice in the UK and Australia", *Global Antitrust Review* 2013, str. 113.-147.
9. Wagner-von Papp, F. (2010) "Criminal antitrust law enforcement in Germany: 'The whole point is lost if you keep it a secret! Why didn't you tell the world, eh?'" Dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1584887.
10. Hans, V. (2004) "Spontaneous Harmonisation of National (Competition) Laws in the Wake of the Modernisation of EC Competition Law", *The Competition law review*, London, Vol. 1-br. 1/2004, str. 5.-22.
11. Kapural, M. (2010) "Pravo na naknadu štete za povrede propisa o tržišnom natjecanju u EU", *Pravo i porezi: Časopis za Pravnu i Ekonomsku Teoriju i Praksu*, Zagreb, Vol. 19 – br. 1/2010, str. 70.-79.
12. Nordlander, K. (2005) "The Commission's Policy on Recidivism: legal certainty for repeat offenders?", *The Competition Law Review*, London, Vol. 2 - br. 1/2005, str. 55.-68.

13. Novoselec, P. (2005) "Kaznenopravna zaštita tržišnog natjecanja", Pravo u gospodarstvu, Zagreb, Vol. 44 – br. 1/2005, str. 27.-50.
14. Massey, P. (2004) "Criminal Sanctions for Competition Law: A Review of Irish Experience", The Competition Law Review, London, Vol. 1-br. 1/2004, str. 23.-41.
15. P Komninos, A. (2006) "Public and Private Antitrust Enforcement in Europe: Complement? Overlap?", The Competition Law Review, London, Vol. 3 – br. 1/2006, str. 5.-27.
16. P.J. Wils, W. (2005) "Is Criminalization of EU Competition Law the Answer?" World Competition, Alphen aan den Rijn, Vol. 28 – br. 2 / 2005, str. 117.-159.
17. Stojković, V. (2006) "O krivičnom djelu zloupotrebe monopolističkog položaja iz člana 270 KZCG u svijetlu pojava zloupotrebe povlašćene pozicije na tržištu Evropske unije", Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici, Podgorica, Vol. 28 – br. 35/2006, str. 122.-137.
18. Varga, S. (2005) Nastanak i razvoj nacionalnog antimonopolskog prava, Pravo: teorija i praksa, 2005, Novi Sad, Vol. 22-br. 4/2005, str. 3.-12.
19. Whelan, P. (2007) "A Principled Argument for Personal Criminal Sanctions as Punishment under EC Cartel Law", The Competition Law Review, London, Vol. 4. – br. 1/2007, str. 7.-40.
20. MacCulloch, A., Wardhaugh B. (2012) The Baby and the Bathwater - The Relationship in Competition Law between Private Enforcement, Criminal Penalties, and Leniency Policy, Lancaster. Dostupno na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2089369.
21. Law Teacher, 2014. Criminalisation-of-antitrust-enforcement. Nottingham: Law Teacher. <http://www.lawteacher.net/free-law-dissertations/criminalisation-of-antitrust-enforcement.php>.
22. Krivični zakon BiH, Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10.
23. Krivični zakon BD, Službeni glasnik BD, broj 33/13-prečišćeni tekst.
24. Krivični zakon FBiH, Službene novine FBiH, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11.
25. Krivični zakon RS, Službeni glasnik RS, broj 49/03, 70/06, 73/10.

26. Zakon o krivičnom postupku BiH, Službeni glasnik BiH, broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13.
27. Zakon o krivičnom postupku BD, Službeni glasnik BD, broj 33/13-
prečišćeni tekst.
28. Zakon o krivičnom postupku FBiH, Službene novine FBiH, broj 35/03,
37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13.
29. Zakon o krivičnom postupku RS, Službeni glasnik RS, broj 100/09-
prečišćeni tekst.
30. Zakon o konkurenciji BiH, Službeni glasnik BiH, broj 48/05, 76/07,
80/09.
31. Zakon o parničnom postupku BiH, Službeni glasnik BiH, broj 36/04,
84/07 i 58/13.
32. Zakon o parničnom postupku FBiH, Službene novine FBiH, broj 53/03,
73/05 i 19/06.
33. Zakon o sudovima Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske,
broj 37/12.
34. Zakon o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ broj 29/78, 39/85,
45/89, 57/89 i Službeni list R BiH broj 2/92, 13/93, 13/94.
35. Uredba Vijeća broj 1/2003 o provedbi pravila o tržišnom natjecanju
utvrđenim u članovima 81. i 82. Ugovora o osnivanju Europske zajednice,
Službeni list EU, L 01/03, 68/04, 269/06.

OVERVIEW OF THE SANCTIONS FOR THE ABUSE OF DOMINANT POSITION IN THE COMPETITION LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Sanctions for the abuse of dominant position in the competition law of Bosnia and Herzegovina are laid down primarily in the Law on Competition and the criminal codes, but Law on Obligations may also be applicable to it. Sanctions may be imposed by the Competition Council of Bosnia and Herzegovina and courts. This paper analyses administrative, civil and criminal sanctions. Administrative sanctions are set as primary, but there is a possibility of imposing civil and criminal sanctions as well. Civil sanctions are not strictly set, but taking into account the case law and the relevant regulations in force they may be imposed in a complex litigation proceeding. As the case law of the European Court of Justice shows, the right to compensation for the damage may be obtained in case of the breach of competition law. Criminal sanctions are strictly laid down, but because they are inadequate they are not common in practice, and there is a need to amend the existing laws. There are different opinions on whether criminal sanctions are generally needed because of the possibility to impose administrative sanctions and the principle of non bis in idem. Sanctioning the abuse of dominant position is particularly important for functioning of markets and equal position of businesses on the market, and requires application of all the above sanctions.

Key words

sanctions, abuse of dominant position, market, undertaking, the Competition Council

PRINUDNA NAPLATA MJENICOM KAO SREDSTVOM OBEZBJEĐENJA KREDITA

stručni članak

UDK: 347.952: 336.777

Mujo Vilašević*

Sažetak

Autor nastoji na pregledan način izvršiti kratku analizu nekih aspekata mjeničnog prava u Bosni i Hercegovini. Pored općih postavki o mjeničnom pravu, te ulozi i mjestu mjenice u privrednom poslovanju, centralno pitanje rada je mjenica, u svrsi prinudne naplate. Cilj autora je ukazivanje na pojedine mogućnosti ubrzanja i pojednostavljenja postupka prinudne naplate, odnosno izvršnog postupka, koji se provodi na osnovu mjenice (sa protestom) kao izvršne isprave. U završnom dijelu rada, autor vrši kratak osvrt na uticaj nove regulative o zaštiti jemaca u kreditnim odnosima na mjenično pravo, u svrsi prinudne naplate.

Ključne riječi

mjenica, protest, prinudna naplata, izvršenje, zaštita jemaca.

---

* Sparkasse Bank dd BiH - Sektor za upravljanje rizicima, pripravnik;
mujo.vilasevic@gmail.com; mujo.vilasevic@sparkasse.ba

Uvodno izlaganje

Mjenično pravo u Bosni i Hercegovini doima se zapostavljenim pravnim područjem ili podpodručjem, ako ga posmatramo u okvirima građanskog, odnosno poslovnog prava. Izostanak pravne analize u ovom segmentu ukazuje i na važnost koja se poklanja mjenici, ne samo kao pravnom institutu u teoretskom, nego i u praktičnom smislu. A opet, u privrednom poslovanju, mjenica je vrlo čest i pogodan mehanizam obezbjeđenja kredita. Uvodno (a ne i uvod *per se*) valja napomenuti da je mjenica i suviše širok pojam, pravno i praktično, da bi se mogao sagledati iz svih aspekata važnosti unutar pravnog prometa. Stoga, u nastavku teksta bit će riječi o ulozi mjenice u privrednom poslovanju uopće, a potom i njenim najznačajnijim karakteristikama u okviru prinudne naplate, odnosno izvršnog postupka. Autorov cilj je nuđenje izvjesnih rješenja koji bi mogli ubrzati, olakšati i rasteretiti postupak naplate mjenicom. Centralno pitanje rada ne bi moglo biti dovoljno analiziramo, a da se ne vodi računa o osnovnim postavkama i načelima mjeničnog prava. Za kraj rada rezervisano je (pod znakom pitanja) neizbježno pitanje ovog instituta u kontekstu nove regulative o zaštiti jemaca u kreditnim odnosima.

1. Uloga i mjesto mjenice u privrednom poslovanju

Prva postavka od koje mora početi svaka ozbiljna analiza mjenice u Bosni i Hercegovini, u pravnom smislu, je sljedeći – znanje o mjenici u praksi je vrlo oskudno. Mjenično pravo vrlo često izaziva nedoumice u teoriji i praksi, budući da generalno nije dovoljno obrađeno kao sistem pravila i postupanja, posebno u okvirima poslovnog prava,¹ a formalno pravničko obrazovanje ne pruža dovoljno informacija, niti posvećuje dovoljno vremena ovoj značajnoj temi.

Mjenica je vrijednosni papir po naredbi, kojom njen izdavalac (trasant) izdaje bezuslovni nalog drugom licu (trasatu) da korisniku isprave (remitentu) isplati određenu svotu novca ili sam izdavalac obećava da će izvršiti tu isplatu. Kada govorimo o bankarskom poslovanju, u pravilu će se raditi o mjenici kod koje su trasant i trasat isto lice – fizičko ili pravno, pa će mjenica u tom slučaju služiti kao sredstvo obezbjeđenja kredita. Mjenica se koristi kao

---

¹ Od domaćih autora, o mjenici posebno pogledati: Trivun, V. (2012) Poslovno pravo, Sarajevo: Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, str. 351.

sredstvo plaćanja i kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja.² Mjenica je, prije svega, kreditno sredstvo, a što je od posebnog značaja za omogućavanje odgođene naplate potraživanja povjerioca (kreditiranje), određivanjem dospjeća mjenice u bližoj ili daljoj budućnosti, a u kojoj situaciji izdavalac mjenice njenim izdavanjem nadoknađuje manjak likvidnih novčanih sredstava i omogućuje svoje poslovanje. S druge strane, povjerilac je, kroz funkciju mjenice kao sredstva obezbjeđenja, zaštićen za slučaj pokretanja izvršnog postupka – mjenica (sa protestom) smatra se vjerodostojnom ispravom prema odredbama Zakona o izvršnom postupku u entitetima.³

1.1. Izvori mjeničnog prava u Bosni i Hercegovini

S obzirom na entitetsku podjelu nadležnosti, mjenično pravo u Bosni i Hercegovini regulisano je entitetskim zakonima. Važni izvori mjeničnog prava u BiH su:

- Zakon o mjenici FBiH (Službene novine Federacije BiH, broj 32/00), u daljem tekstu ZM FBiH;
- Zakon o mjenici Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 32/01), u daljem tekstu ZM RS;
- Zakon o finansijskom poslovanju FBiH (Službene novine Federacije BiH, broj 2/95, 13/00 i 29/00-Neslužbeni prečišćeni tekst);
- Zakon o finansijskom poslovanju Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 12/01);
- Zakon o izvršnom postupku FBiH (Službene novine Federacije BiH, broj 32/03), u daljem tekstu ZIP FBiH;
- Zakon o izvršnom postupku RS (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 59/03), u daljem tekstu ZIP RS;
- Zakon o zaštiti potrošača u BiH (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 25/06)

Mjenično pravo regulisano je i sa entitetskim podzakonskim aktima od kojih su najvažniji: Pravilnik o obrascu mjenice i naknadi za posredovanje FBiH, te identičan Pravilnik u RS-u. Entitetski zakoni o mjenici u saglasnosti

---

² ZM FBiH, član 1.; ZM RS, član 1.

³ ZIP FBiH, član 29.; ZIP RS, član 29.

su sa Ženevskim konvencijama o mjenici,⁴ iz 1930. godine, nastale kao rezultat težnje međunarodne zajednice ka unifikaciji mjeničnog prava, zbog izuzetnog značaja za privredno poslovanje. Tadašnja Kraljevina Jugoslavija bila je potpisnica konvencija, a potom i SFR Jugoslavija, te su pravnom sukcesijom preuzete i u entitete, pretočene u gore navedene zakone.⁵

Ne računajući jezičke razlike, entitetski zakoni o mjenici gotovo su identični. Neznatne razlike koje se mogu uočiti analizom zakona su, npr., način računanja eskontne stope kod isplate mjenice od regresnog dužnika, u Federaciji BiH je to stopa u visini određenoj od strane Evropske Centralne Banke, u Republici Srpskoj prema visini utvrđenoj od Vlade entiteta ili pojedine razlike u prelaznim i završnim odredbama, i slično.

1.2. Temeljna mjenična načela

Mjenična načela su osnovne teorijske postavke mjeničnog prava, izvedene na temelju relevantnih zakonskih propisa i prakse u ovoj oblasti. Mjenična načela se u principu dijele na temeljna (osnovna) i dopunska, gdje od temeljnih nisu dopuštena nikakva odstupanja u praksi, posebno imajući u vidu da je mjenica vrijednosni papir, a dok su dopunska načela fleksibilna i uglavnom prate dispozitivne norme obligacionog i poslovnog prava.

Temeljna mjenična načela su:

- **načelo pismenosti**; formalnost mjenice; prema ovom načelu mjenica se mora izdati u pismenom obliku i mora imati sve bitne elemente - mjenica je po pravnoj prirodi formalan i apstraktan pravni posao;
- **načelo inkorporacije**; radi se o inkorporaciji stvarnog i obligacionog prava, dakle, bez postojanja mjenične isprave ne može se ni potraživati ni dugovati, kod mjenice se istovremeno pojavljuju i pravo iz mjenice i pravo na mjenicu;

---

⁴ Konvencija o jednoobraznom mjeničnom zakonu, Konvencija o regulisanju sukoba zakona u primjeni propisa o trasiranoj i vlastitoj mjenici, Konvencija o taksama i oporezivanju mjenice.

⁵ Jedan od problema koji autori ističu i danas vezan je za tzv. jugo-mjenice, prema Zakonu o obezbjeđenju plaćanja između korisnika društvenih sredstava iz 1975. godine, kojim su mjenici date sasvim druge osobine, u odnosu na konvencijske (i današnje) pa je učinjen korak unazad, u odnosu na unifikaciju mjeničnog prava.

- **načelo fiksne obaveze;** može se potraživati i dugovati samo ono što je sadržano u mjenici (npr. ukoliko izričito u mjenici nije navedeno plaćanje kamate ne može se potraživati), ovo načelo u uskoj je vezi sa načelom formalnosti: mjenicom se može naplatiti samo ono što je striktno formalno navedeno u mjenici i tu odstupanje nije dozvoljeno;
- **načelo strogosti;** sastoji se u radnji i roku u kome je imalac (remitent) treba preduzeti, u suprotnom mjenica postaje "prejudicirana", to znači da imalac mjenice ne može svoja potraživanja iz mjenice ostvari po pravilima mjeničnog prava, već po pravilima privrednog i građanskog prava;⁶
- **načelo solidarnosti;** prema kojem su svi mjenični potpisnici solidarno odgovorni mjeničnom povjeriocu. To znači, svi potpisnici mjenice dužni su da isplatiocu (imaocu) mjenice isplate mjeničnu svotu, kamatu i sve sudske troškove koje je imalac mjenice imao u vezi sa ispunjenjem mjenične obaveze;⁷
- **načelo samostalnosti;** mjenična obaveza svakog potpisnika je samostalna. Svaka mjenična izjava cijeni se nezavisno od drugih izjava. Izjava lica nesposobnog za obavezu, nema uticaj na valjanost obaveze ostalih potpisnika.⁸
- **načelo neposrednosti;** svaki mjenični dužnik je u neposrednom pravnom odnosu prema imaocu mjenice. Prema ovom načelu, imalac mjenice ima pravo da podigne tužbu protiv svakog mjeničnog dužnika nezavisno, pojedinih ili svih mjeničnih dužnika.⁹

---

⁶ ZM FBiH, član 39., ZM RS, član 39.; - mjenica se mora naplatiti u roku od dva radna dana koja slijede po danu plaćanja, naznačenom u mjenici.

⁷ ZM FBiH, član 48., ZM RS, član 48.

⁸ ZM FBiH, član 9., ZM RS, član 9. – samostalnost mjenične obaveze važi i za formalne nedostatke (npr. greška u JMB-u jednog od potpisnika mjenice).

⁹ Hadžiahmetović, J. (2002) Mjenica u platnom prometu, Sarajevo: Revicon, str. 29.

1.3. Mjenica kao sredstvo plaćanja¹⁰

Pravna priroda mjenice omogućava da se ista koristi kao sredstvo plaćanja. Mjenica je apstraktan pravni posao, vrijednosni papir i pri tome lako prenosiva, te je fizički podobna da bude sredstvo plaćanja, posebno u slučaju poslovanja privrednih subjekata međusobno (*buisness to buisness*; B2B). Ona ima karakter plaćanja u svim slučajevima kada je ugovoreno njezino dospijeće u kratkim rokovima. U slučaju poslovanja privrednih subjekata i fizičkih lica (*buisness to consumers*; B2C), mjenica je češće sredstvo obezbjeđenja plaćanja.¹¹

Indosiranje mjenice omogućava joj cirkulisanje u pravnom (i ekonomskom) prometu. Indosiranje mjenice klasični je postupak prijenosa vrijednosnih papira, tačnije, prijenosa prava na mjenično potraživanje sa jednog na drugog (novog) povjerioca, indosatara. Budući da se mjenica može prenositi neograničeno,¹² njena funkcija kao sredstva plaćanja postaje još izrazitija i efikasnija u poslovnim transakcijama. Iako navedeno podsjeća da je mjenica supstitut novca, ona to ipak nije. Mjenična najizrazitija funkcija je osiguranje plaćanja novčanog potraživanja, a kao instrument isplate u prvom redu koristi po dospijeću.¹³

1.4. Mjenica kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja

Mjenica se redovno upotrebljava kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja, posebno u bankarskom poslovanju. U tom smislu, mjenica je sredstvo osiguranja kredita – da bi došlo do plasmana istog, a u ovisnosti od analize kreditnog zahtjeva korisnika kredita (posebno imovinskog stanja i visine kredita), izdaje se mjenica kao obezbjeđenje ispunjenja kreditne obaveze, po njenoj dospelosti. Nerijetko dužnik u svrhu plasiranja kredita izdaje više mjenica u korist banke, a u ovisnosti od visine kredita koji će se plasirati i

---

¹⁰ Važno je napomenuti da neki autori osporavaju platnu funkciju mjenice, i kritički analiziraju njenu funkcionalnost u savremenom pravnom prometu. Vidi više: Radić, M.(2012) „Mjenica nije instrument platnog prometa“ u: Poreski savjetnik, br. 2/2012, Sarajevo: Revicon.

¹¹ Podaci o bankarskom sistemu u FBiH; preuzeto sa: <http://www.fba.ba/index.php?page=37>.

¹² Vidi: član 12. do 21. ZM FBiH i ZM RS.

¹³ Hadžiahmetović, J., op.cit. str. 33.

drugih parametara kreditnog zahtjeva. Navedeno ima posljedicu naročito u slučaju pokretanja i provođenja izvršnog postupka protiv dužnika.¹⁴

Indosiranje mjenice u ovom slučaju javlja se kao prednost za povjerioca – on sada ima više mjeničnih dužnika od kojih može naplatiti potraživanje, u slučaju pokretanja izvršnog postupka, koji će vremenski trajati kraće, u odnosu na druge načine pokretanja izvršenja. U bankarskoj praksi, mjenica kao sredstvo obezbjeđenja plaćanja se najčešće izdaje kao bjanko-mjenica, trasirana od strane dužnika, sa ovlaštenjem za banku na popunu iste u slučaju docnje sa isplatom kredita.¹⁵ U privrednom poslovanju, mjenica služi za osiguranje plaćanja potraživanja iz prometa roba i usluga. Rješenje je identično, u slučaju docnje sa plaćanjem, prodavac će predati trasiranu mjenicu na isplatu, a ako isplati, kupac prodavcu vraća mjenicu.

2. Mjenica u svrsi prinudne naplate

U svrsi prinudne naplate, mjenica suštinski i u cijelosti ostvaruje svoju funkciju sredstva obezbjeđenja kredita. Ta funkcija ostvaruje se kroz dvije faze – protest mjenice i izvršni postupak "po mjenici".¹⁶ Prinudna naplata ne svodi se isključivo na dvije navedene faze; prinudna naplata je kompleksna procedura, u kojoj podjednako učestvuju ekonomisti i pravnici, a sve imajući u vidu da je naposljetku sporazumni način namirenja potraživanja optimalni cilj i prinudne naplate.¹⁷ Neminovno se postavlja pitanje efikasnosti mehanizma prinudne naplate putem mjenice, a posebno, kako uštediti na vremenu i novcu, skratiti i rasteretiti cjelokupan proces prinudne naplate, pogotovo kad već postoje dvije faze, i daju prostor za odugovlačenje, izmjenu okolnosti, a nerijetko i onemogućavanje povjerioca da naplati svoje potraživanje.

---

¹⁴ Posebno se odnosi na pokretanje izvršnog postupka vjerodostojnom ispravom kao *titulusom executionis*.

¹⁵ Ne samo da je ovaj način najpogodniji, nego je i regulisan internim Procedurama banaka.

¹⁶ Ponovo se misli na mjenicu kao vjerodostojnu ispravu za pokretanje izvršnog postupka.

¹⁷ Prinudna naplata ne podrazumijeva samo egzekutivne mjere prema dužniku. Naprotiv, ona prvenstveno pruža mogućnosti dogovora načina otplate u interesu povjerioca i dužnika, budući da je svaki izvršni postupak suštinski posljednja instanca pokušaja naplate spornog potraživanja – i redovno spojena sa troškovima za povjerioca. Dakle, ako postoji mogućnost namirenja potraživanja, a da se sredstva obezbjeđenja (često i mjenica) ne aktiviraju, za povjerioca, takvo rješenje ujedno je i najbolje.

2.1. Protest mjenice

Protest mjenice je poseban vanparnični postupak,¹⁸ regulisan Zakonima o mjenici u entitetima.¹⁹ Protestom i protestnim aktom sud utvrđuje da su akcept ili isplata mjenice u propisanim uslovima neuspjeli. U smislu prinudne naplate, posebno je bitan protest zbog neuspjele isplate mjenice.²⁰ Protest mjenice podiže imalac mjenice mjesno nadležnom sudu u području prebivališta, odnosno sjedišta lica protiv kojeg se podiže protest. Uz zahtjev za protest podnosi se prepis mjenice,²¹ kao i pravni osnov potraživanja. Na temelju provedenog protestnog postupka, protestni organ – sud, donosi Protest, koji je javna isprava, i kojim se potvrđuje da je imalac mjenice prema dužniku poduzeo sve potrebne radnje u svrhu naplate, a koje su proglašene neuspjelim. Protest mjenice je sredstvo očuvanja mjeničnih prava posljednjeg imaoca mjenice, budući da se njima obezbjeđuje dokaz da je imalac mjenice u vršenju svojih prava tražio od odgovarajućih lica da izvrše određenu mjeničnopravnu radnju (isplate dugovano).²²

Rokovi za podizanje protesta zbog neisplate, identični su rokovima za podnošenje mjenice radi isplate. O rokovima imalac mjenice posebno mora voditi računa, ne samo zbog činjenice da se faktična naplata mjeničnog potraživanja neće desiti pokazivanjem iste dužniku, nego zbog toga da je prinudna naplata onemogućena mjenicom, ukoliko su rokovi za podizanje protesta istekli. Situacija u kojoj će u protestnom postupku dužnik, po pokazanoj mjenici, pristati na isplatu iste uz mjenične troškove, gotovo je izuzetak koji potvrđuje pravilo. Ukoliko je prilikom protestnog postupka izvršena djelomična isplata mjenice, isto će se zabilježiti na izvornoj mjenici i u protestu, te će se obe isprave predati mjeničnom povjeriocu. Uz kopiju protestirane mjenice, dužniku se izdaje potvrda-priznanica o djelomičnom namirenju potraživanja.

---

¹⁸ O posebnim vanparničnim postupcima: Zečević, E. (2001) Komentar zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu, Sarajevo: Federalno ministarstvo pravde, str. 55.- 67.

¹⁹ Član 21. i dalje ZM FBiH i ZM RS.

²⁰ Akcept mjenice također ima primjenu u prinudnoj naplati, ukoliko mjenica nije akceptirana, podiže se protest. Tako protestirana mjenica ne mora se dvostruko protestirati da bi imala svojstvo vjerodostojne isprave. Vidi: član 16. i dalje ZM FBiH i ZM RS.

²¹ Notarska ovjera mjenice.

²² Hadžiahmetović, J., op.cit. str. 36.

Ostale vrste protesta su:

- Protest zbog nedatiranja akcepta;
- Intervencijski protest;
- Amortizacioni protest;
- Perkvizicioni protest;²³

Ukoliko postoji potraživanje obezbijeđeno, ne samo glavnim dužnikom, nego i jemstvom, a svaki od njih su avalisti mjenice uz dužnika kao izdavaoca, nije potrebno podizati zasebne proteste, nego jedan za sve njih. Ukoliko je svaki od jemaca izdao mjenicu kao obezbjeđenje kredita glavnog dužnika (korisnika kredita), potrebno je izvršiti protestiranje svake mjenice. Potom će se izvršni postupak voditi ponovo protiv svih sudužnika zajedno, ukoliko se radi o istom potraživanju, na temelju istog kredita, i ukoliko je mjesno nadležan jedan sud. Neblagovremeno iskorištena mjenica je prejudicirana i kao takva jedino može poslužiti za građanskopravna isprava za dokazivanje neosnovanog bogaćenja,²⁴ ukoliko je do njega došlo. Suštinski, to je najnepovoljnija situacija za povjerioca. Tek protestirana mjenica pogodna je za prinudnu naplatu.

2.1.1. Oslobađanje od protesta mjenice

Protest mjenice nije potrebno provoditi u sljedećim slučajevima:

- Ukoliko mjenica sadrži klauzulu "bez protesta" ili bez troškova. Tako, ukoliko je trasant mjenice na licu mjenice napisao i potpisao ovu klauzulu, oslobodio je imaoca mjenice obaveze da ostvarenje regresa putem protesta.
- Ukoliko je prije ili poslije akceptiranja mjenice otvoren stečaj ili likvidacija nad akceptantom, odnosno trasatom neakceptirane mjenice.
- Ukoliko je protest zamijenjen pismenom izjavom na mjenici lica od kojeg se zahtijeva neka radnja, ali samo po pristanku imaoca mjenice.

---

²³ Vidi više: Šemić, H. (2000) Poslovno pravo, Bihać: Pravni fakultet Bihać, Magistrat, Sarajevo, str. 280.

²⁴ Bikić, A. (2007) Obligaciono pravo – opći dio, Sarajevo: Pravni fakultet u Sarajevu, str. 242.

- Ukoliko je mjenica bagatelna, neznatne vrijednosti.
- Ukoliko je imalac mjenice bio spriječen prezentirati ili protestirati mjenicu iz razloga više sile.²⁵

Za prinudnu naplatu, najznačajnija je tzv. klauzula "bez protesta".

2.2. Klauzula "bez protesta"

Posebno zanimljiva za praksu je klauzula "bez protesta", a koju identično dozvoljavaju oba entitetska Zakona o mjenici.²⁶ Inače, nije rijetkost da se pri samom zaključivanju ugovora o kreditu, definišući sredstva obezbjeđenja, stranke odluče na mjenicu "bez protesta".²⁷ Prednost u odnosu na "običnu" mjenicu je očita. Zakon već u prvom stavu pomenutog člana kaže da tražilac, indosant ili avalista mogu odredbom, bez troškova ili bez protesta, osloboditi njenog imaoča obaveze da, radi ostvarenja regresa, podiže protest zbog neakceptiranja ili neisplate. Odredba je i slobodnija utoliko što omogućava da ova klauzula bude data u bilo kojoj odredbi napisanoj i potpisanoj na mjenici. Jasno je, cijela procedura jednog sudskog postupka (ma koliko vanparnični postupak po prirodi bio kraći i sa manjim troškovima) ovom odredbom je bespotrebna za imaoča mjenice, u svrhu zaštite njegovog interesa akceptiranja ili naplate. Za naplatu je navedeno od posebnog značaja.

Ono što stvara problem je do sad već ustaljena sudska praksa.²⁸ Utisak koji se stvara analizom sudskih predmeta, a u vezi sa izvršnim postupkom pokrenutim na osnovu mjenice je taj da odluka o pitanju mjenice "bez protesta" zaista ovisi isključivo o kojem sudu se radi. Da je problem veći, posebno ukazuje i to da Kantonalni sudovi nisu saglasni u praksi odlučivanja da li klauzula "bez protesta" zaista oslobađa od protesta ili ne. Tako, u jednom primjeru, imamo Općinski sud koji je prihvatio Prijedlog za izvršenje na osnovu mjenice sa klauzulom "bez protesta", postupak je naknadno zbog prigovora

---

²⁵ Tadić-Romčević S.(2005) Mjenica i mjenični spor, seminarski materijal, str. 5., preuzeto sa: <http://www.rs.cest.gov.ba/>.

²⁶ Čl. 47. ZM FBiH; čl. 47. ZMRS.

²⁷ Onog broja koliko aktivnih žiro-računa ima Korisnik kredita/dužnik.

²⁸ Kada govorimo o sudskoj praksi generalno u BiH, ne možemo ne napomenuti da se zaista radi o pravnom partikularizmu. Pored činjenice da sudovi u različitim entitetima znaju odlučivati dijametralno suprotno, još je veća diskrepancija u odlučivanju pojedinih općinskih, a onda i Kantonalnih sudova u Federaciji, što će primjeri iz teksta pokazati.

izvršenika upućen u parnicu, a parnični sud istu mjenicu bez protestnog akta nije htio prihvatiti kao dokaz.²⁹

Zatim, kada su u pitanju stavovi Kantonalnog suda, i na tom polju je situacija različita, doslovno ovisno o kojem sudu se radi.³⁰ U većini slučajeva, međutim, konstatujemo da su, kako Općinski, tako i Kantonalni sudovi, više naklonjeni striktnom tumačenju Zakona o izvršnom postupku, koje prema članu 29., stavu 2.,³¹ pod vjerodostojnom ispravom podrazumijeva mjenicu i ček s protestom i povratnim računom ako su potrebni za zasnivanje potraživanja...(itd). Zakonodavac je na ovom mjestu očito imao namjeru da "pojača" vrijednost vjerodostojne isprave kao takve, a naspram izvršne isprave, dajući mogućnost mjenici ili čeku da to budu jedino sa protestom i povratnim računom, dakle, nikako samostalno, kao takvi. U tom pravcu idu i pomenuti stavovi Kantonalnih sudova,³² budući da u opetovano odlučuju o nedozvoljenosti Prijedloga za izvršenje na osnovu mjenice sa klauzulom bez protesta, a ukoliko protestni akt nije osiguran od strane Tražitelja izvršenja. Međutim, sud u navedenim primjerima očito nije poveo računa o nekoliko momenata. Prvo, Zakon o mjenici, i pomenuta odredba o klauzuli "bez protesta" predstavlja *lex specialis* spram Zakona o izvršnom postupku. Prema tome, navedene odredbe derogiraju jedne druge po principu da specijalno pravilo derogira opće, što je u ovom slučaju sasvim jasno. Drugo, sud ne bi trebao pristupiti pomenutim zakonima samo po striktnom tumačenju, nego i imati u vidu namjeru zakonodavca. Dakle, sistematsko tumačenje zakona u ovom slučaju je neophodno i ne može se zadržati samo na striktnom ponavljanju propisa u praksi. I kao treće, mora se imati u vidu čiji interes je suština kako propisa o izvršenju tako i propisa o mjenici. U oba slučaja, govorimo o zaštiti interesa povjerioca, odnosno, tražioca izvršenja. Potvrda navedenog je ne sama klauzula "bez protesta", nego i čitav splet načela izvršnog postupka, pa i mjera koje se primjenjuju prema izvršeniku, a koje su u najvećem dijelu u interesu povjerioca, odnosno tražioca izvršenja.³³

---

²⁹ Vidi: Općinski sud u Cazinu, predmet br.20 0 Ip 008609 Ip.

³⁰ U ovisnosti od suda konkretno, ovisi i prihvatanje mjenice "bez protesta". Vidi: Rješenje o izvršenju Općinskog Suda u Tešnju broj 39 0 Ip 03486.

³¹ Identično u oba entitetska zakona.

³² Vidi: Rješenje Kantonalnog suda u Mostaru broj 56 0 Ip 032900 11 Pžip; komentar: Sudska praksa, domaća i strana, br. 50, Privredna štampa, Sarajevo, 2012., str. 56.

³³ Više: Komentari Zakona o izvršnom postupku u Federaciji BiH i RS, Daupović A., et.al., (2005) Vijeće Europe/Europska Komisija, Sarajevo, str. 76.

Kako izvršni postupak po svojoj prirodi iziskuje troškove za Tražitelja izvršenja, a faktor vremena igra posebno značajnu ulogu, nužno je da se sudska praksa u ovom domenu izmijeni, a da sudovi uzmu u obzir gore navedeno tumačenje propisa. Tim putem bi se olakšali troškovi Tražiocu izvršenja, sami sudovi bi se rasteretili sasvim nepotrebnog posla, a cjelokupan postupak bi dobio na vremenu, što u izvršenju može predstavljati krucijalan faktor za naplatu potraživanja. Kako je već sada gotovo ustaljena praksa da sudovi, i pored klauzule "bez protesta", odbijaju Prijedlog za izvršenje po mjenici bez protestnog akta, nužno je da se po ovom pitanju djeluje hitno.

Na ovom mjestu važno je napomenuti i da klauzula "bez protesta" ne oslobađa imaoca mjenice na davanje obavijesti dužniku u propisanom roku. Isto prekoračenje roka dokazuje onaj koji se na njega poziva. Ukoliko je klauzulu napisao trasant, ona djeluje prema svim potpisnicima, a ukoliko je to indosant ili aval, djeluje samo prema onom koji je klauzulu i stavio na mjenicu. Za slučaj da imalac mjenice i podnese takav protest, sam snosi troškove izdavanja protestnog akta.³⁴ Ovo posljednje je razlog više da se dosljedno tumači klauzula "bez protesta".

2.3. Izvršenje "po mjenici"

Izvršenje "po mjenici" je pokretanje izvršnog postupka na osnovu mjenice (sa protestom) kao vjerodostojne isprave, a u skladu sa odredbama entitetskih zakona o izvršnom postupku.³⁵ Pokretanje izvršnog postupka mjenicom, kao vjerodostojnom ispravom, centralni je dio mjenice kao sredstva prinudne naplate. Zapravo, izvršenje "po mjenici" posmatrat će se i šire, pa podrazumijeva, ne samo pokretanje, nego i vođenje i okončanje izvršnog postupka naplatom mjenicom, budući da ima svoje specifičnosti.

Oba entitetska zakona predviđaju da prijedlog za izvršenje na osnovu vjerodostojne isprave,³⁶ pored općih uslova Prijedlog za izvršenje mora imati i zahtjev da sud obaveže dužnika da u roku od osam, a u mjeničnim i čekovnim sporovima tri dana po dostavi Rješenja o izvršenju namiri potraživanje

---

³⁴ Stav 2. i 3. pomenutog člana ZM FBiH i ZM RS.

³⁵ Član 29. ZIP FBiH; član 29. ZIP FBiH.

³⁶ O vjerodostojnoj ispravi: Čalića, B./Omanović S. (2000) Građansko procesno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.; Omanović, S. (2005) Glosarium uz novi Zakon o izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Pravni Fakultet Sarajevo.

zajedno s odmjerenim troškovima.³⁷ Prijedlog za izvršenje "po mjenici" moguće je da sudu podnese jedino pravno lice, kao imalac ili iskupitelj mjenice. U izvršnom postupku, izvršenje radi ostvarivanja novčanog potraživanja moguće je samo u korist pravnog, a ne i fizičkog lica.³⁸ Prema tome, mjenicu kao sredstvo prinudne naplate jedino je moguće koristiti u B2B ili B2C odnosima. Ako to posmatramo iz aspekta koristi banke, posebno imajući u vidu da plasiranje kredita uz mjenično sredstvo obezbjeđenja onolikog broja koliko aktivnih računa korisnik kredita ima (i to u najboljem slučaju u istoj banci), ovo rješenje je vrlo povoljno. Naime, ZIP FBiH i ZIP RS ne ograničavaju tražioca izvršenja da, s obzirom na vrijednost spora mora podnijeti u prijedlogu za izvršenje veći broj mjenica, nego je i jedna sasvim dovoljna. A ukoliko govorimo o situaciji da je kredit ranije obezbijeđen sa, primjerice, pet mjenica zbog pet aktivnih računa korisnika kredita koji će se blokirati, onda je četiri moguće sačuvati za eventualno namirenje ostatka potraživanja u naknadnim postupcima koje je moguće pokrenuti protiv dužnika.

Iako je teoretski moguće da se Prijedlogom za izvršenje na osnovu mjenice (sa ili bez protesta) izvršenje traži na bilo kojem predmetu izvršenja, u pravilu će to biti na pokretnim stvarima dužnika. Zašto? Zato što je za povjerioca takav postupak kraći i jeftiniji. Ukoliko se izvršni postupak pokreće mjenicom, u pravilu će to biti i zato jer nema zasnovanu hipoteku kao instrument obezbjeđenja kredita.³⁹ Sem toga, kada ovdje govorimo o pokretnosti, mislimo u prvom redu na motorna vozila i industrijske mašine. Ostale pokretnosti su u pravilu za izvršenje beznačajne.

3. Specifikum "iskorištene" mjenice

"Iskorištenom" mjenicom nazvat ćemo onu koja je ispunila svoju svrhu, odnosno istom je izvršena (ili pokušana izvršiti) prinudna naplata, budući da dužnik po dospelosti obaveze istu nije uredno isplatio. Iskorištenom

---

³⁷ Član 36., stav 3. ZIP FBiH, član 36.,stav 3. ZIP RS.

³⁸ Hadžiahmetović, J., op.cit. str.141.

³⁹ Federalna Agencija za bankarstvo (FBA) preporučuje da, u slučaju postojanja hipoteke i drugih sredstava obezbjeđenja, Banke prvo pokušaju realizaciju potraživanja hipotekom, a tek potom drugim sredstvima obezbjeđenja. Ove preporuke se implementiraju kroz unutrašnje akte i procedure Banaka; vidi: Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciju aktive Banaka, FBA, broj 85/11, 110/12, 15/13; preuzeto sa: <http://www.fba.ba/index.php?page=38>.

mjenicom mogli bismo nazvati i onu kojom je izvršeno plaćanje, ukoliko smo saglasni da mjenica jeste i sredstvo plaćanja. No, na stranu skepticizam o pravnoj prirodi mjenice, interesantnim za razmatranje, u smislu prinudne naplate, jesu pravo zaloga i pravo pridržaja.

3.1. Pravo zaloga

Pravo zaloga i pravo pridržaja, kao specifičnosti mjeničnog prava, regulisani su posebnim članom zakona o mjenici u entitetima.⁴⁰ Založno pravo svakako dodatno, uz mjenicu, pojačava sigurnost povjerioca-zalogoprimalca, te ukoliko dužnik ne ispuni obavezu kojom se mjenicom obavezao, imalac mjenice ima se pravo namiriti iz založene stvari, ne podižući tužbu protiv zalagodavca. Zakoni pominju i potpisanu ispravu o zalaganju na temelju koje imalac mjenice može naplatiti založeno potraživanje, putem suda i javne prodaje, bez saslušavanja zalagodavca.

Ovdje primjećujemo jedno balansiranje u korist povjerioca, za slučaj neisplate dugovanog, dok kod izvršnog postupka vidimo olakšanje za dužnika-izvršenika u slučaju mjeničnog potraživanja, i to prigovaranjem i upućivanjem u parnicu.⁴² Navedeno pravo pripada zalagodavcu i u slučaju stečaja ili likvidacije dužnika-zalagodavca. Ukoliko zalogoprimalac bude djelomično namiren, o tome mora obavijestiti zalogoprimalca i isto zabilježiti na mjenici.⁴² Logično, kako bi naknadno imao mogućnost naplate potraživanja "klasičnim" postupkom po mjenici za ostatak dugovanja. Dok s jedne strane pomenuto olakšava postupak naplate povjeriocu i dodatno osigurava namirenje potraživanja, neminovno je postaviti pitanje – šta je sa registriranom zalogom? Iako zakoni o mjenici u entitetima spominju ispravu o zalogu, uvođenjem Okvirnog zakona o zalozima⁴³ u pravni poredak Bosne i Hercegovine, takvo zalaganje izgubilo je na svakom značaju.⁴⁴ Prema tome, i pomenute odredbe zakona o mjenici u entitetima sada su već deplasirane i mimo upotrebe (bi trebale biti).

---

⁴⁰ Član 88. i 89. ZM FBiH i ZM RS.

⁴¹ Član 50. ZIP FBiH i ZIP RS.

⁴² Stav 5., čl. 88. i 89. ZM FBiH i ZM RS.

⁴³ Službeni glasnik BiH, 28/2004.

⁴⁴ Tako: Pvlakić, M. (2009) "Stvarnopravno osiguranje kredita u BiH", u: T. Josipović (Red.), Stvarnopravna uređenja tranzicijskih zemalja - stanje i perspektive, Zagreb, str. 236.

Kako je poznato, Registar zaloga koji djeluje pri Ministarstvu pravde BiH omogućava publicitet založnih prava na pokretnostima, što omogućava izuzetnu zaštitu za zalogoprimce, posebno u slučajevima prinudne naplate, imajući u vidu da Okvirni zakon o zalozima poznaje i određene specifičnosti u izvršnom postupku.⁴⁵ Te specifičnosti smatraju liberalizacijom i olakšanjem izvršnog postupka koji ima za predmet izvršenje na pokretnosti, sa založnim pravom registriranim pri Registru zaloga. Kako je pomenuto, i u svrhu izuzetne zaštite povjerioca-zalogoprimca, tako gubi na značaju i založno pravo koje eventualno prati mjenicu. Naime, ako govorimo o banci kao povjeriocu, ona će naravno osigurati svoje pravo upisom u registar zaloga. Mjenica će svakako biti prisutna i aktuelna kao sredstvo obezbjeđenja kredita, ali ukoliko već postoje založene stvari prema Okvirnom zakonu o zalogu, onda se i isprava iz Registra zaloga smatra izvršnom ispravom pa prema tome, cijeli postupak naplate preko mjenice se zaobilazi jednostavnim pokretanjem postupka putem pomenute isprave. Stoga, s pravom tvrdimo da su pomenute odredbe zakona o mjenici u entitetima sada već deplasirane.

3.2. Pravo pridržaja

Članom 89. oba entitetska Zakona o mjenici regulisano je i pravo pridržaja. Samim sticanjem prava na tužbu ili regres, imalac mjenice stiće i pravo pridržaja nad dužnikovim novcem, pokretnostima i vrijednosnim papirima koji su došli u njegove ruke i kojima može raspolagati, osim ukoliko dužnik pri predaji istih, imaocu mjenice nije naznačio da se koriste u naročitu svrhu. Pravo nad zadržanim povjerioc može ostvariti i prije dospijeća obaveze, ukoliko je dužnik pao u stečaj ili je otvoren likvidacioni postupak ili ako je izvršenje duga prošlo bezuspješno. U ovim slučajevima, gore navedeni izuzetak naročite svrhe ne vrijedi ukoliko su stvari došle u ruke imaoca mjenice prije nastupanja navednih okolnosti.⁴⁶ U kontekstu banaka kao povjerioca, navedeno jasno upućuje na ono što je banci najbliže – sredstva na aktivnim računima dužnika. Ovim je učinjena značajna pogodnost za povjerioca, u slučaju da je aktivan račun to odista i u stvarnosti, odnosno, da na istom postoje sredstva za eventualnu naplatu.⁴⁷ Ako se potraživanje

---

⁴⁵ Član 25. i dalje Okvirnog zakona o zalozima BiH.

⁴⁶ Stav 2. član 89. ZM FBiH i ZMRS.

⁴⁷ Posebno pogledati informacije na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/O/Oro%C4%8Deni-depozit>.

dobrovoljno osigura na drugi način, bilo depozitom ili vrijednosnim papirima, imalac mjenice prestaje da ima navedeno pravo pridržaja. Pravo pridržaja ima isti efekat kao i pravo zaloga,⁴⁸ pa bi gore navedeno moglo *suma summarum* vrijediti i za pravo pridržaja.

4. Nova regulativa o zaštiti jemaca u FBiH i mjenične posljedice

Nije sporno da je "goruće" pitanje domaće javnosti Zakon o zaštiti jemaca u Federaciji Bosne i Hercegovine⁴⁹ i novine koje sa sobom donosi. S jedne strane, tu su jemci, sve više u ulozi platiša neisplaćenih kredita, nemarnih dužnika i neuspjelih projekata, a opet s druge, tu je ono što se laički naziva "bankarski lobi" koji pokušava naći vlastiti interes u prostoru manevrisanja koji će mu u budućnosti, po svemu sudeći, biti ograničeniji. No, ako ostavimo po strani pseudonaučnu stranu ovog izuzetno važnog Zakona, moramo naznačiti nekoliko bitnih momenata, jer je aktuelnost ove regule definitivno u prvom planu.⁵⁰

Iako je za ovaj rad svakako najznačajnija teza da će određene odredbe zakona o mjenici (a time i prinudne naplate po mjenici) biti derogirane novim Zakonom, prvenstveno nekoliko napomena. Zakon o zaštiti jemaca ukida suštinsku svrhu jemstva. Jemstvo služi kao sredstvo obezbjeđenja kredita,⁵¹ ali ne krivo shvaćeno kao od kreatora ovog Zakona – u smislu formalnosti, kako bi se kredit plasirao, nego kako bi povjerilac (Banka) osigurao eventualnu prinudnu naplatu potraživanja do koje bi moglo doći. Suštinski, novi Zakon pomegnuto derogira. U tom smislu, član 30. novog Zakona o zaštiti jemaca kaže da se jemac oslobađa odgovornosti ukoliko povjerilac nije iscrpio sva pravna sredstva protiv glavnog dužnika, u svrhu namirenja potraživanja. Praktično, povjerilac ne može više tražiti ispunjenje dugovanja od jemca, sve dok sudski postupak protiv glavnog dužnika ne bi bio obustavljen iz razloga što isti nema

---

⁴⁸ Čl. 91. ZM FBiH i ZM RS.

⁴⁹ Prijedlog Zakona preuzet sa: http://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/upload/file/sjednice/18_sjednica_bos/2.%20Prijedlog%20zakona%20o%20zaštiti%20jemaca%20u%20FBiH.pdf.

⁵⁰ Tekst Zakona usaglašen je u Predstavničkom Domu i Domu naroda FBiH 21.11.2013. godine i stupa na snagu po objavljivanju u Službenim novinama.

⁵¹ Bikić, Abedin, op.cit. str. 152.

imovine, živi na nepoznatoj adresi ili slično. Ukratko, sve dok potraživanje nije "zrelo" za otpis u Banci, ona ga ne može zahtijevati prinudno od jemca. U ovoj odredbi sadržana je sva suština derogacije uopće značaja i smisla jemstva, pretvarajući tako jemca u nekog dužnika "drugog reda", a i derogirajući tako direktno odredbe Zakona o obligacionim odnosima.⁵² No sem toga, ovaj zakon derogira i odredbe (ranije pomenute) Zakona o mjenici Federacije BiH, a koji kaže da jemci-avalisti odgovaraju solidarno sa glavnim mjeničnim dužnikom. Prema tome, ukoliko ova odredba nema funkciju, nema nikakve potrebe ni smisla za avaliranjem mjenice. Ako je jemac dobio taj status samim ugovorom o jemstvu, avalirao on mjenicu ili ne, Banka ne može tražiti ispunjenje dugovanog sudskim putem od jemca, sve dok nije iscrpila sve pravne mogućnosti od glavnog dužnika. Navedeno itekako otežava u mnogo čemu postupak prinudne naplate i uopće poziciju povjerioca, a banke u budućnosti naročito dovode u nepovoljan položaj.

Gledano u cjelini, sve će imati refleksiju i na kreditnu privredu. Jasno je, Banke će logičnim slijedom događaja odustajati od jemstva, povećavati kamate i sredstva obezbjeđenja. Sudski postupak prinudne naplate će se otežati, sudovi dodatno opteretiti u njihovom radu, a jemci će dobiti "traženu zaštitu". *In conclusio*, odričemo se jemstva kao pravnog instituta, njegovom suštinom i prirodom. Čiji interesi u ovom pitanju su prevagnuli i kako će sudovi u budućnosti postupati, posebno u koliziji Zakona o mjenici i Zakona o zaštiti jemaca u Federaciji BiH, ostaje da se vidi.

Umjesto zaključka

Mjenično pravo obimom izlazi iz okvira ovog rada. Na prethodnim stranicama pokušano je obuhvaćanje samo jednog segmenta mjeničnog prava – prinudne naplate. Kako je mjenica u svojim funkcijama primarno ipak sredstvo obezbjeđenja kredita, iz istog se derivira i njena funkcija prinudne naplate. Postupak prinudne naplate – izvršenje, prema pozitivnim propisima u Bosni i Hercegovini daje prostora da se ubrza i učini fleksibilnijim. U tu svrhu izvršena je i kratka analiza neprincipijelnosti sudova u vezi sa klauzulom "bez protesta", kao i snažna potreba za ujednačavanjem sudske prakse u tom domenu. Sem toga, pri cijelom postupanju sa mjenicom, od izdavanja do

---

⁵² Član 1008. ZOO FBiH.

iskorištavanja, moraju se imati na umu temeljna načela mjeničnog prava. Ono što se posljedično javlja(lo) kao specifikum iskorištene mjenice je pravo zaloga i pridržaja. Oni se s pravom danas mogu smatrati deplasiranim, u kontekstu Okvirnog zakona o zalozima. Posebno interesantan modalitet prinudnoj naplati svakako daje impuls nove regulative o zaštiti jemaca u Federaciji Bosne i Hercegovine. Da li će se ova regulativa pokazati uspješnim ili krajnje radikalnim i negativnim postupkom za kreditnu privredu u cjelini, ostaje da se pokaže. Za tranzicijsku zemlju poput Bosne i Hercegovine, svakako će biti interesantno posmatrati prilagodbu svih navedenih segmenata europskom pravu, pa i u domenu založnog prava i izvršnog postupka. Da li smo otišli korak naprijed ili nazad dva, također će pokazati jedino vrijeme i praksa.

Izvori

1. Trivun, V. (2012) *Poslovno pravo*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu,
2. Hadžiahmetović, J. (2002) *Mjenica u platnom prometu*, Revicon, Sarajevo.
3. Radić, M. (2012) *Mjenica nije instrument platnog prometa*, u: Poreski savjetnik, br. 2/2012, Revicon, Sarajevo.
4. Zečević, E. (2001) *Komentar zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu*, Federalno ministarstvo pravde, Sarajevo.
5. Šemić, H. (2000) *Poslovno pravo*, Pravni fakultet Bihać, Magistrat, Sarajevo.
6. Bikić, A. (2007) *Obligaciono pravo – opći dio*, Pravni fakultet u Sarajevu.
7. *Komentari Zakona o izvršnom postupku u Federaciji BiH i RS*, Daupović A., (et.al), Vijeće Europe/Europska Komisija, Sarajevo, 2005.
8. Čalija, B., Omanović S. (2000) *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
9. Omanović, S. (2005) *Glosarium uz novi Zakon o izvršnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Pravni Fakultet, Sarajevo.
10. Povelakić, M, *Stvarnopravno osiguranje kredita u BiH*, u: T.Josipović (Red.), *Stvarnopravna uređenja tranzicijskih zemalja - stanje i perspektive*, Zagreb, 2009.

Online

1. <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/O/Oro%C4%8Deni-depozit>.
2. Prijedlog Zakon o zaštiti jemaca u FBiH: http://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/upload/file/sjednice/18_sjednica_bos/2.%20Prijedlog%20zakona%20o%20zastiti%20jemaca%20u%20FBiH.pdf.
3. Federalna Agencija za bankarstvo: <http://www.fba.ba/index.php?page=37>.
4. Tadić-Romčević Snježana, Mjenica i mjenični spor, seminarski materijal, str. 5., preuzeto sa: <http://www.rs.cest.gov.ba/> - *Centar za edukaciju sudija i tužilaca RS*.

Propisi

1. Zakon o mjenici Federacije BiH (Službene novine FBiH, broj 32/00).
2. Zakon o mjenici Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 32/01).
3. Zakon o finansijskom poslovanju Federacije BiH (Službene novine FBiH, br. 2/95, 13/00 i 29/00 - Neslužbeni prečišćeni tekst).
4. Zakon o finansijskom poslovanju Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 12/01).
5. Zakon o izvršnom postupku Federacije BiH (Službene novine FBiH, broj 32/03).
6. Zakon o izvršnom postupku Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 59/03).
7. Zakon o zaštiti potrošača u Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, broj 25/06).
8. Okvirni Zakon o zalozima Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH, broj 28/04).

FORCIBLE COLLECTION WITH THE BILL OF EXCHANGE AS A MEAN OF SECURING LOANS

Summary

The author attempts to make a brief analysis of some aspects of exchange-bill law in Bosnia and Herzegovina. In addition to the general segments of the exchange-bill law in business transactions, central question of this paper is exchange-bill for the purpose of forced collection/execution. Author's aim is to point out to some possibilities of simplifying and accelerating the process of forcible collection or enforcement procedure, which is performed on the basis of the bill of exchange (with the protest act) as enforceable document. In the final part of the paper, the author conducted a brief review of the impact of new regulations on the protection of guarantors in credit relations within exchange-bill law, for the purpose of forced collection.

Key words

exchange bill, protest, forced collection, protection of guarantors.

POSEBNI DIO MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG PRAVA

Osvrt na knjigu:

Kai Ambos, *Treatise on International Criminal Law.
Volume II: The Crimes and Sentencing*
(Oxford Univ. Press, Oxford, 2014. g., XLIII+339 str., tvrdi uvez, 95£)

prikaz

Nedžad Smailagić*

Drugi tom udžbenika kojeg je napisao dr. Kai Ambos, profesor Pravnog fakulteta Georg-August Univerziteta u Göttingenu (Njemačka), objavljen je početkom 2014. godine i dio je sveukupnog udžbenika međunarodnog krivičnog prava (*Treatise on International Criminal Law*, Vols. I-III) u izdanju *Oxford University Press*. U prvom tomu obrađeni su historijski okvir i većina instituta općeg dijela međunarodnog krivičnog prava, dok bi predmet trećeg toma, kako autor ističe u predgovorima prva dva toma, bilo međunarodno krivično procesno pravo.¹ Sadržajno, ovaj tom većinom obuhvata materiju koja se tradicionalno svrstava u *posebni dio* (međunarodnog) krivičnog prava, a počiva na općoj i pojedinačnoj analizi međunarodnih krivičnih djela. Imajući u vidu predmet obrade, primijenjene metode i zauzete stavove, i ovaj tom udžbenika se može smatrati dobrodošlim i vrijednim prilogom razvoju međunarodnog krivičnog prava kao naučne discipline.

I

Dinamičan razvoj međunarodnog krivičnog prava, prvenstveno podstaknut osnivanjem i radom UN-ovih *ad hoc* tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu devedesetih godina dvadesetog stoljeća, dobio je novu dimenziju

---

* Polaznik doktorskog studija na Pravnom fakultetu Univerzietu u Poitiersu (Francuska); nedzad.smailagic@univ-poitiers.fr

¹ Vidi, K. Ambos, *Treatise on International Criminal Law. Volume I: Foundations* (Oxford, Oxford Univ. Press 2013); N. Smailagić, 'Opći dio međunarodnog krivičnog prava', *Nova pravna revija* 4 (2013) 2: 112-113.

osnivanjem stalnog Međunarodnog krivičnog suda (MKS) 1998. godine. U formi međunarodnog ugovora, *Rimski statut*,² kao osnovni dokument MKS-a, u naučnom i praktičnom smislu predstavlja prekretnicu u razvoju međunarodnog krivičnog prava,³ unatoč svojim ograničenjima koja se ogledaju u tome što je Rimski statut međunarodni ugovor, a MKS sudsko tijelo uspostavljeno međunarodnim ugovorom. Kada je u pitanju materija koja se kod nas tradicionalno svrstava u posebni dio međunarodnog krivičnog prava, Rimski statut definiranjem krivičnih djela iz svoje stvarne nadležnosti, odražava dosadašnji razvoj međunarodnog krivičnog prava.

Sistematika posebnog dijela međunarodnog krivičnog prava slijedi temeljnu podjelu međunarodnih krivičnih djela na međunarodna krivična djela u užem smislu, tj. *međunarodne zločine (core international crimes)*, i (ii) *međunarodna krivična djela u širem smislu*.⁴ Dok se međunarodnim zločinima smatraju posebno teška krivična djela kojima se krše vrijednosti od važnosti za cjelokupnu međunarodnu zajednicu i proizilazi individualna krivična odgovornost pojedinca po međunarodnom pravu pred međunarodnim ili mješovitim krivičnim sudom, dotle su međunarodna krivična djela u širem smislu, odnosno *transnacionalna krivična djela* propisana u nacionalnom pravu kao odraz obaveze države po osnovu pristupanja različitim međunarodnim konvencijama. S obzirom na specifičnosti međunarodnog krivičnog prava, izgradnja njegovog posebnog dijela razlikuje se od oblikovanja posebnog dijela domaćeg krivičnog prava (posebno zemalja evropske-kontinentalne tradicije). Naime, za razliku od prilika u domaćem pravu gdje posebni dio krivičnog prava predstavlja zaokružen i cjelovit sistem krivičnih djela koja su po svojim karakteristikama ujedinjena u pojedine grupe pružajući krivično-pravnu zaštitu onim vrijednostima koja se drugačije ne bi mogli zaštititi, dotle je sistem posebnog dijela međunarodnog krivičnog prava rudimentaran i

---

² Statut de Rome de la Cour pénale internationale (Recueil des Traités des Nations Unies, vol. 2187, No. 38544, 17 juillet 1998).

³ Prije svega, misli se na razvoj općeg dijela međunarodnog krivičnog prava, ali i oblikovanje međunarodnog krivičnog postupka. Usp. K. Ambos, "Remarks on the General Part of International Criminal Law", *Journal of International Criminal Justice* 4 (2006) 4: 660 et seq.

⁴ Začetnikom ove klasifikacije smatra se prof. Roberto Ago, koji ju je predložio tokom rada na Pravilima o odgovornosti država u okviru Komisije za međunarodno pravu UN. Vidi, V. Đ. Degan, "Zločin agresije u međunarodnom pravu" (str. 56 et seq.) u: B. Petrović (ur.), *Savremene tendencije u razvoju pravne nauke i pravnog obrazovanja* (Sarajevo, Pravni fakultet u Univerzitetu u Sarajevu 2012).

fragmentaran svodeći se na pružanje krivičnopravne zaštite na međunarodnom nivou za uzak krug vrijednosti kao što su mir, sigurnost, čovječnost, i međunarodno pravo.

U pogledu metodološkog pristupa u udžbeniku prvo čitanje ukazuje na klasični pristup u obradi instituta posebnog dijela krivičnog prava karakterističnog za udžbenike autora koji potiču iz zemalja evropske-kontinentalne pravne tradicije. To u izvjesnom smislu predstavlja novost uvažavajući ne samo činjenicu da se međunarodno krivično pravo, barem do Rimske konferencije 1998. godine, razvijalo uz značajan uticaj anglo-američke pravne tradicije,⁵ već i to da je, slijedom prethodnog, većina do tada napisanih relevantnih udžbenika međunarodnog krivičnog prava upravo i koncipirana pod snažnim uticajem radova te pravne tradicije.⁶

II

Udžbenik se sastoji od šest poglavlja. U prvom poglavlju (str. 1–45) autor obrađuje krivično djelo *genocid*. Prethodno dajući historijski osvrt na proces inkriminiranja genocida u međunarodnom krivičnom pravu, autor se zadržava na rješenjima iz čl. 6. Rimskog statuta i Elemenata krivičnih djela. Inkriminacija genocida u Rimskom statutu, jednako kao i u statutima *ad hoc* tribunala i rješenjima u komparativnom pravu, zasniva se na čl. 2. *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* iz 1948. godine. U pogledu elemenata bića ovog krivičnog djela, prof. Ambos se priklanja onoj grupi koja smatra da biće genocida čine tri elementa (str. 5): (i) objektivnog elementa (*actus reus*) koji se sastoji u izvršenju jedne ili više radnji propisanih u čl. 6. st. 2. Rimskog statuta, odnosno ubijanja, nanošenja teških tjelesnih povreda, teškog narušavanja fizičkog ili psihičkog zdravlja članova grupe, stavljanja zaštićene grupe u životne uslove koji dovode do njenog potpunog ili djelimičnog istrebljenja (tzv. spora smrt), primjeni mjera kojima se spriječava rađanje unutar grupe, te prisilnim preseljenjem djece u drugu grupu; (ii) odgovarajućeg subjektivnog elementa (*mens rea*), odnosno krivnje, kako je

---

⁵ U tom smislu dovoljno je prisjetiti se, sada već uobičajene, bipartitne strukture međunarodnih krivičnih djela sadržane u objektivnom (*actus reus*) i subjektivnim elementu (*mens rea*).

⁶ Vidi npr. M. Ch. Bassiouni, *Introduction to International Criminal Law: Second Revised Edition* (Leiden, Martinus Nijhoff Publ. 2012, i ranija izdanja); K. Kittichaisaree, *International Criminal Law* (Oxford, Oxford Univ. Press 2001) i dr.

predviđeno čl. 30. Rimskog statuta, tj. voljnog i svjesnog ostvarenja elemenata bića genocida, (iii) te posebnog (produženog) elementa, odn. *posebne genocidne namjere* da se u potpunosti ili djelimično uništi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva (*dolus specialis*). U tom smislu posebno je vrijedna analiza elemenata, sudske prakse, sukobljenih stavova u literaturi te različitih pristupa u identificiranju postojanja genocidne namjere (str. 25 *et seq.*). Također, kada je genocid u pitanju, prof. Ambos se priklanja mišljenju da etničko čišćenje ne može predstavljati radnju izvršenja genocida zbog različitog cilja, koji se u odnosu na etničko čišćenje ne ogleda u potpunom ili djelimičnom uništenju zaštićene grupe kao takve već u njenom premještanju (str. 16).

Drugo poglavlje (str. 46-116) posvećeno je krivičnom djelu *zločin protiv čovječnosti*, čija je definicija, kako autor ističe – u komparativnoj perspektivi – dosta široka i neodređena, što je za posljedicu imalo različitost inkriminacija u statutima međunarodnih sudova posebno u odnosu na vezu sa oružanim sukobom (str. 47). Historijski pogled na razvoj ovog krivičnog djela pokazuje i na tendenciju njegovog osamostaljenja u odnosu na ostale međunarodne zločine, posebno imajući u vidu činjenicu da je *Statutom Međunarodnog vojnog tribunala* u Nirnbergu ovo krivično djelo bilo nesamostalno (str. 50). Savremeno poimanje zločina protiv čovječnosti podrazumijeva različite radnje izvršenja kao dio sveukupnog konteksta (str. 56/7) čime se jasno razgraničavaju izolovani slučajevi od onih počinjenih u okviru konteksta. S obzirom na takvo stanje stvari, autor konstatuje da čl. 7. Rimskog statuta istovremeno predstavlja *kodifikaciju i progresivan razvoj* jer stavlja određene alternativno postavljene radnje izvršenja u odgovarajući kontekst, tj. počinjene "...[U] sklopu širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, uz znanje tog napada..." (čl. 7.), smještajući ovo krivično djelo izvan postojanja oružanog sukoba kao ranijeg elementa bića ovog krivičnog djela (str. 49).⁷ Širok i (ili) sistematičan napad usmjeren protiv civilnog stanovništva je opći kontekstualni element zločina protiv čovječnosti i kao takav predstavlja specifično svojstvo (*differentia specifica*) po kojem se zločin protiv čovječnosti razlikuje od ostalih međunarodnih zločina.

---

⁷ Usp. npr. čl. 5. Statuta MKSJ ("Međunarodni tribunal je ovlašten da krivično goni lica odgovorna za slijedeće zločine počinjene u oružanom sukobu, bilo međunarodnom ili unutrašnjem, usmjerene protiv civilnog stanovništva ...").

U trećem poglavlju obrađuju se *ratni zločini* u užem smislu (str. 117-183). Historijski posmatrano, ovo krivično djelo se može smatrati najstarijim međunarodnim zločinom obzirom na činjenicu da je kao takvo definisano znatno prije drugih zločina. Autor je stava (str. 117/8) da se nazivu ratni zločini u današnjim okolnostima može prigovoriti s obzirom da se ova djela više ne vezuju isključivo za međunarodne oružane sukobe, nego i za sukobe internacionaliziranog i nemeđunarodnog karaktera i smatra da je prikladniji naziv *zločini u oružanim sukobima* (*crimes of armed conflict*). Razlog ovome nije samo to što se međunarodni zločini općenito nazivaju *ratnim zločinima* (*war crimes*), već i to što se kršenja humanitarnog prava ne dešavaju isključivo u međunarodnim oružanim sukobima (str. 118 *et seq.*). Rješenja zauzeta u Rimskom statutu donekle se razlikuju od normativnog okvira ostalih međunarodnih sudova: i u Rimskom statutu prisutna je podjela na ratne zločine u međunarodnom oružanom sukobu (teške povrede Ženevskih konvencija i povrede zakonâ i običaja ratovanja) i one u nemeđunarodnom sukobu (teška kršenja zajedničkog čl. 3 Ženevskih konvencija i druga teška kršenja zakonâ i običaja ratovanja u nemeđunarodnom sukobu. Međutim, bitna razlika je u tome što su u čl. 8. Statuta taksativno nabrojane radnje izvršenja što, prema mišljenju autora, ima svoje prednosti i mane. Prednost se ogleda u poštivanju načela zakonitosti, međutim mana je ta što norma nabranjem svih mogućih radnji izvršenja gubi svoj blanketni karakter i postaje statična pa u doglednoj budućnosti neće održavati razvoj međunarodnog prava (str. 120). Kada su u pitanju ratni zločini, opći – kontekstualni element ovog djela je postojanje oružanog sukoba određenog karaktera.

Posebno su bitna izlaganja o *zločinu agresije* (str. 184 – 221), prije svega u svjetlu nedavnih izmjena i dopuna Rimskog statuta. Naime, iako je izvorno MKS formalno stvarno nadležan za zločin agresije (čl. 5(d) Statuta), zbog nepostojanja saglasnosti država tokom Rimske konferencije jula 1998. godine oko definicije zločina agresije, ranijom odredbom čl. 5(2) Statuta bilo je određeno da će Sud vršiti nadležnost u tom dijelu naknadno, tj. usvajanjem odgovarajuće inkriminacije koja bi bila u skladu sa Poveljom UN. U udžbeniku se detaljno razmatra historijski razvoj agresije kao međunarodnog krivičnog djela, počev sa diskutabilnim zaključcima nirnberškog i tokijskog suda, aktivnosti u okviru UN, procesa izmjena i dopuna Rimskog statuta od 2002. godine do konferencije u Kampali 2010. godine (str. 185-186). Kompromisno rješenje zauzeto u Rimskom statutu, tj. u čl. 8*bis* (*Definicija*) te odredbama o

pokretanju postupka u slučaju postojanja sumnje o počinjenju ovog krivičnog djela iz čl. 15bis (*Pokretanje postupka na prijedlog Države stranke i tužioca*) i čl. 15ter (*Pokretanje postupka na zahtjev Vijeća sigurnosti UN*), kao i odgovarajuće odredbe Elemenata krivičnih djela, odslikava i dalje postojanje proturječnih stavova i različitih političkih interesa na međunarodnom planu.

Kako se u udžbeniku ističe, definicija agresije donosi dvije značajne novine (str. 188). Prva se ogleda, kako jasno proističe iz st. 1. čl. 8bis, da se krivična odgovornost za agresiju ograničava pojedince od uticaja u vojnim i civilnim strukturama (tzv. *leadership clause*).⁸ Dok se ova specifičnost, zasnovana na *de facto* svojstvu potencijalnog izvršioca djela, smatra logičnom dotle *pitanje praga težine djela (threshold)* može biti kritički posmatrano (str. 198 *et seq.*). Naime, kako je Statutom predviđeno da zločinom agresije smatra samo ona radnja izvršenja koja po svojoj prirodi, ozbiljnosti i obimu predstavlja očito kršenje Povelje UN-a.⁹ Iako ovakav pristup smatra neizbježnim (str. 199) autor drži da je zauzeti pristup u definiranju agresije *državo-centrican* čime su isključeni nedržavni subjekti čije aktivnosti mogu ostvariti obilježja zločina agresije (str. 203/4). Međutim, u zaključnim razmatranjima o agresiji autor ipak smatra uspjehom činjenicu inkorporacije ovog zločina u Rimski statut iako su ranija iskustva, posebno sudova poslije Drugog svjetskog rata i u okviru UN dali prostora za bolja rješenja (str. 220/1).

Predmet petog poglavlja (str. 222-245) su najtipičnija međunarodna krivična djela u širem smislu: određena teroristička djela, trgovina drogom, piratstvo i mučenje. Osnov za inkriminiranje ovih krivičnih djela u domaćim pravima su različite multilateralne konvencije kojima se propisuje obaveza državama propisima da svom domaćem pravu propišu određeno ponašanje kao krivično djelo kako je međunarodnom konvencijom određeno (tzv. *treaty crimes*). Ova krivična djela se u literaturi nazivaju *transnacionalnim krivičnim djelima*, a u odnosu na njih ne postoji neko međunarodno ili nadnacionalno sudsko tijelo koje bi imalo stvarnu nadležnost nad njima (str. 222). S obzirom na ovakav karakter ove grupe krivičnih djela, u udžbeniku se analizira da li i

---

⁸ "...[P]ar unne personne effectivement en mesure de contrôler ou de diriger l'action politique ou militaire d'un État ..." (čl. 8bis(1), vidi također odgovarajuću dopunu čl. 23(3bis) Statuta (Individualna krivična odgovornost): "S'agissant du crime d'agression, les dispositions du présent article ne s'appliquent qu'aux personnes effectivement en mesure de contrôler ou de diriger l'action politique ou militaire d'un État."

⁹ "...[U]n acte d'agression qui, par sa nature, sa gravité et son ampleur, constitue une violation manifeste de la Charte des Nations Unies" (čl. 8bis(1)).

pod kojim uslovima transnacionalna krivična djela mogu poprimiti karakter međunarodnog zločina (str. 226 *et seq.*). Potvrđan odgovor situiran je u preobražaju norme ugovornog prava u pravilo običajnog prava koje pretpostavlja, po mišljenju autora, ispunjenje sljedećih kriterija: (i) postojanje izričite zabrane koja proizilazi iz precizne norme međunarodnog prava; (ii) kršenje te zabrane mora predstavljati tešku povredu univerzalnih vrijednosti od interesa za međunarodnu zajednicu, (iii) postojanje individualne krivične odgovornosti po međunarodnom pravu te da krivično djelo bude u stvarnoj nadležnosti međunarodnog ili hibridnog krivičnog suda (str. 227). Cijeneći ove uslove, kada je riječ o *terorizmu*, ne može se govoriti niti kao o transnacionalnom krivičnom djelu niti kao o međunarodnom zločinu usljed nepostojanja sveobuhvatne međunarodne konvencije o terorizmu, međutim pojedini teroristički akti definirani međunarodnim konvencijama ispunjavaju uslov transnacionalnog krivičnog djela (str. 234). Slična situacija je i sa *trgovinom drogom* (str. 237/8), unatoč postojanja definicije i obaveze kažnjavanja po međunarodnim konvencijama, ista obaveza ne postoji usljed odsustva konsenzusa o obavezi procesuiranja među državama. Također se u udžbeniku postavlja pitanje da li je transnacionalna krivičnopravna reakcija odgovarajući mehanizam ili treba razmotriti neki alternativni mehanizam, s obzirom na to da se u konvencijama više naglašava štetnost opojnih droga (str. 238). *Piratstvo* je, s obzirom na mogućnost procesuiranja po osnovu univerzalne jurisdikcije, vrlo blizu statusa međunarodnog zločina unatoč široko postavljenoj definiciji iz član 101. *Konvencije UN o pravu mora* (str. 241). Slična je situacija i sa *mučenjem* kao posebnim krivičnim djelom (str. 245).

U završnom, šestom poglavlju (str. 246-307) obrađeni su *sticaj* i *krivične sankcije* u međunarodnom krivičnom pravu. Usljed nepostojanja pisanih normi, pravila o sticaju, važna kako u istražnom postupku, tako i u fazi suđenja i postupka za izricanje krivične sankcije razvijala su se kroz sudsku praksu, čineći tako najslabije razvijenu oblast međunarodnog krivičnog prava (str. 246/7). Slična je situacija i sa sistematskim pristupom krivičnim sankcijama čije je odsustvo rezultiralo i nekonzistentnom primjenom krivičnih sankcija pred međunarodnim i mješovitim krivičnim sudovima (str. 268). Konzistentnost u propisivanju i odmjeravanju krivičnih sankcija u međunarodnom krivičnom pravu se, prema mišljenju autora, treba ogledati u tri dimenzije (str. 269). Prva dimenzija se odnosi na *konzistentnost u pristupu*, tj. da se prilikom propisivanja krivičnih sankcija za krivična djela vodi istim

načelima. Slijedi *konzistentnost u ishodu*, tj. predvidljivost – slične krivične sankcije po vrsti i mjeri izriču u činjenično i pravno sličnim predmetima. Konačno, usljed pluraliteta međunarodnih krivičnih sudskih tijela potrebno je postići i *sistemsku konzistentnost* kaznene politike. Polazna osnova je zadovoljenje načela zakonitosti krivičnih sankcija (*nulla poena sine lege*), kao temeljnog načela međunarodnog krivičnog prava (str. 271), pri čemu treba imati posebno u vidu *Rimski statut* i *Pravila o postupku i dokazima* MKS koji, u poređenju sa normativnim okvirima drugih međunarodnih krivičnih sudova, sadrže kakva-takva pravila o odmjeravanju krivičnih sankcija (str. 281).

III

Kako se iz prethodnih izlaganja može zaključiti, posebni dio međunarodnog krivičnog prava je rudimentaran i fragmentaran svodeći se na pružanje krivičnopravne zaštite na međunarodnom nivou za uzak krug vrijednosti kao što su mir, sigurnost, čovječnost i međunarodno pravo. Slijedeći općeprihvaćenu podjelu na međunarodna krivična djela u užem i širem smislu, naglasak je, iz očiglednih razloga, na krivičnim djelima iz stvarne nadležnosti MKS-a. Kao i u odnosu na prvi tom udžbenika, i za ovaj tom se može reći da prednost u raspravama, s obzirom na metod i dubinu obrade, daje teorijskim raspravama u odnosu na didaktičke zahtjeve, čime otvara prostor za dalja istraživanja posebnog dijela međunarodnog krivičnog prava. Tome svakako ide u prilog i činjenica da je udžbenik pisan na engleskom jeziku zahvaljujući čemu je udžbenik dostupan širokom krugu čitalaca, prvenstveno postdiplomaca i istraživača u ovoj oblasti. Može se, prema tome, bez rezerve zaključiti da ovaj udžbenik predstavlja vrijedan prilog razvoju međunarodnog krivičnog prava kao naučne discipline.

USLOVLJAVANJE PROMETA NEKRETNINA PLAĆANJEM KOMUNALNIH NAKNADA – ODNOS STVARNOG I OBLIGACIONOG PRAVA

Prikaz presude Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine
broj U-48/13 od 04.03.2014.godine

prikaz

mr. Đemaludin Mutapčić*

Zasluguje pažnju stručne i šire javnosti presuda Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj U-48/13 od 04.03.2014.godine ("Službene novine Federacije BiH", broj 30/14), kojom se utvrđuje da član 24. stav 2. Zakona o komunalnim djelatnostima ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 31/4 i 21/5) nije u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

U članu 24. stav 2. navedenog zakona je propisano:

"Kupovina objekata, odnosno prijenos vlasništva objekta se ne može ostvariti bez prethodno izmirenih obveza komunalnih usluga koje je napravio prodavatelj, odnosno vlasnik objekta."

Pod komunalnim uslugama iz člana 24. stav 2. tog zakona podrazumijevaju se komunalne usluge vodosnabdijevanja pitkom vodom i odvođenja otpadnih voda i druge komunalne usluge, za koje se cijena usluga plaća komunalnim organizacijama odnosno nadležnim komunalnim javnim preduzećima. Cijena komunalne usluge za pruženu komunalnu uslugu plaća se davaocu komunalne usluge.

U stavu 1. člana 24. navedenog zakona je propisano:

"Obveznik plaćanja cijene komunalne usluge za pruženu komunalnu uslugu je vlasnik nekretnina ili korisnik kada je to vlasnik ugovorom ovjerenim od nadležne poreske uprave prenio na korisnika, odnosno upravitelj zgrade, ako je vlasnik, odnosno korisnik nekretnina to pravo prenio na njih."

---

* Notar;
notar@notar-mutapcic.com

U citiranoj presudi se utvrđuje da je član 24. stav 1. navedenog kantonalnog zakona u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, dok stav 2. istog člana nije u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine te se u obrazloženju presude navodi stav Suda, koji se izdvaja u ovom prikazu, kako slijedi:

"Promet nekretnina, u dijelu koji se odnosi na kupovinu objekta, odnosno prijenos prava vlasništva, predstavlja obligatorni odnos u domenu imovinskog prava, koji je u principu regulisan zakonom. Stranke u prometu nekretninama u principu treba da imaju jednak tretman. Stavljanjem u obavezu jednoj strani da pruži dokaz o izmirenim obavezama plaćanja komunalnih usluga, koje svojim sadržajem nisu predmet prometa, niti sadržaj obligacije, ista se bezrazložno stavlja u neravnopravan, pa i diskriminirajući položaj. Promet se čini otežanim za što ne postoji razuman razlog. Plaćanje komunalnih usluga predstavlja obligatoran odnos korisnika i davaoca usluga i isti se u slučaju spora rješava u postupku pred nadležnim sudom. Uslovljavanje prometa nekretnina plaćanjem komunalnih naknada pogoduje komunalnim organizacijama, koje se ovim stavljaju u povlašteni položaj, a da pri tome nisu ni stranka u obligatornom odnosu prometa nekretnina, iz čega proizlazi da član 24. stav 2. osporenog Zakona predstavlja povredu prava na jednakost pred zakonom iz člana II.A.2. (1) c) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine."

Iz presude jasno i nedvosmisleno proizlazi odnos stvarnog i obligacionog prava odnosno vlasništva i duga prilikom uslovljavanja prometa nekretnina plaćanjem komunalnih naknada. Razlikovanje ovog odnosa je veoma važno u zakonodavstvu i pravnoj praksi.

Stvarna prava reguliraju odnos između lica povodom neke određene stvari. Prema tome, stvarnopravni odnos je odnos između titulara stvarnog prava (na primjer, vlasnik) i svih ostalih lica koja eventualno mogu doći u dodir sa stvari. Titular stvarnog prava, na primjer vlasnik stvari, može svoje pravo isticati prema svakome ko bi povrijedio njegovo pravo. Dejstvo *erga omnes* ("prema svima") je neophodan pravni institut. On, s jedne strane, predstavlja posljedicu činjenice da je pravo sistem normi koji regulira društvene odnose na način u načelu jednak za sve, i s druge strane, posljedicu potrebe postojanja pravne sigurnosti.

Prema članu 17. Zakona o stvarnim pravima ("Službene novine Federacije BiH", br. 66/13 i 100/13) vlasništvo je stvarno pravo, koje vlasniku

daje ovlaštenje da slobodno i po svojoj volji stvar posjeduje, koristi i da s njome raspolaze, a svakoga od toga prava isključi u granicama određenim zakonom. Svako je dužan da se uzdržava od povrede prava vlasništva druge osobe.

Nasuprot dejstvu *erga omnes* kod stvarnih prava, jedna od osnovnih karakteristika obligacionih odnosa je njihovo dejstvo *inter partes*. Obligacionopravni odnos je, po pravilu, odnos između dva određena lica (povjerioca i dužnika), tako da iz samog tog odnosa treća lica niti stižu kakva prava, niti primaju kakve obaveze.

Ukazuje se da je dug obaveza dužnika uopće na osnovu jedne obligacije. Dužnik je dužan dug ispuniti onako kako on glasi. Obligacionopravni odnos je zasnovan i postoji između dužnika i povjerioca.

Navedena presuda ukazuje na razlikovanje stvarnopravnog i obligacionopravnog odnosa odnosno vlasništva i duga prilikom uslovljavanja prometa nekretnina plaćanjem naknade za izvršene komunalne usluge.

Stav Suda u presudi je izričit tako da plaćanje komunalnih usluga predstavlja obligacioni odnosno dužničko-povjerilački odnos korisnika i davaoca usluga i isti se u slučaju spora rješava u postupku pred nadležnim sudom.

Prema tome, u prometu nekretnina, u dijelu koji se odnosi na kupovinu objekta, odnosno prijenos prava vlasništva, ne može biti smetnja činjenica da u vezi predmeta prodaje nisu plaćene komunalne naknade za pružene komunalne usluge za nekretninu koja je predmet ugovora u prometu nekretnina.

Stav Suda zauzet u presudi značajan je u praksi prometovanja nekretnina, posebno u izvršavanju notarske službe.

Naime, prema članu 73. stav 1. tačka 4. Zakona o notarima ("Službene novine Federacije BiH", broj 45/02) zakonska obaveza notarske obrade isprava odnosi se i na pravne poslove čiji je predmet prijenos ili stjecanje vlasništva ili drugih stvarnih prava na nekretninama, a u skladu sa stavom 2. tog člana ništavi su pravni poslovi za koje je obavezna notarska obrada isprava a koji nisu sačinjeni u formi notarski obrađene isprave.

Ukazuje se da je u članu 26. Zakona o obligacionim odnosima, koji se primjenjuje kao federalni zakon temeljem člana IX.5. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, propisano da je ugovor zaključen kada su se ugovorne strane saglasile o bitnim sastojcima ugovora.

Uvažavajući stav Suda izražen u navedenoj presudi, u praksi je uputno da se, u postupku notarske obrade isprave i ispunjavanja obaveze upozoravanja i pouka iz čl. 80. Zakona o notarima u vezi sa članom 26. Zakona o obligacionim odnosima, u svakom konkretnom slučaju, provjere činjenice

plaćanja komunalnih usluga u prometu nekretnina, bez obzira na to što plaćanje komunalnih usluga nije uslov za promet nekretnina. U praksi i dalje treba zahtijevati da prilikom notarske obrade ugovora o kupoprodaji nekretnine prodavac pribavi potvrde o izmirenju komunalnih usluga (voda, plin, toplane, električna energija, odvoz smeća, upravitelj zgrade i dr.) za korištenje nekretnine koja je predmet kupoprodaje, s obzirom na to da novi vlasnik i posjednik nekretnine može prijaviti priključke na komunalnu infrastrukturu na svoje ime tek ako su komunalne naknade plaćene.

Pri svemu tome, treba imati u vidu da je autonomija volje jedno od osnovnih načela modernog građanskog prava, po kome se voljom zasnivaju i reguliraju građanskopravni odnosi. Pojedinci svoje odnose uređuju shodno svojoj vlastitoj volji tj. po autonomiji volje ugovornih strana.

SUDSKA PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Pripremili: akademik prof. dr. Miodrag N. Simović*
doc. dr. Vladimir M. Simović**

PRAVO NA LIČNU SLOBODU I SIGURNOST

Nije povrijeđeno pravo apelantice na ličnu slobodu i sigurnost iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda budući da apelantica, prema domaćem zakonodavstvu, nije imala pravo na naknadu štete u obimu koji prevazilazi okvir člana 5 ove konvencije.

Iz obrazloženja:

U vezi sa navodima apelacije, Ustavni sud podsjeća da je u Odluci broj AP 2666/06 od 28. novembra 2008. godine (vidi Ustavni sud, Odluka broj AP 2666/06 od 28. novembra 2008. godine, dostupna na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba) razmatrao gotovo identično činjenično i pravno pitanje na koje se poziva i apelantica u konkretnom slučaju, te je odbio kao neosnovanu apelaciju apelanta u tom predmetu izjavljenu protiv presude Vrhovnog suda kojom je u konačnici odbijen tužbeni zahtjev apelanta usmjeren na naknadu štete zbog neosnovanog pritvora u periodu od 15. avgusta do 7. oktobra 1994. godine (apelant pravosnažnom presudom oslobođen optužbe da je počinio krivično djelo), zaključivši da navedenom odlukom nije povrijeđeno apelantovo ustavno pravo na ličnu slobodu i sigurnost iz člana II/3.d) Ustava Bosne i Hercegovine. i člana 5. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Evropska konvencija). U citiranoj odluci je ukazano na praksu Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud) prema kojoj pravo na naknadu štete iz člana 5.

---

* redovni profesor Pravnog fakulteta u Banjoj Luci i
potpredsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

** tužilac Tužilaštva BiH i docent Fakulteta za bezbjednost i zaštitu u Banjoj Luci;

stav 5. Evropske konvencije ima samo ono lice koje je bilo žrtva hapšenja ili pritvaranja suprotno bilo kojoj odredbi iz st. 1—4 člana 5. Evropske konvencije (vidi, *mutatis mutandis*, Evropski sud, *Ciulla protiv Italije*, presuda od 22. februara 1989. godine). Ustavni sud je u navedenoj odluci konstatovao da lice koje traži obeštećenje prema članu 5. stav 5. Evropske konvencije mora biti žrtva kršenja nekog od prava iz st. 1—4 člana 5. Evropske konvencije. U suprotnom, takvo lice ne bi imalo pravo na obeštećenje prema stavu 5. člana 5. Evropske konvencije. U navedenoj odluci Ustavni sud je konstatovao da, prema praksi Evropskog suda, sama činjenica da lice koje je u pritvoru kasnije bude oslobođeno sudskom odlukom - ne čini hapšenje nezakonitim s retroaktivnim efektom (vidi Evropski sud, *X protiv Velike Britanije*, Odluke i izvještaji, 1980, strana 223).

U navedenoj odluci, Ustavni sud je, takođe, konstatovao da u predmetnom slučaju apelant, u smislu domaćeg zakonodavstva, nije imao pravo na naknadu štete zbog toga što je u vrijeme nastanka sporne štete, odnosno pritvora kao štetnog događaja, bila na snazi odredba člana 13. Zakona o primjeni Zakona o krivičnom postupku ("Službeni list Republike BiH" br. 6/92, 9/92, 13/94 i 33/95), koji je preuzet kao republički zakon, a koja je isključivala pravo na naknadu štete licima neopravdano osuđenim i neosnovano lišenim slobode. Predmetna odredba člana 13. Zakona o primjeni Zakona o krivičnom postupku egzistirala je sve do stupanja na snagu Zakona o krivičnom postupku Federacije BiH ("Službene novine Federacije BiH" broj 43/98, stupio na snagu 29. novembra 1998. godine). Dakle, u konkretnom slučaju apelant, prema domaćem zakonodavstvu, nije imao pravo na naknadu štete u obimu koji prevazilazi okvir člana 5. Evropske konvencije. Osim toga, Ustavni sud je istu pravnu situaciju razmatrao u predmetu broj AP 442/11 (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu od 10. aprila 2014. godine, dostupna na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba).

S obzirom na to da je i u konkretnom slučaju tužbeni zahtjev apelantice odbijen primjenom člana 13. Zakona o primjeni Zakona o krivičnom postupku, Ustavni sud smatra da se razlozi dati u odlukama broj AP 2666/06 i AP 442/11 u odnosu na navode o povredi prava na ličnu slobodu i sigurnost iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5. Evropske konvencije, odnose i na konkretan slučaj, te se u cijelosti poziva na obrazloženje koje je u tom pogledu dato u navedenim odlukama.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 1883/11 od 17. septembra 2014. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Disciplinska odgovornost

Nije prekršeno apelantičino pravo na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije kada je na osnovu provedenih relevantnih dokaza nesumnjivo utvrđena apelantičina disciplinska odgovornost za prekršaj iz člana 56. tačka 23. Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine za koji joj je izrečena disciplinska mjera javna opomena, a za šta su i prvostepena i drugostepena disciplinska komisija dale dovoljno jasna i argumentovana obrazloženja. Pri tome, nije narušen princip ravnopravnosti strana u postupku u situaciji kada je, uz adekvatno obrazloženje i diskreciono ovlaštenje, u smislu odredaba člana 81. Zakona o parničnom postupku, odbijeno izvođenje pojedinih dokaza koje je apelantica predložila, a istovremeno prihvaćeni i provedeni oni apelantičini dokazi koji su ocijenjeni kao relevantni.

Iz obrazloženja:

Stoga, Ustavni sud smatra neosnovanim apelantičino pozivanje na stav Evropskog suda usvojen u predmetu *Olujić protiv Hrvatske*. Naime, Ustavni sud podsjeća da je u tom predmetu utvrđeno, između ostalog, kršenje prava na ravnopravnost strana zbog toga što je u okviru spornog disciplinskog postupka, u kojem je predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske razriješen te dužnosti, odbijeno izvođenje svakog dokaza kojeg je gospodin Olujić predložio, što u konkretnom predmetu nije bio slučaj, niti se u konkretnom slučaju radilo o tako drastičnoj disciplinskoj mjeri da bi navedeni stav Evropskog suda bio, eventualno, primjenjiv u predmetnom postupku.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 2512/11 od 12. februara 2014. godine)*

Obrazloženje presude

Nema povrede apelantovog prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije kada u obrazloženju osporene odluke nema ničega što ukazuje na proizvoljnu primjenu relevantnih propisa na štetu apelanta, te kada su redovni sudovi za svoje odluke dali jasne razloge.

Iz obrazloženja:

Pri tome, Ustavni sud ne može zaključiti da je u predmetnom postupku apelant doveden u neravnopravan položaj u odnosu na tuženu budući da je u toku cijelog postupka bio u mogućnosti da predlaže dokaze, kao i da svoje argumente suprotstavi argumentima tužene. Do ovakvog zaključka Ustavni sud je došao analizirajući osporene presude i propise na kojima su zasnovane, te dovodeći navedeno u vezu sa zahtjevima iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 2288/11 od 10. juna 2014. godine)*

Donošenje odluke u "razumnom roku"

Uzevši u obzir sve okolnosti konkretnog predmeta, nema povrede prava na donošenje odluke u „razumnom roku“ kao segmenta prava iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije i pored okolnosti da je postupak trajao duže od pet godina i da još uvijek nije okončan. Razlog tome je činjenica da je apelant sam doprinio dužini trajanja navedenog postupaka prvenstveno izjavljivanjem, a zatim odustajanjem od revizije, kao i podnošenjem prijedloga za prekid postupka, odnosno neodazivanjem na zakazano ročište, te pokretanjem još jednog postupka pred nadležnim sudom od čijeg ishoda zavisi okončanje postupka, čega je apelant mogao biti svjestan. S druge strane, redovni sudovi su postupali bez vidljivog odugovlačenja.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 1972/12 od 24. aprila 2014. godine)*

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE I PRAVO NA IMOVINU

Povrijeđeno je pravo apelanata na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije, te pravo na imovinu iz člana II/3k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju jer ne postoje garancije da će apelanti kao imaoci izvršnog sudskog naslova u razumnom roku moći naplatiti svoja potraživanja.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud naglašava da je identično pravno pitanje - neizvršenje rješenja o izvršenju na teret sredstava budžeta Federacije Bosne i Hercegovine, razmatrao u Odluci broj AP 1544/08 (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 1544/08 od 27. maja 2011. godine, dostupna na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba). U navedenoj odluci Ustavni sud je naveo da u Bosni i Hercegovini, u konkretnom slučaju u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne postoji efektivno pravno sredstvo koje bi omogućilo apelantima da se žale zbog neizvršenja pravosnažnih presuda, odnosno stvarnog neizvršavanja rješenja o izvršenju donesenog u izvršnom postupku (tačka 43.), te zaključio da se radi o efektivnom neizvršenju rješenja o izvršenju koje je donijeto u izvršnom postupku na osnovu pravosnažne presude, te da apelant nema na raspolaganju efektivan pravni lijek kojim bi ishodio traženo izvršenje (tačka 45.). Razlozi navedeni u Odluci Ustavnog suda broj AP 1544/08 u pogledu dopustivosti apelacije u cijelosti se odnose i na ovu odluku, pa se Ustavni sud, umjesto posebnog obrazloženja o dopustivosti konkretne apelacije - u cijelosti poziva na razloge navedene u citiranoj odluci Ustavnog suda.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 3765/13 od 25. juna 2014. godine)*

PRAVO NA SLOBODU IZRAŽAVANJA

U konkretnom slučaju povrijeđeno je pravo na slobodu izražavanja iz člana II/3h) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 10. Evropske konvencije, jer izrečenom mjerom ograničavanja ovog prava, maksimalnom propisanom novčanom kaznom, nije postignuta proporcionalnost između javnog cilja zaštite suda od vrijeđanja i apelantovog individualnog ustavnog prava.

Iz obrazloženja:

Međutim, čak i kad se ograničavanjem prava na slobodu izražavanja žele zaštititi, na primjer, autoritet i nepristrasnost sudstva, ono se mora svesti na mjeru u kojoj je to miješanje u ograničavanje prava na slobodu izražavanja neophodno u demokratskom društvu. To znači da ograničavanje prava ne smije prelaziti preko onog što se smatra neophodnim da bi se zaštitio određeni interes. Takođe, u primjeni svake mjere ograničavanja mora se voditi računa o proporcionalnosti između cilja koji se želi postići i upotrijebljenih sredstava.

U konkretnom slučaju, imajući u vidu sve relevantne okolnosti slučaja i posebno sadržaj apelantove žalbe, Ustavni sud smatra da redovni sud, odlučujući da kazni apelanta za vrijeđanje suda maksimalnom propisanom kaznom, nije u dovoljnoj mjeri vodio računa o navedenoj proporcionalnosti ove mjere. Ustavni sud posebno naglašava da su u osporenim odlukama izostali obrazloženje i razlozi kojima se rukovodio redovni sud prilikom izricanja ovakve mjere, odnosno izostalo je obrazloženje na osnovu kojih činjenica je redovni sud stekao uvjerenje da se samo ovakvom mjerom može postići javni cilj zaštite suda od vrijeđanja.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 866/12 od 29. maja 2014. godine)*

PRAVO NA NEDISKRIMINACIJU

Ne postoji povreda prava na nediskriminaciju iz člana II/4 Ustava Bosne Hercegovine i člana 14 Evropske konvencije, jer je apelantima sudio stvarno nadležni sud.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud podsjeća na činjenicu da član 14 Evropske konvencije osigurava zaštitu od diskriminacije u pitanjima koja potpadaju pod okvir drugih članova Evropske konvencije (vidi, Evropski sud, *Marckx protiv Belgije*, presuda od 13. juna 1979. godine, serija A broj 31, stav 32). U odnosu na navode o povredi prava na nediskriminaciju iz člana II/4 Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14 Evropske konvencije, Ustavni sud zapaža da diskriminacija postoji ako rezultira različitim tretmanom pojedinaca u sličnim pozicijama i ako taj tretman nema objektivnog ili razumnog opravdanja.

U konkretnom slučaju apelanti navode da su diskriminirani zbog činjenice da im je sudio, prema njihovom stavu, stvarno nenadležni sud, te da stoga "nisu ravnopravni sa ostalim građanima u istoj stvari kojima se sudi u Sudu BiH i sudovima u Federaciji BiH". Međutim, apelanti, osim ukazivanja na povredu ovog prava, nisu dostavili dokaze i iznijeli bilo kakve činjenice koje bi ukazivale da su u identičnoj situaciji drugim licima sudili Sud BiH ili eventualno drugi sud u Federaciji BiH, odnosno da su drugačije tretirani u odnosu na druga lica.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 4535/10 od 15. januara 2014. godine)*

PRAVO NA IMOVINU

Ne postoji kršenje prava na imovinu iz člana II/3k) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 1 Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju jer je miješanje u apelantovu imovinu bilo u skladu sa zakonom, radi postizanja legitimnog cilja u javnom interesu, te da, pri tome, nije narušen ni princip proporcionalnosti.

Iz obrazloženja:

Ustavni sud podsjeća na to da je u predmetu broj U 13/06 ispitivao odredbe člana 28. Zakona o izmirenju obaveza po osnovu računa stare devizne štednje ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine" br. 28/06, 76/06 i 72/07), te da je utvrdio da je navedeni član u skladu sa članom II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i članom 6 stav 1 Evropske konvencije (vidi Ustavni sud, Odluka o dopustivosti i meritumu broj U 13/06 od 28. marta 2008. godine, objavljena u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine" broj 46/08, dostupna na web-stranici Ustavnog suda www.ustavnisud.ba). Naime, Ustavni sud je u tački 34. Odluke broj U 13/06 naveo da je pitanje postojanja legitimnog cilja za donošenje člana 28. osporenog zakona neophodno razmotriti u kontekstu zakona u cjelini. S tim u vezi, Ustavni sud smatra da je neophodno podsjetiti na to da je problem stare devizne štednje dugogodišnji problem u Bosni i Hercegovini a čijem se rješavanju pristupalo na razne načine, čiji je cilj bio da se na jedinstven način regulišu prava imalaca stare devizne štednje. Zakonodavac, postupajući u skladu sa presudom Evropskog suda u predmetu *Jeličić protiv Bosne i Hercegovine* izmijenjenim članom 27. osporenog zakona je samo one imaoce stare devizne štednje koji imaju pravosnažne presude u svoju korist - stavio u drugačiji položaj u odnosu na ostale. Legitiman cilj člana 28. osporenog zakona je bio da svi ostali imaoци stare devizne štednje budu u jednakom položaju, te da pod jednakim ostalim uslovima propisanim osporenim zakonom ostvare svoja imovinska prava.

Posmatrajući, stoga, ovu odredbu u duhu osporenog zakona u cjelini, Ustavni sud smatra da članom 28. osporenog zakona, u kojem je propisano ograničenje prava na pristup sudu, nije narušena sama bit imovinskih prava podnosioca zahtjeva, odnosno uspostavljena je pravilna ravnoteža između legitimnog cilja i imovinskih prava imalaca devizne štednje. Imajući u vidu

zaključke iz Odluke broj U 13/06, Ustavni sud smatra da u konkretnom slučaju nije došlo do neopravdanog miješanja u apelantovo pravo na imovinu, budući da je miješanje u apelantovu imovinu izvršeno u skladu sa zakonom, radi postizanja legitimnog cilja u javnom interesu, te da, pri tome, nije narušen ni princip proporcionalnosti.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 2124/11 od 17. jula 2014. godine)*

PRAVO DA SE NE BUDE SUĐEN ILI KAŽNJEN DVAPUT PO ISTOM PREDMETU

Ne postoji povreda prava na preispitivanje presude pred višim sudom, garantovanog članom 2 Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju, budući da je apelant imao i koristio pravo da njegovu osudu ili kaznu preispita viši sud. Takođe, nije povrijeđen niti član 4 stav 1 Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju jer je u apelantovom slučaju ispoštovan princip *ne bis in idem*.

Iz obrazloženja:

U konkretnom slučaju, Ustavni sud zapaža da je apelant, u smislu garancija iz člana 2 Protokola broj 7, imao pravo da njegovu osudu ili kaznu preispita viši sud. Ustavni sud podsjeća na to da je organizacija Suda BiH zasnovana zakonom, kojim je jasno utvrđeno postupanje i nadležnost tog suda. Tako je članom 9. stav 1. tačka a) Zakona o Sudu BiH propisano da je ovaj sud nadležan da odlučuje o žalbama protiv presuda ili odluka koje donese Krivično odjeljenje ovog suda. Ustavni sud ima u vidu da je nesporno da je apelantu omogućeno pravo na žalbu i da je u konkretnom slučaju Apelaciono vijeće Suda BiH u žalbenom postupku postupalo u skladu sa navedenim zakonom, te ispitalo apelantove žalbene navode i dalo iscrpne razloge zašto je dio žalbenih navoda uvažilo kao osnovane i u tom smislu preinačilo prvostepenu presudu, odnosno zašto ostali žalbeni navodi nisu mogli dovesti do drugačijeg rješenja konkretne krivičnopravne stvari. Stoga, Ustavni sud zaključuje da u konkretnom slučaju nije povrijeđeno apelantovo pravo zagarantovano članom 2 Protokola broj 7 uz Evropsku konvenciju.

Ustavni sud zapaža da u konkretnom slučaju tokom suđenja pred prvostepenim sudom apelant nije imao pravosnažnu presudu Opštinskog suda zbog čega nisu ni mogle biti primijenjene garancije iz člana 4 Protokola broj 7. Apelant je imao mogućnost da u žalbenom postupku istakne prigovore *res judicata* i pravilo *ne bis in idem*, što je on i učinio. Ustavni sud, dalje, zapaža da je Apelaciono vijeće u žalbenom postupku prihvatilo kao osnovane apelantove navedene prigovore i preinačilo prvostepenu presudu tako što je odbilo optužbu protiv apelanta u odnosu na dvije krivičnopravne radnje, u skladu sa čl. 289. stav 1. tačka c) i 314. stav 1. Zakona o krivičnom postupku

BiH. U kontekstu navedenog, Ustavni sud zapaža da u konkretnom slučaju apelantu nije bilo suđeno dva puta za iste krivičnopravne radnje, u smislu garancija člana 4 stav 1 Protokola broj 7 Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud zaključuje da apelacija ne pokreće pitanje prema članu 4 stav 1 Protokola broj 7, zbog čega su navodi o povredi pravila *ne bis in idem* neosnovani.

*(Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine,
broj AP 3657/12 od 4. jula 2014. godine)*

SUDSKA PRAKSA SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Priredio: **prof. dr Branko Morait***

U postupku zaštite sloboda i prava građana zagwarantovanih ustavom, a propisanim u poglavlju VIII Zakona o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br.: 19/02, 88/07, 83/88 i 74/10) nije dozvoljen nikakav vanredni pravni lijek, pa ni zahtjev za preispitivanje sudske odluke.

Iz obrazloženja:

Odredbom člana 49. stav 1. Zakona o upravnim sporovima BiH ("Službeni glasnik BiH" br.: 19/02, 88/07, 83/88 i 74/10) propisano je da se protiv konačne odluke Upravnog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i konačne odluke najvišeg suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine donesene u upravnom sporu može podnijeti zahtjev za preispitivanje sudske odluke. Iz ove zakonske odredbe slijedi da se zahtjev za preispitivanje sudske odluke može podnijeti samo ako je odluka donesena u upravnom sporu.

U konkretnom slučaju, pobijana odluka nije donesena u upravnom sporu, nego u posebnom postupku čije su odredbe sadržane u Poglavlju VIII navedenog zakona - postupak zaštite sloboda i prava građana zagwarantovanih ustavom, pri čemu ovo vijeće ukazuje da o navedenim zahtjevima, u skladu sa propisom člana 68. tog zakona, odlučuje vijeće Upravnog odjeljenja Suda, a na postupak po navedenim zahtjevima, shodno se primjenjuju odredbe Poglavlja IV. Postupak, član 19. – 20. ovog zakona. Kako su vanredni pravni lijekovi, među kojima i zahtjev za preispitivanje sudske odluke, propisani u Poglavlju V, član 40. do 60. navedenog zakona, to znači da protiv odluke donesene u

---

* sudija Suda Bosne i Hercegovine

postupku zaštite sloboda i prava građana zagantovanih ustavom nije dozvoljen nikakav vanredni pravni lijek, pa ni zahtjev za preispitivanje sudske odluke

*(Iz obrazloženja rješenja
apelacionog upravnog vijeća Suda Bosne i Hercegovine,
broj: S1 3 U 016824 14 Uvp od 23.09.2014. godine)*

NEDOPUŠTENOST ZAHTJEVA ZA PREISPITIVANJE SUDSKE ODLUKE

Odredbom člana 49. a) Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Javnim nabavkama ("Službeni glasnik BiH", broj 87/13, stupio na snagu 19.11.2013. godine) propisano je da Ured/Kancelarija za razmatranje žalbi ima dvije filijale, u Banja Luci i Mostaru, koje će rješavati po žalbama na odluke za vrijednost javne nabavke do 800.000,00 KM.

Zakonom o dopuni Zakona o javnim nabavkama ("Službeni glasnik BiH", broj 47/14, stupio na snagu 25.06.2014. godine) propisano je da će do uspostavljanja navedenih filijala za donošenje odluka po žalbama i do 800.000,00 KM i dalje biti nadležan Ured/Kancelarija za razmatranje žalbi sa sjedištem u Sarajevu.

Presudom u upravnom sporu kontroliše se zakonitost rada organa uprave i kada se istom osporeni upravni akt poništava i predmet vraća na ponovno rješavanje strankama nedostaje procesno-pravni interes da zahtjevom za preispitivanje sudske odluke pobijaju takvu presudu.

Donosilac upravnog akta ne može biti stranka u upravno-sudskom postupku, u smislu odredaba čl. 1. i 2. Zakona o upravnim sporovima BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 19/02, 88/07, 83/08 i 74/10).

Iz obrazloženja:

Presudom donesenom u upravnom sporu kontroliše se zakonitost rada upravnih organa i kada se takvom presudom osporeni upravni akt (ili i akt prvostepenog organa) poništava (istom nije odlučeno o upravnoj stvari koja je bila predmet rješavanja u upravnom postupku), i predmet vraća nadležnom organu uprave sa ciljem da zakonito riješi spor (na osnovu pravilno i potpuno utvrđenog činjeničnog stanja, pravilnom primjenom materijalnog prava i bez povrede odredaba procesnog zakona), mora se zaključiti da strankama nedostaje procesno-pravni interes da žalbom ili zahtjevom za preispitivanje sudske odluke pobijaju takvu presudu, a to ne bi bilo ni u skladu sa osnovnom svrhom upravnog spora (da cijeni zakonitost konačnog upravnog akta). Zbog toga, u slučaju ako je uvažavanjem tužbe osporeni konačni akt poništen i predmet vraćen nadležnom upravnom organu na ponovno rješavanje, odnosno, na daljnji postupak, po zakonu, dakle, nije meritorno riješeno o upravnoj stvari, zahtjev za preispitivanje sudske odluke treba

odbaciti kao nedozvoljen zbog nedostatka pravnog interesa stranaka za njegovo podnošenje, pa se već samo iz tog razloga zahtjev tužene treba odbaciti.

Osim toga, tužena je sama donosilac upravnog akta i ne može biti stranka u postupku u smislu odredaba člana 1. i 2. Zakona o upravnim sporovima BiH, jer se osporenim aktom nije rješavalo o njenom pravu, obavezi ili pravnom interesu, budući da se u upravnom sporu (kao i u upravnom postupku koji se okončava donošenjem akta), ne rješava o nekom pravu, obavezi ili pravnom interesu donosioca akta, nego o pravu, obavezi ili pravnom interesu tužioca i zainteresovane osobe, a donosilac je taj koji o tome odlučuje, pa stranka koja nije zadovoljna njegovim aktom traži zaštitu kod suda pobijajući zakonitost tog akta kojim je on, kao donosilac, odlučio o stvari. Stoga tuženoj, kao donosiocu osporenog akta, u konkretnom slučaju, nedostaje aktivna stranačka legitimacija za podnošenje zahtjeva za preispitivanje sudske odluke.

*(Iz Rješenja apelacionog upravnog vijeća Suda Bosne i Hercegovine,
broj: S1 3 U 016505 14 Uvp od 14.10.2014.godine.)*

SUDSKA PRAKSA USTAVNOG SUDA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

sudska praksa

Pripremio: **Sead Bahtijarević***

Zahtjev Dopremijera Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i federalnog ministra poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva za utvrđenje ustavnosti Zakona o turističkim zajednicama i promicanju turizma u Federaciji Bosne i Hercegovine, te Uredbe o članarinama u turističkim zajednicama.

Utvrđuje se da Zakon o turističkim zajednicama i promicanju turizma u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Sl. novine Federacije BiH", br. 19/96 i 28/03), nije suglasan Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine.

Sukladno članku IV.C.12.b) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Federacije Bosne i Hercegovine određuje prijelaznu mjeru kojom se daje mogućnost Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine da u roku od šest mjeseci od dana objavljivanja presude u "Službenim novinama Federacije BiH" zakonom uredi materiju koja je regulirana osporenim Zakonom, do kada se isti može primjenjivati.

Iz obrazloženja:

Dopremijer Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i federalni ministar poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, obratio se Ustavnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine, sa zahtjevom za utvrđivanje ustavnosti Zakona o turističkim zajednicama i promicanju turizma u Federaciji Bosne i Hercegovine, ("Službene novine Federacije BiH", br. 19/96 i 28/03), te Uredbe o članarinama u turističkim zajednicama ("Službene novine Federacije BiH", broj: 18/09). Podnositelj zahtjeva zatražio je da Ustavni sud Federacije, nakon provedenog postupka utvrdi da su osporeni Zakon i osporena Uredba protivni članku III.2. g), III.3.(2) i članku III.4. stavak 1. k) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine.

---

* sudac Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Sukladno odredbi članka IV.C.3.10.(2) a) c) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, podnositelj zahtjeva ovlašten je postaviti zahtjev za utvrđenje da li je neki zakon koji je usvojen u oba doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, kao i predloženih ili usvojenih propisa, koje je donijelo neko tijelo federalne vlasti, sukladan Ustavu.

U tekstu kojim je iniciran postupak podnositelj je istaknuo dva zahtjeva, imajući u vidu osporeni akt, te donositelja istog, čime je opredijelio i stranke u postupku.

Ustavni sud Federacije, imajući u vidu identitet stranaka, kao i razloge ekonomičnosti i svrsishodnosti odlučio je da provede jedinstven postupak i donose odluku.

Podnositelj zahtjeva istaknuo je da osporeni Zakon u cijelosti regulira pitanje turizma u Federaciji Bosne i Hercegovine, iako je za pitanje turizma, sukladno članku III.2.g) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđena podijeljena nadležnost između federalne vlasti i vlasti kantona. U postupku donošenja, kao i izmjena i dopuna osporenog Zakona, po navodima podnosi- telja zahtjeva, federalna vlast nije tražila suglasnost kantona. Ova oblast is- ključivo je uređena federalnim Zakonom. Sve provedbene propise i nadzor u domeni turizma, vrši federalna vlast, unatoč činjenici da je, sukladno članku III.4. stavak 1. k) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, decidirano opredi- jeljeno da "kantonima pripadaju sve ovlasti koje nisu izričito dodijeljene fede- ralnoj vlasti, posebice: k) ...stvaranje i provedba politike kantonalnog turizma, razvoj turističkih resursa".

Po navodima podnosi- telja zahtjeva, osporena Uredba, koju je donijela Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, temeljem članka 53. stavak 3. Zakona, "propisala je sve ono što treba da reguliraju kantoni, tj. stvaranje i provedba politike kantonalnog turizma, razvoj turističkih resursa, mogućnost, potrebe, a time i način financiranja." Istaknuto je da sukladno članku 19. stavak 1. Zakona o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 1/94, 8/95, 58/02, 19/03, 2/06 i 8/06), Vlada nema ustavno niti zakonsko utemeljenje da donosi Uredbu i regulira materiju na način kako je to regulirano u osporenoj Uredbi, što je čini neustavnom.

Postupajući po zahtjevu Suda, Zastupnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, dostavio je odgovor Ustavnog i Zakonodavno pravnog povjerenstva Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercego- vine. Iz priloženog teksta proističe da je Povjerenstvo jedinstveno u mišljenju da je u vrijeme donošenja osporenog Zakona i osporene Uredbe, proveden odgovarajući postupak konzultacije sukladno s ustavnom odredbom o podi- jeljenoj nadležnosti između kantona i Federacije Bosne i Hercegovine. Isto

tako dostavljen je stenogram sa 17. sjednice Ustavotvorne skupštine održane dana 13.09.1996. godine, koja je usvojila osporeni Zakon. Zaključak je navedenih povjerenstava "da je na određeni način i to putem neposrednih usmenih konzultacija Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i vlada kantona stvoren ustavno-pravni temelj da u to vrijeme zakon bude donesen u parlamentarnoj proceduri".

Dana 08.04.2014. godine, održana je sjednica Suda s javnom raspravom, u nazočnosti podnositelja zahtjeva osobno, te opunomoćenika Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine. Podnositelj zahtjeva i njegov opunomoćenik u usmenom izlaganju opširnije su obrazložili navode istaknute u zahtjevu. Opunomoćenici protivne strane u usmenom izlaganju obrazložili su navode istaknute u priloženom odgovoru. Ustvrdili su da Federacija ima ustavni i pravni temelj za donošenje osporenog Zakona, tim prije jer ne postoje propisi, kojima se na precizan način regulira pitanje koordinacije, tj. konzultacije između federalnih i kantonalnih vlasti, u pitanjima podijeljene nadležnosti. Turizam je jedna od njih. Ustavni sud Federacije je pozvao opunomoćenike stranaka da dostave dokaze s kojima raspolažu a na koje su se pozvali u usmenom izlaganju na raspravi. U ostavljenom roku opunomoćenik podnositelja zahtjeva dodatno je elaborirao navode istaknute u zahtjevu i prethodno elaborirane u usmenom izlaganju na raspravi. Opunomoćenici Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine priložili su izvode iz stenograma sa sjednica na kojima je raspravljano o osporenom Zakonu.

Kako prilikom glasovanja o odluci Ustavnog suda Federacije nije postignuta propisana većina, to je sukladno članku 22. Poslovnika Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", broj: 40/10) odlučeno da se sjednica ponovi. Ponovljena sjednica Ustavnog suda Federacije održana je dana 03.07.2014. godine.

Ustavni sud Federacije, temeljem iskaza opunomoćenika stranaka u postupku, te priloga u spisu, utvrdio je nedvojbenim da u vrijeme donošenja osporenog Zakona, te izmjena i dopuna istog, nije proveden postupak u smislu članka III.3.(2) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, a koji se odnosi na "međusobna dogovaranja na trajnoj osnovi glede ove oblasti". Isto tako je utvrđeno da su opunomoćenici protivne strane potvrdili da je u buduće potrebno da se sve konzultacije o podijeljenoj nadležnosti između kantona i Federacije provedu na propisan način po Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine uz pismenu argumentaciju između kantona i Federacije Bosne i Hercegovine, o potrebi donošenja novog propisa ili izmjene i dopune postojećih.

Eventualna "konzultacija" u usmenoj formi u kontaktu s kantonima kao i zastupnicima iz pojedinih kantona, na što ukazuje protivna strana, nisu dokumentirani. Ovo ukazuje da u vrijeme donošenja osporenog Zakona nije proveden postupak međusobnog dogovaranja na trajnoj osnovi između kantona i federalne vlasti, glede svojih ovlasti na način istaknut u članku III.3. (4) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine.

Stav Ustavnog suda Federacije

U razmatranju ustavnosti osporenog Zakona, Ustavni sud Federacije pošao je od odredbe članka III.2. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, kojim je propisana zajednička nadležnost Federacije i kantona, te od odredbe članka III.3. kojim je utvrđen način ostvarivanja tih zajedničkih nadležnosti.

Člankom III.2. g) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, propisano je da su pored ostalih nadležnosti, Federacija i kantoni nadležni za turizam. Ova nadležnost se prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, može ostvariti zajednički ili odvojeno, ili od strane kantona koordinirano od federalne vlasti, kako je to propisano u članku III.3 (1) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine. Člankom III.3. stavak (3) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da u ispunjavanju svojih ovlasti, kada je riječ o zakonima i propisima koji su obvezujući na cijelom području Federacije, sukladno ovom Ustavu i odlukama Parlamenta Federacije, federalna vlast djeluje poštujući ovlasti kantona, specifičnu situaciju u pojedinim kantonima i potrebu za fleksibilnosti u provedbi.

Isto tako, sukladno članku III.4. stavak 1. k) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, kantonima pripadaju sve ovlasti koje nisu izričito dodijeljene Federaciji. Posebice su mjerodavni za stvaranje i provedbu politike kantonalnog turizma, razvoja turističkih resursa, dok federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i donositi zakone glede svake od ovih ovlasti.

Analizirajući u istaknutom kontekstu osporeni Zakon moguće je utvrditi da isti ne tretira oblast politike turizma za cijelo područje Federacije Bosne i Hercegovine.

U konkretnom slučaju oblast koja je uređena osporenim Zakonom je ustrojstvo i način rada turističkih zajednica te temeljna načela njihova financiranja i gospodarenja (članak 1. osporenog Zakona). Turistička zajednica, sukladno članku 2. osporenog Zakona, osniva se radi jačanja i promicanja turizma Federacije Bosne i Hercegovine i gospodarskih interesa pravnih i fizičkih osoba u djelatnostima ugostiteljstva i turizma i s tim djelatnostima neposredno povezane djelatnosti.

Osporeni Zakon tretira način organiziranja i djelovanja turističkih zajednica u oblasti promicanja turizma. Učešće kantona u ovim ovlastima, posebice u pitanjima koja su u zajedničkoj nadležnosti Federacije i kantona, od posebnog su značaja i kao takva moraju biti adekvatno tretirana. Donošenjem osporenog Zakona, kao i izmjena i dopuna istog, federalna vlast u ispunjavanju zajedničkih ovlasti (kada je riječ o zakonima i propisima koji su obvezujući na cijelom području Federacije), nije adekvatno primijenila institut međusobnog dogovaranja sukladno Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, poštujući ovlasti kantona, specifičnu situaciju u pojedinim kantonima i potrebu za fleksibilnosti u provedbi, čime su povrijeđene odredbe članka III.3. (1), (2), (3) i (4) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine.

U prilogu ovoj tvrdnji govori i činjenica da iz dokaza u predmetu kao i izjava na javnoj raspravi nije se moglo utvrditi da je u postupku donošenja osporenog Zakona Parlament Federacije Bosne i Hercegovine proveo proceduru propisanu Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine kada je u pitanju donošenje zakona iz zajedničke nadležnosti Federacije i kantona.

Sukladno članku IV.C.12.b) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Federacije odredio je prijelaznu mjeru kojom se daje mogućnost Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine da u roku od šest mjeseci od dana objavljivanja presude u "Službenim novinama Federacije BiH" uredi materiju koja je regulirana osporenim Zakonom, do kada se isti može primjenjivati.

Imajući u vidu specifičnost postavljenih zahtjeva, te međusobnu uvjetovanost, Ustavni sud Federacije je odlučio da ne raspravlja o ustavnosti osporene Uredbe s obzirom da je osporeni Zakon suprotan Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, a isti je temelj za donošenje osporene Uredbe. Kako je, sukladno članku IV.C.3.12.b) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine, regulirano da su odluke Ustavnog suda Federacije konačne i obvezujuće, posebice kada Sud utvrdi da zakon, usvojeni ili predloženi zakon ili drugi propisi Federacije ... nije sukladan s ovim Ustavom, to se u konkretnom slučaju osporeni Zakon i osporena Uredba mogu primjenjivati šest mjeseci od dana objave presude u "Službenim novinama Federacije BiH".

*(Presuda Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine
broj: U-34/13 od 03.07.2014. godine
objavljena je u "Službenim novinama Federacije BiH" broj 61/14)*

Zahtjev za zaštitu prava na lokalnu samoupravu načelnika Općine Stari Grad Sarajevo, u svezi s Kolektivnim ugovorom za službenike organa uprave i sudbene vlasti.

Utvrđuje se da je Kanton Sarajevo Odlukom broj: 02-012-61/98 od 25.6.1998. godine, dajući prethodnu suglasnost na usuglašeni tekst zaključenog Kolektivnog ugovora za službenike organa uprave i sudbene vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 23/00, 50/00 i 97/13), koji su 11.04.2000. godine zaključili Samostalni sindikat državnih službenika i namještenika u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao predstavnik službenika organa uprave i sudbene vlasti i Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, povrijedio pravo na lokalnu samoupravu Općine Stari Grad Sarajevo, radi čega Općina Stari Grad Sarajevo nije u obvezi primjenjivati odredbe predmetnog Kolektivnog ugovora.

Iz obrazloženja:

Načelnik Općine Stari Grad u Sarajevu, podnio je Ustavnom sudu Federacije Bosne i Hercegovine, zahtjev za zaštitu prava na lokalnu samoupravu, tvrdeći da su Samostalni sindikat službenika organa uprave i sudbene vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine, s jedne strane i Vlada Kantona Sarajevo, kao "poslodavac" s druge strane, dana 11. travnja 2000. godine zaključili Kolektivni ugovor za službenike organa uprave i sudbene vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine. Člancima 24., 29., 30., 31. i 32. osporenog Kolektivnog ugovora povrijeđeno je pravo na lokalnu samoupravu, jer su uskraćena prava općina utvrđena čl. 53. i 56. Zakona o načelima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 49/06 i 51/09), kao i prava utvrđena Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi, posebice naglašeno u članku 4. stavak 6. ove povelje.

U zahtjevu se ističe, da je Vlada Kantona Sarajevo, donijela Odluku, broj: 02-012-61/98 od 25.06.2008. godine, kojom se daje suglasnost Vladi Federacije Bosne i Hercegovine za zaključenje osporenog Kolektivnog ugovora, iako za to nije imala ovlaštenje jedinica lokalne samouprave.

Shodno Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Europskoj povelji o lokalnoj samoupravi, Ustavu Kantona Sarajevo, Zakonu o načelima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, Statutu Općine Stari Grad Sara-

jevo, općina je morala biti konzultirana od strane Vlade Kantona Sarajevo, prije potpisivanja osporenog Kolektivnog ugovora i to zbog veoma bitnih razloga. Navodi da je člankom 29. osporenog Kolektivnog ugovora propisano: "Pored naknada na plaću utvrđenih zakonom, službeniku pripada naknada i za prijevoz na posao i s posla, ishranu u tijeku rada (topli obrok) i regres za godišnji odmor. Visinu naknade iz stavka 1. ovoga članka utvrđuju rukovoditelj organa uprave i Sindikat".

Imajući u vidu ustavno-pravni položaj općina i načela na kojima je zasnovana, a posebice načelo samostalnosti u odlučivanju u okviru vlastitih karakteristika, koje obuhvataju autonomiju ili decentralizaciju, koja mora biti puna i isključiva i koja ne smije uskraćivati niti ograničavati druga vlast, podnositelj zahtjeva smatra zahtjev za zaštitu prava na lokalnu samoupravu utemeljenim.

Vlada Kantona Sarajevo je dostavila odgovor na zahtjev podnosioca, u kome se, između ostaloga navodi, da osporava navode Općine Stari Grad Sarajevo da je odredbama čl. 24., 29., 30., 31. i 32. osporenog Kolektivnog ugovora povrijeđeno pravo na lokalnu samoupravu. Također, osporavaju i navode da je Vlada Kantona Sarajevo 2000. godine potpisala osporeni Kolektivni ugovor u ime jedinica lokalne samouprave za koju radnju nije imala ovlaštenje, shodno njenim nadležnostima utvrđenim Ustavom Kantona Sarajevo, niti Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine.

Navedenim člancima osporenog Kolektivnog ugovora nisu mogle biti povrijeđene odredbe čl. 53. i 56. Zakona o načelima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, jer taj Zakon tada još nije bio ni donesen (donesen i objavljen u "Službenim novinama Federacije BiH", broj: 49/06, a osporeni Kolektivni ugovor je objavljen u "Službenim novinama Federacije BiH", broj: 23/00).

Osim toga, prava i obveze državnih službenika i namještenika u jedinicama lokalne samouprave nisu predmet lokalne samouprave, odnosno njihovo reguliranje na temelju radnog odnosa nije djelatnost lokalne samouprave i ne predstavlja prava i obveze obuhvaćene Europskom poveljom o lokalnoj samoupravi, Zakonom o osnovama lokalne samouprave iz 1995. godine kao ni kantonalnim Zakonom o lokalnoj samoupravi iz 1997. godine. Prava i obveze državnih službenika i namještenika reguliraju se posebnim federalnim i kan-

tonalnim zakonima, a nikako zakonom o lokalnoj samoupravi. Također je istaknuto da Vlada Kantona Sarajevo nije tražila niti dobila punomoć od Općine Stari Grad Sarajevo kao ni od drugih općina u Kantonu Sarajevo, iz razloga što prava i obveze državnih službenika i namještenika u jedinicama lokalne samouprave nisu predmet lokalne samouprave. U vrijeme potpisivanja osporenog Kolektivnog ugovora na snazi su bili federalni i kantonalni zakoni i to: Zakon o radnim odnosima i plaćama službenika organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine i Zakon o radnim odnosima i plaćama službenika organa uprave u Kantonu Sarajevo, te Zakon o radu, kao opći propis o radu. Federalni i kantonalni zakon o radnim odnosima i plaćama službenika organa uprave nisu regulirali način zaključivanja kolektivnog ugovora. U Zakonu o radu ne spominju se organi općine, kao organi nadležni za zaključivanje kolektivnih ugovora, već Vijeće poslodavaca, a do njegovog formiranja - Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i vlade kantona. Pošto u vrijeme zaključivanja osporenog Kolektivnog ugovora nije bilo formirano Vijeće poslodavaca, to su osporeni Kolektivni ugovor, sukladno članku 112. stavak 3. Zakona o radu, zaključili Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i vlade kantona, među kojim i Vlada Kantona Sarajevo. Predlažu da se zahtjev Općine Stari Grad Sarajevo odbije jer nije povrijeđeno pravo na lokalnu samoupravu.

Stav Ustavnog suda Federacije

Ustavni sud Federacije prilikom rješavanja podnositeljeva zahtjeva pošao je od definicije lokalne samouprave, propisan u članku 2. Zakona o načelima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine, u kojem je utvrđeno da lokalna samouprava podrazumijeva pravo i osposobljenost jedinica lokalne samouprave da, u granicama zakona, reguliraju i upravljaju određenim javnim poslovima temeljem vlastite odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva. Isto tako u članku 3. spomenutog Zakona je propisano da se lokalna samouprava organizira i ostvaruje u općinama i gradovima, kao jedinicama lokalne samouprave, a izvršavaju je tijela jedinice lokalne samouprave i građani, sukladno ustavu, zakonu i statutu jedinice lokalne samouprave. Da bi jedinica lokalne samouprave mogla da regulira i upravlja određenim javnim poslovima u interesu lokalnog stanovništva mora imati uposlene državne službenike i namještenike i osigurana odgovarajuća financijska sredstva. Da bi se isto moglo ostvariti člankom VI.4. Ustava Federacije Bosne i

Hercegovine propisano je da: "Općinsko vijeće, između ostaloga, 'odobrava općinski proračun i donosi druge propise i uredbe o ubiranju poreza, te općenito osigurava ona potrebna finansijska sredstva što ih ne pribavlja kanton ili federalna vlast, te donosi druge propise i uredbe potrebite u izvršavanju obveza općine'". Dakle, nije sporno da jedinice lokalne samouprave imaju vlastite nadležnosti, ustanovljene ustavom i zakonom, kao što imaju i pravo baviti se svim pitanjima lokalnog značaja, koja nisu izuzeta iz njezine nadležnosti. Iz tog razloga federalne i kantonalne vlasti su dužne u najvećoj mogućoj mjeri konzultirati jedinice lokalne samouprave u postupku donošenja propisa koji se izravno tiču jedinica lokalne samouprave.

Iz dokaza u predmetu je utvrđeno da Vlada Kantona Sarajevo nije tražila ovlaštenje Općine Stari Grad Sarajevo za zaključenje osporenog Kolektivnog ugovora koji bi se odnosio na jedinicu lokalne samouprave, držeći da prava iz radnog odnosa državnih službenika i namještenika u jedinicama lokalne samouprave spadaju u sferu socijalne politike, što je zajednička nadležnost Federacije Bosne i Hercegovine i kantona. Pri tome, zanemarila je činjenicu da su ti državni službenici i namještenici uposlenici jedinica lokalne samouprave, koje plaćaju te iste jedinice lokalne samouprave iz svojih proračuna. Također, iz dokaza u predmetu je utvrđeno da je Vlada Kantona Sarajevo potpisala osporeni Kolektivni ugovor i samim tim preuzela i finansijske obveze koje su utvrđene u tom ugovoru. Isto tako, utvrđeno je da sukladno članku 73. osporenog Kolektivnog ugovora Općina Stari Grad Sarajevo nije ni naknadno pristupila osporenom Kolektivnom ugovoru, pa prema tome nije ni prihvatila obveze koje iz njega proizlaze. U prilogu ovoj tvrdnji govori i činjenica koja proizlazi iz članka 75. osporenog Kolektivnog ugovora da se isti odnosi samo na stranke koje su ga potpisale, kao i na stranke koje su mu naknadno pristupile.

Obveza konzultacije jedinice lokalne samouprave o svim stvarima koje ih se direktno tiču proizlazi iz članka 4. stavak 6. Europske povelje o lokalnoj samoupravi. Ovo iz razloga što je člankom VII.3. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine propisano, da međunarodni ugovori i drugi sporazumi koji su na snazi u Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine, te opća pravila međunarodnog prava čine dio zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine. Stoga, Vlada Kantona Sarajevo, bez punomoći nije mogla u ime podnositelja zahtjeva zaključiti osporeni Kolektivni ugovor, gdje je u članku 1. pro-

pisano, da se njime uređuju prava i obveze službenika iz rada i na temelju rada, a na koje se primjenjuju propisi o radnim odnosima, plaćama i drugim naknadama. Na ovaj način stvorene su odgovarajuće financijske obveze koje u znatnoj mjeri opterećuju proračun, a da prije pristupanja zaključenju osporenog Kolektivnog ugovora, Vlada Kantona Sarajevo nije konzultirala niti je za to dobila ovlaštenje, odnosno punomoć za naknadno pristupanje od strane podnositelja zahtjeva.

Iz navedenih razloga, Ustavni sud Federacije odlučio je kao u izreci ove presude.

*(Presuda Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine
broj: U-56/13 od 03.07.2014. godine
objavljena je u "Službenim novinama Federacije BiH" br. 61/14)*

UPUTE ZA AUTORE

Radovi se objavljuju na hrvatskom, bosanskom i srpskom jeziku (u latiničnom ili ćiriličnom pismu) ili engleskom jeziku.

Ukoliko rukopis zadovoljava kriterije časopisa, upućuje se na recenziju.

Svaki rukopis ocjenjuju najmanje dva nepristrana recenzenta, pri čemu identitet autora i recenzenta ostaje obostrano nepoznat. Nakon ocjene recenzenata i članova redakcije, rukopis se vraća autoru s obrazloženjem i zahtjevima za doradu i ispravak rada, ukoliko se to smatra potrebnim. Ispravljene rukopise autori trebaju vratiti redakciji u roku od 8 dana od primitka.

Pretpostavlja se da članci i ostali prilozi nisu i neće biti objavljeni u drugim publikacijama, osim uz posebno odobrenje redakcije kada se to jasno naznačuje u objavi.

Autori dopuštaju časopisu postavljanje njihovih radova na web stranicu časopisa.

Časopis zadržava i sva ostala prava, osim ukoliko nije drugačije dogovoreno s autorom.

Radovi koje časopis objavljuje su:

- Uvodna riječ glavnog urednika
- Izvorni znanstveni rad
- Prethodno saopćenje
- Pregledni znanstveni rad
- Stručni članak
- Sudska praksa
- Ostali radovi kao što su prikaz knjige, izvještaji o znanstvenim i stručnim skupovima i dr.
- Obavijesti o nadolazećim stručnim i znanstvenim skupovima
- Domaći autori u međunarodnim publikacijama
- Pismo uredniku

Radovi se predaju redakciji časopisa elektronskom poštom na adresu: *Pravna.Misao@fmp.gov.ba*

Dokument treba biti načinjen u programu Microsoft Word. U njemu ne smiju postojati nikakve indikacije osobnoga identiteta autora ili institucije u kojoj bilo koji od autora radi, kako u samom radu, tako ni u karakteristikama (properties) elektroničkog dokumenta.

Radovi koji se dostavljaju redakciji moraju biti lektorirani. Lektori koje odredi redakcija vrše superviziju.

U časopisu se objavljuju znanstveni i stručni radovi koji ne prelaze dužinu od 10.000 riječi, uključujući sve dijelove rada. Svaki rad mora sadržavati sažetak od 150-200 riječi i izbor ključnih riječi na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku iste dužine. Ostali radovi ne mogu prelaziti dužinu od 2000 riječi.

Izuzetno, Redakcija može odobriti objavljivanje radova izvan navedenih kategorija i sa dužinom koja prelazi navedeni broj riječi, ukoliko je rad značajan za razvoj pravne teorije i prakse.

Svaki rukopis mora biti priložen zajedno s popratnim pismom, u kojem je nužno navesti sljedeće:

- kratki opis sadržaja članka u dvije do tri rečenice, kao i sve dodatne informacije o rukopisu koje bi redakciji mogle biti od koristi;
- razloge zbog kojih autori drže da je njihov rad zanimljiv čitateljstvu časopisa (novost koju rad donosi);
- kratku biografiju autora (25-30 riječi),
- osobne podatke:
  - jedinstveni matični broj
  - adresa stanovanja i općina
  - kontakt telefon

Svaki autor će uz popratno pismo dostaviti i izjavu da rad nije prethodno objavljivan.

Prva stranica rukopisa treba sadržavati:

- Naslov
- Datum
- Broj riječi u članku
- Ime autora i profesija
- Nazivi ustanova u kojima rade
- E-mail adrese
- Kategorizaciju
- Sažetak i ključne riječi na izvornom jeziku rada
- Sažetak i ključne riječi i naslov na engleskom jeziku (summary, key words)

Sažetak rada treba sadržavati opći prikaz teme, metodologiju rada, rezultate i zaključak.

Ključne riječi sadrže pojmove koji se pojavljuju u tekstu, ali ne opće i preširoke pojmove niti preuske pojmove opisane sa puno riječi.

Tablice i grafikoni trebaju biti prezentirani u programima kao što su MS Word, sa jasno iskazanim naslovima. Sve tablice i grafikoni biti će u časopisu tiskani isključivo u crno-bijeloj boji.

Napomene u radu se navode u obliku fusnote (footnote). U pravilu su objašnjavajućeg karaktera.

U fusnoti treba navoditi samo objavljene podatke (ili staviti posebnu bilješku s objašnjenjem).

U fusnoti treba navoditi samo literaturu koja je navedena u popisu literature na kraju članka.

U fusnoti treba ujednačeno navoditi sve izvore. Poželjno je staviti broj stranice.

Molimo autore da se pridržavaju sljedećih naputaka za navođenje literature i fusnota:

Ukoliko je riječ o navođenoj knjizi:

Josipović, I. (2000) Haaško implementacijsko kazneno pravo. Zagreb: Informator i Hrvatski Pravni Centar.

Ukoliko je riječ o navođenom članku:

Tschudi, F. (2008) "Dealing with violent conflicts and mass victimisation: a human dignity approach", str. 46-69. U: I. Aertsen et al.: Restoring Justice after Large-scale Violent Conflicts. Portland. Willan Publishing.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u časopisu:

Sijerčić-Čolić, H. (1999) "Reforma krivičnog zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine: karakteristike federalnog procesnog krivičnog prava", Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, Vol. 6 – br. 1/1999, str. 251-268.

Ukoliko je riječ o navođenom članku u elektroničkom časopisu:

Lendvai, N., 2005. "Central and Eastern European Social Policy and European Accession – Time for Reflections" (online). Financial Theory and Practice, 29 (1), str. 1-12. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/eng/FTP/2005/1/lendvai.pdf>.

Ukoliko je riječ o navođenoj Web adresi:

World Bank, 2004. Corruption: how the World Bank Fights Corruption (online). Washington: The World Bank. Dostupno na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0>.

Rad treba oblikovati prema sljedećim uputama:

- dokument pohraniti u programu MS Word (*.doc format);
- stranica standardne veličine (A4);

- obični prored za cijeli rukopis
- font Arial, 12 pt;
- sve margine 2,5 cm;
- ne koristiti nikakve stilove (ne koristiti bold slova);
- ne uređivati zaglavlje (Header) niti podnožje (Footer) dokumenta;
- obavezno brojčano označiti stranice;
- slike ili fotografije prilažu se u jednom od formata: *.jpg, *.bmp, *.tiff.

Rukopisi koji nisu u skladu s navedenim uputama biti će vraćeni autorima.

U cilju racionalizacije troškova izdavanja časopisa, objavljeni radovi se ne honorarišu.

Pozivamo sve autore da na adresu redakcije šalju sažetke svojih stručnih i znanstvenih radova objavljenih u međunarodnim publikacijama indeksiranim u literaturnim bazama podataka. Redakcija će objaviti sve pristigle sažetke izvornih radova domaćih autora.

Radujemo se Vašim priložima!

Redakcija